

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

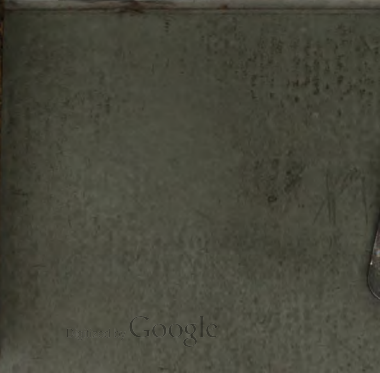
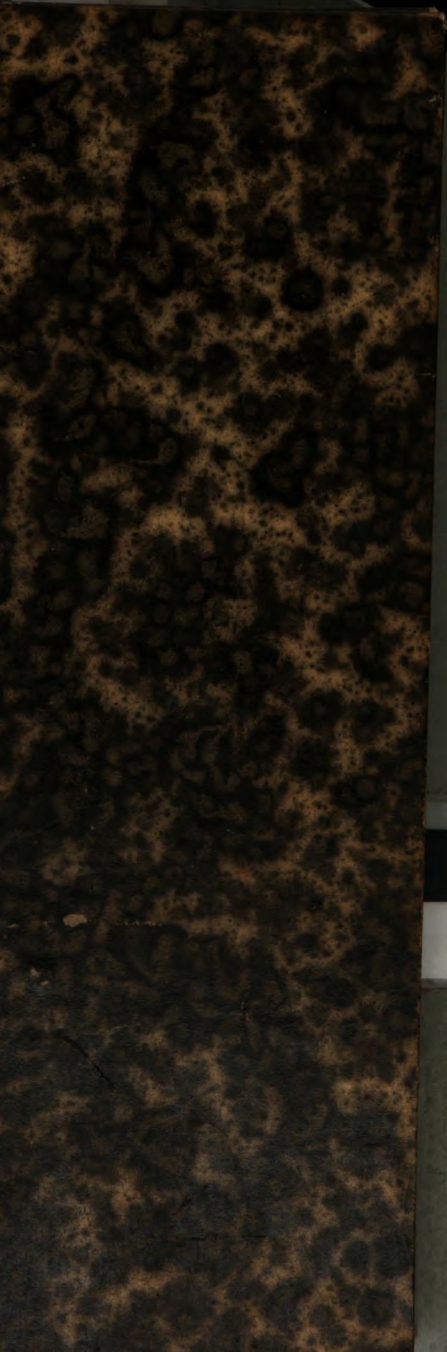
Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

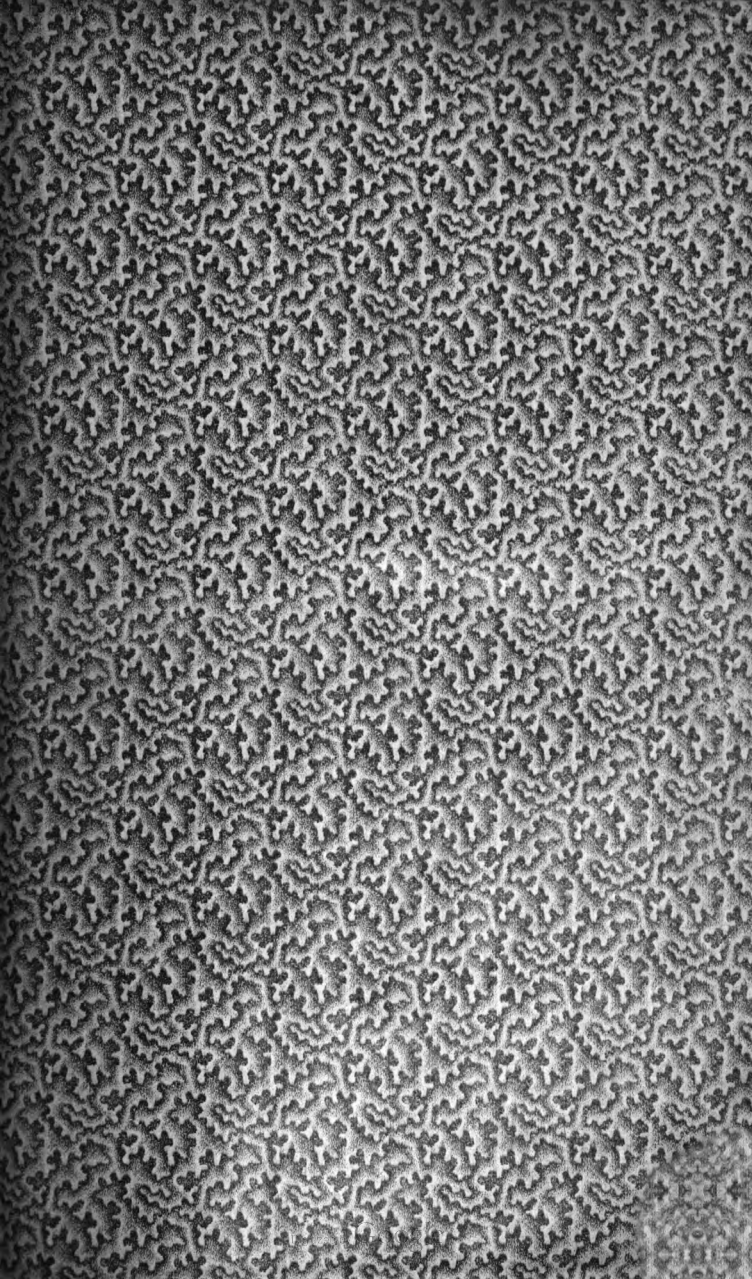
- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

C. 3331

Whang

(B. G. 7071)

NIEUWE VLAEMSCHE
SPRAEK-KONST,

GESCHIKT NA DE SPELLING DER HOOGLERAAREN
SIEGENBEEK EN WEILAND,

Voor zoo veel die niet tegenstrijdig zij aen de woord-
gronding en regels onzer Vlaemsche Moeder-tael, en
gestaefd op het gezag der beste Tael-bebouwers van
Vlaenderen en Brabant.

*In het licht gegeven, tot onderrigting van alle Schoole-
meesters, doch bijzonderlijk ten platte lande.*

Door F. L. N. HENCKEL,

*Priester, Leeraer der vlaemsche, fransche en latijnsche Taelen,
Onderbestierder der Koninghijke Konst-Schoolen te Gent; alwaar
men met grond-regelen leert de vlaemsche, fransche, latijnsche,
grieksche, engelsche en hoogduitsche Taelen, als ook de Wiskunde.*

TE GENT,

Uit de Drukkerij van P. F. DE GOESIN-VERHAEGHE,
op de Hoog-poort, N° 37.

1815.

Om mij den eigendom van dit werk te verzekeren, heb ik er drie afdruksels van geplaatst in de koninglijke boekzael, gelijkvormiglijk aen de wet. Dus verklaer dat ik voor de rechtbanken zal vervolgen allen naerdrukker, uitdeelder of verkooper van naergedrukte uitgaveen, van mij niet onderteskend.

GENT den 21 van Wijnmaend 1815.

J. L. N. Benckel, Priester.

AEN ZIJNE UITMUNTENDHEID,

DEN ZEER EDELEN EN GESTRENGEN HEER, DEN HEER *MARTUSCHEWITZ*, VELD-OVERSTEN, GEBIEDENDE DE DERDE KRIJGSVERDELING VAN ZIJNE MAJESTEIT, DEN KONING DER NEDERLANDEN, EN BEWINDHEBBER OVER, DE VOORDEZEN HOOFD-STAD VAN OOST-VLAENDEREN, GENT, ENZ. ENZ. ENZ.

UITMUNTENDEN HEER!

Alhoewel de Vlaemsche Spraek-konst, die ik de eer en het geluk heb, door uwer Edelheids voorafgaende toestemming, eerbiediglijk uwe uitmuntendheid toetewijden, in zigzelve gering en van klein belang schijne, zij zal nogtans, zoo ik verhoop, in reine tael-woorden, zonder uitheemsche in de zelve te gedoogen, opgesteld, uwe uitmuntendheid bevallen, en mijne tael-onkundige landgenooten tot eenen grooten schat verstrekken, indien zij overweegen, dat onze Moeder-tael aen geene vremde in rijkdom van woorden en sierlijkheid behoevende te wijken, op bevel van WILLEM, DEN I. KONING DER NEDERLANDEN, voor alle de Rechtsbanken van zijne uitgebreide Staeten en Steden, werkstellig moet gemaakt worden; dusdaniglijk, dat men zijne Moeder-tael, het zij op de vlaemsche, het zij op de hollandsche wijze moet kundig worden, om de eerste Ampten van weerdigheden, het zij in het geestelijk, het zij in het wereldlijk te bekleeden.

Ik heb dan, om die reden Uitmuntenden Heer! mijne nieuwe Spraek-konst, voor zoo veel haere grond-regels met de spelling van Siegenbeek en de woord-gronding van Weiland overeenkwamen,

zoodanig opgeschikt, dat zij, natuerlijker wijze sprekende, als eene dogter of letterkind van eenen bataefschen taelkundigen vader, en eene vlaemsche letterkundige moeder, voordgeteeld zal schijnen te wezen. En vermits gij u gewerdigd hebt haer onder de wieken van uw uitgestrekt gezag te laeten schuilen, ik bid u, verdedig en bescherm haer tegen alle laster-tongen, niet met de alom gedugte wapenen der dappere en wijdberoemde Belgen, die onder het opper-bevel van den onstervelijken held Wellington, en den berugten veld-heer Blucher aen den schriklijksten der dwingelanden, den vloek der menschen, het schrikdier der natuer, den bloed-hond Buona-parto de volkomenste, onbevatlijkste en dalbe-slissendste nederlaeg in den veldslag van Waterloo hebben toegebracht, neen, uitmuntenden Stads-bestierder! neen; maer met de wapenen van uwen schranderen geest, met de veder uwer hollandsche taelkunde, met den zwier en nadruk uwer welsprekendheid.

In deze vaste hoop en welgegronde verwagting, heb ik d'eer mij, met alle grootagting en eerbied, te onderteekenen,

UWER UITMUNTENDHEIDS,

Ootmoedigsten en onderdaenigsten dienaer.

F. L. N. HENCKEL.

KONST - WOORDEN

Onzer moederlijke Tael , met die der fransche en latijnsche : om dat zij nuttig kunnen zijn , aen de minnaeren en leerlingen der gezegde Taelen.

Letter-konst.	<i>Orthographe.</i>	Orthographia.
Letter.	<i>Lettre.</i>	Litera.
Letter-greép.	<i>Syllabe.</i>	Syllaba.
Voorleste letter-greép.	<i>Pénultième syllabe.</i>	Penultima syllaba
Spraek-konst.	<i>Grammaire.</i>	Grammatica.
Woordgronding.	<i>Etymologie.</i>	Etymologia.
Uitspraek.	<i>Prosodie.</i>	Prosodia.
Benaeming.	<i>Dénomination.</i>	Denominatio.
Klank.	<i>Son.</i>	Sonus.
Onderscheid.	<i>Différence.</i>	Differentia.
Verwisseling.	<i>Mutation.</i>	Mutatio.
Klinker.	<i>Voyelle.</i>	Vocalis.
Medeklinker.	<i>Consonne.</i>	Consonans.
Korten klinker.	<i>Voyelle brève.</i>	Vocalis brevis.
Langen klinker.	<i>Voyelle longue.</i>	Vocalis longa.
Twee-klank.	<i>Diphthongue.</i>	Diphthongus.
Drie-klank.	<i>Triphthongue.</i>	Triphthongus.
Woord.	<i>Mot.</i>	Vox.
Wortel-woord.	<i>Mot radical.</i>	Vox radicalis.
Werk-woord.	<i>Verbe.</i>	Verbum.
Regelmatig.	<i>Regulier.</i>	Regulare.
Onregelmatig.	<i>Irrégulier.</i>	Irregulare.
Bedrijvend.	<i>Actif.</i>	Activum.
Lijdend.	<i>Passif.</i>	Passivum.
Onzijdig.	<i>Neutre.</i>	Neutrum.
Wederkerend.	<i>Réciproque.</i>	Reciprocum.
Hulp-woord.	<i>Verbe auxiliaire.</i>	Verbum auxiliare.
Hoofdletter.	<i>Lettre majuscule.</i>	Litera majuscula.
Zinslot.	<i>Période.</i>	Periodus.
Geslacht.	<i>Genre.</i>	Genus.
Manlijk.	<i>Masculin.</i>	Masculinum.

Vrouwlijk.	<i>Feminin.</i>	Femininum.
Onzijdig.	<i>Neutre.</i>	Neutrum.
Getal.	<i>Nombre.</i>	Numerus.
Eenvoud.	<i>Singulier.</i>	Singularis.
Meervoud.	<i>Pluriel.</i>	Pluralis.
Naemval.	<i>Regime.</i>	Casus.
Naembuiging.	<i>Declinaison.</i>	Declinatio.
Noemer.	<i>Nominatif.</i>	Nominativus.
Teler.	<i>Genitif.</i>	Genitivus.
Gever.	<i>Datif.</i>	Dativus.
Beschuldiger.	<i>Accusatif.</i>	Accusativus.
Roeper.	<i>Vocatif.</i>	Vocativus.
Wegnemer.	<i>Ablatif.</i>	Ablativus.
Scheiding.	<i>Division.</i>	Divisio.
Spraekdeel.	<i>Partie d'oraison.</i>	Pars orationis.
Koppel - woord.	<i>Mot composé.</i>	Vox composita.
Geslacht - woord.	<i>Article.</i>	Articulus.
Naem - woord.	<i>Nom.</i>	Nomen.
Voornaem - woord.	<i>Pronom.</i>	Pronomen.
Aenwyzend.	<i>Demonstratif.</i>	Demonstrativum.
Bezittend.	<i>Possessif.</i>	Possessivum.
Betrekkelijk.	<i>Relatif.</i>	Relativum.
Wederkeerend.	<i>Reciproque.</i>	Reciprocum.
Vragend.	<i>Interrogatif.</i>	Interrogativum.
Bij - woord.	<i>Adverbe.</i>	Adverbium.
Voeg - woord.	<i>Conjonction.</i>	Conjunctio.
Zelfstandig - woord.	<i>Substantif.</i>	Substantivum.
Bijvoegsel, bijvoeglijk-woord	<i>Adjectif.</i>	Adjectivum.
Voorzetsel.	<i>Préposition.</i>	Præpositio.
Tusschenwerpsel.	<i>Interjection.</i>	Interjectio.
Uitgang.	<i>Terminaison.</i>	Terminatio.
De trappen van vergelijking.	<i>Degrés de comparaison.</i>	Gradus comparationis.
Den stellenden trap.	<i>Positif.</i>	Positivus.
Den vergelykenden.	<i>Comparatif.</i>	Comparativus.
Den overtreffenden.	<i>Superlatif.</i>	Superlativus.
Werking.	<i>Action.</i>	Actio.

Stoffe.	<i>Matière.</i>	Materia.
Gedaente.	<i>Forme.</i>	Forma.
Aentonende wijze.	<i>Indicatif.</i>	Modus indicativus.
Gebiedende wijze.	<i>Imperatif.</i>	Imperativus.
Aenvoegende wijze.	<i>Subjonctif.</i>	Conjunctivus.
Onbepaalde wijze.	<i>Infinitif.</i>	Infinitivus.
Persoonlijk werk-woord.	<i>Verbe personnel.</i>	Verbum personale.
Onpersoonlijk werk-woord.	<i>Verbe impersonnel.</i>	Verbum impersonale.
Tegenwoordigen tijd.	<i>Temps présent.</i>	Tempus praesens.
Onvolmaekten verleden tijd.	<i>Prétérit imparfait.</i>	Præteritum imperfectum.
Volmaekten verleden tijd.	<i>Prétérit parfait.</i>	Præteritum perfectum.
Meer dan volmaekten verleden tijd.	<i>Prétérit plus que parfait.</i>	Præteritum plusquam perfectum.
Toekomenden tijd.	<i>Temps futur.</i>	Tempus futurum.
Gemaekten toekomenden tijd.	<i>Futur composé.</i>	Futurum compositum.
Verschikking of tijdvoeging.	<i>Conjugaison.</i>	Conjugatio.
Geregelde verschikking.	<i>Conjugaison régulière.</i>	Conjug. regularis.
Ongeregelde verschikking.	<i>Conjugaison irrégulière.</i>	Conjug. irregularis.
Persoon.	<i>Personne.</i>	Persona.
Eersten persoon.	<i>Première personne.</i>	Persona prima.
Tweeden persoon.	<i>Seconde personne.</i>	Persona secunda.
Derden persoon.	<i>Troisième personne.</i>	Persona tertia.
Deelwoord.	<i>Participe.</i>	Participium.
Werkend.	<i>Actif.</i>	Activum.
Lijgend.	<i>Passif.</i>	Passivum.
Bevestiging.	<i>Affirmation.</i>	Affirmatio.
Lochening.	<i>Negation.</i>	Negatio.
Ondervraging.	<i>Interrogation.</i>	Interrogatio.
Naerzetsel.	<i>Postposition.</i>	Postpositio.
Beheersching.	<i>Regime.</i>	Rectio.
Samenschikking.	<i>Construction.</i>	Constructio.
Uitzondering.	<i>Exception.</i>	Exceptio.
Beheerschten naemval.	<i>Regime.</i>	Casus rectus.
Ongeregelde woordvoeging.	<i>Syntaxe irrégulière.</i>	Syntaxis irregularis.
Uitlating.	<i>Ellipse.</i>	Ellipsis.
Zinsneede.	<i>Virgule.</i>	Comma.
Stipsneede.	<i>Point virgule.</i>	Semicolon.

Tweelingstip.	<i>Deux points.</i>	Colon.
Stip.	<i>Point.</i>	Punctum.
Tusschenstelling.	<i>Parenthese.</i>	Parenthesis.
Bindstreép.	<i>Trait d'union.</i>	Unionis signum.
Letterkorting.	<i>Abbreviation.</i>	Abbreviatio.
Ondervragings teeken.	<i>Signe d'interrogation.</i>	Interrogationis signum.
Verwonderings teeken.	<i>Signe d'admiration.</i>	Admiracionis signum.
Letter-uitlatings teeken.	<i>Apostrophe.</i>	Apostrophus.

NIEUWE VLAEMSCHE SPRAEK-KONST.

EERSTE DEEL.

De spraek-konst is eene wetenschap van volgens de best-gegronde regels, te spreken en te schrijven. — Spreken, schrijven, is zijne gedagten door woorden uitdrukken. — De woorden dan zijn teekenen onzer denkbeelden. Het zijn of klanken in den mond gevormd, of teekenen met de hand, bij middel van de pen, getrokken.— De woorden komen voort van letters, de welke alleen, of vereenigd, letter-greépen maeken. — De nederlandsche letter-rol besluit in zig de volgende 26 letters: *a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k, l, m, n, o, p, q, r, s, t, u, v, w, x, y, z.* — Deze 5: *a, e, i, o, u,* worden klinkers genoemd, om dat zij van haerzelve eenen volkomen klank hebbende, zonder behulp der andere letters uitgesproken kunnen worden; doch bovenal, om dat men, zonder die, noch letter-greépen noch woorden kan maeken. De overige 20, die men aldus uitspreekt: *be, ce, de, ef, ge, ha, je, ka, el, em, en, pe, qu, er, es, te, ve, we, ix, ze,* zijn medeklinkers.

Mij dunkt dat den heer L. van Boterdaet

in zijne fransche en vlaemsche spraek-konst, 't jaer 1797 te Brugge bij J. de Busscher en Zoon gedrukt, eenen misslag begaen heeft, als hij, bladz. 4, handelende van de medeklinkers of stomme letters, zegt: spreekt uit *bd*, enz. 't is onmogelijk. Waerop ik hem vraeg (zoo hij nog leve) of het onmogelijker is *bd* uit te spreken als *fm*, die volgens hem halve klinkers zijn? Want is de uitspraek der *f*, *ef* en *m*, *em*; die der *b*, is *be*, en *d*, *de*; welke letters, volgens de uitspraek vereenigd, in goed nederduitsch: *bede* maeken. En wat zal hij van *f* en *m* kunnen, volgens haere uitspraek, verzinnen, als *efem*, die in onze tael niet te vinden is? — Voorders spreekt men *fa*, *fe*, *fi*, *fo*, *fu*, niet uit, met de klinkletteren van agter, gelijk men *ba*, *be*, *bi*, *bo*, *bu*; *da*, *de*, *di*, *do*, *du* uitspreekt? — Of moet men, volgens hem, *effa*, *effe*, *effi*, *effo*, *effu* uitgalmen?... Ik geloof van neen.... Dus vind ik tusschen zijne halve klinkers en stomme letters geen ander onderscheid als dit: dat de klinkers in de uitspraek der letters *f*, *l*, *m*, *n*, *r*, *s*, van voor, en in de andere van agter gehoord worden.

Uit de klinkers worden twee-klanken en drie-klanken gemaekt, als: *aa* volgens de Hollanders, *ae*, *ai*, *ce*, *ei*, *ey*, *eu*; *ie*; *oe*, *oo*, *ou*; *ue*, *uy*: van de welke afzonderlijk behoort gesproken te worden. *Ae* heeft eenen langeren klank als d'a, B. V. *mat*, *maet*; *bad*, *baet*; *schat*, *schaed*; *gat*, *gaet*.

Ai of *aij* vind zijne plaets in *hair* of *haijr*.

Au word gehoord in *Paus*, *nauw*, *klauw*, *dauw*, enz.

Ee word uitgesproken in heer, meer; leet, kleet; beest, geest, enz.

Eu word geplaetst in sleutel, deur, treuren, enz.

Ei klinkt in godheid, geleiden, verleiden, volgens de Hollanders.

Eij, volgens de Nederlandsche schrijvers, in goedheid, meijd, beleid, enz.

Ie word bespeurd in dier, hier, tien, enz. Den heer Van Boterdael, in zijne spraek-konst, bladz. 26, van *ie* gesproken hebbende, zegt: "De Westerlingen onzes lands moeten deezen klank in agt neemen, en op d'i meer steunende, zullen zy d'e niet laeten hooren, en, by gevolg, geenens valschen toon geeven." Waer op ik zeg, dat hij hun ten onrecht van valschen toon beschuldigt, en dat hij zelve eenen valschen toon uitgalnt, als hij *dir* zonder *e* pitspreekt.

Oe word gehoord in boer, bloed, gloed, voeden, moeten, enz.

Oo word uitgegalmd in boom, stroom, droom, moord, gehoor, enz.

Ou vind zijne plaets in gout, berouw, vrouw, brouwer, enz.

Ue word uitgesproken in uer, muer, bezueren, verdueren, enz.

Uij klinkt in bruijd, geluid, gebruik, kuilt, muilt, enz. volgens de spelling onzer eerste tael-leeraeren.

Ui in zuiver, duister, uit, volgens de Hollanders.

De Westerlingen, zegt den gemelden heer Van Boterdael, bladz. 27, spreekken die woorden uyt, als of 'er stond: zuver: duster, ut. Ik beken geern als Westerling, dat hij hier

den nagel op het hoofd slaet, voor zoo veel men op heden de woorden zuiver, duister, uit, enz. met eene *i* naer de *u* schrijft, maer niet gelijk men in 't jaer 1435, huse zonder *i* schreef.

Ik beken het openhertiglijk, zij hebben in dusdanige bewoordingen die kwaede uitspraek; en ik verzoek hun ernstiglijk zig daer in, gelijk ik mij gebeterd heb, te willen beteren, doende de *i* met de *u* te samen klinken.

„Bij deze gelegenheid zal men nog zeggen (dus gaet hij voort) dat zij den zelve onverschoonlijken misslag begaen in de woorden: *zijn, gij, mijn, mijnen, strijden, lijden, bujten, huijs*; die zij uitspreken, als of 'er stond: *zin, gi, min, minnen, stridden, lidden, butten, hus*. dat is geen nederduitsch.“ — Indien den heer Van Boterdael den boek genoemd: Die grote evangelische peccle, gheprent Thantwerpen bi de weduwe Hendrik Peetersen, en gheapprobeert bi meester Sijmon de Planen, prochiaen tot Onser Liever Vrouwen binnen Antwerpen en licentiaet inder godheijt, vader keijserliker Maesteijt daer toe gecommitteert en onderteeckt bi meester Philips de Lens, den xiiij Octobris, in 't jaer Ons Heeren M. CCCC. ende XLVII.; doorbladerd had, hij zou zig wel gewagt hebben, van ons Westeringen van onkunde in het nederduitsch te beschuldigen; want hij zou honderde en honderde keeren, nu hier, nu daer, gelezen hebben: *wi, hi, mi, bi, si, sine, ghi*, die men hedendags, volgens mij niet met eene grieksche *y*, maer met eene *i* en *j*, aldus *ij*, schrijven moet, en die ik overal in deze mijne Spraek-konst volg. De hedendagsche holland-

sche letter-helden , die misschien oudere gedrukte boeken als de evangelische peerle , die ik bezit , gelezen hebben , schrijven die zonder grieksche *y* allegader op deze wijze : *gij , hij , wij , zij , bij*. En uit wat oorzaak ? Om zekerlijk aen te wijzen , dat onze aloude voorvaderen de grieksche *y* nooit in die woorden gebruikten ; want de grieksche *y* in het grieks als eene *u* uitgesproken wordende , zou onze uitspraak niet *gi* volgens de Westerlingen en *gey* volgens de Brabanders geweest hebben , maer *gu , hu , wu , zu , bu* : bovendien , eer de druk-konst uitgevonden was , hebben onze voorouders geschreven *gii , hii , wii , zii , enz.* om aen te toonen door den dubbelen klinker *i* , dat die woorden langer als den enkelen klinker *i* , in *zin , kind , gil , gift , enz.* moet uitgegalmd worden. Ten laetsten , houdende staen , tegen den heer Bouterdael en zijne aenhangers , dat de Westerlingen den verdobbelden klinker *ii* , met verloop van tijd in *ij* , als eene korte en lange *j* in een getrokken , beter als de Brabanders en Gentnaeren uitspreeken , en een genoegzaam onderscheid tusschen *min* en *mijn* , *zin* en *zijn* , enz. weten te maeken , zal ik bewijzen uit de volgende stelling. Daer is geene tael , in geheel de wereld , die zuiverder alle haere letteren laet hooren als de nederlandsche , dus heeft zij geene overtollige letters ; zij zou nogtans in zommige woorden overtollige letters hebben , indien er geene verschillende uitspraak in *lijden* en *leijden* , in *vijl* en *veijl* , in *mij* en *meij* , enz. waere ; maer de Westerlingen spreeken die twee werk-woorden enz. verschillig uit , dus spreeken zij beter als de Brabanders ; want in de eerste letter-greep van *lij* spreeken zij

geene *e* uit, het geen zij nogtans doen in *leij*, aldus verschil maekende tusschen *lijden* en *leijden*, *mijd* en *meijd*, *rijst* en *reijst*, en duizend andere woorden.

Drie klinkers, in eene lettergreep staende en te samen uitgesproken, worden eenen drieklank genoemd. Wij tellen er zes in onze tael, naemlijk: *aei*, *aeu*, *eeu*, *ieu*, *oei*, en *ooi*.

Met *aei* spelt men: *fraei*, *draei*, *waeit*, *kraei*, *papegaei*.

Met *aeu*: (die zommige met *au* schrijven), *raeuw*, *klaeuw*, *benaeuwd*, enz.

Met *eeu*: *leeuw*, *eeuwig*, *schreeuwt*.

Met *ieu*: *nieuw*, *vernieuwen*, *kieuwen*.

Met *oei*: *boei*, *bloei*, *groei*, *besproeien*.

Met *ooi*: *dooi*, *mooi*, *hooi*, *ooit*, *nooit*, enz.

TWEEDE DEEL.

INHOUDENDE DE REGELS DER SPRAEK-KONST.

EERSTE HOOFDSTUK,

Van de tien deelen der Nederlandsche tael.

De vlaemsche of nederlandsche tael bedient zig van tienërlei slachten van woorden, die alle in hunne natuer en gebruik onderscheiden zijn; te weten: het geslacht-woord, het zelfstandig naem-woord, het bijvoeglijk naem-woord, het voornaem-woord, het deel-woord, het bij-woord, het voorzetsel, het samenvoegsel en het tusschenwerpsel. De zes eerste zijn veranderlijk, de vier laetste onveranderlijk.

I. AFDEELING.

Van het geslacht-woord.

Het geslacht-woord is een woordlidje, dat het geslacht, getal en naemval doet kennen; B. V. den schepper, van de ziel, aen het schepsel, de deugden, zijn de woorden: den, van de, aen het, de, lidwoordjens, en doen zien; of de woorden, daer zij voorstaen, in het enkelvoud of in het meervoud, in 't manlijk, vrouwlijk of onzijdig geslacht, in den noemer, teler, gever, beschuldiger, roeper, of wegnemer staen.

II. AFDEELING.

Van het zelfstandig naemwoord.

Het zelfstandig naem-woord, is een woord dat op zig zelve bestaet, en eenen persoon of eene zaak beteekent, zonder behulp van een ander woord, als: god, hemel, keizer, stam; zoo dat het, met bijvoeging van een werk-woord eenen volkomen zin kan uitmaeken. B. V. het kind speelt; den hond blaft; den vogel zingt. — Het zelfstandig naem-woord is gemeen, eigen of verzamelend. Het gemeen zelfstandig naemwoord is eene benoeming, die op verscheide personen of zaeken past; als: priester, rivier, stad. Het eigen zelfstandig naem-woord drukt eenen eenigen persoon of eene eenige zaak uit; als: Pieter, Gent, de Maes. Het verzamelend zelfstandig naem-woord is het geen de vereening van verscheide voorwerpen afmaelt; als: het leger, het volk, den bosch.

III. AFDEELING.

Van het bijvoeglijk naem-woord.

Het bijvoeglijk naem-woord trekt zijnen naem uit het latijn *adjectus*, bijgevoegd, om dat het bij het zelfstandig naem-woord gevoegd word, om de eigenschap of de hoedanigheid der persoonen of zaeken uit-te-drukken. Wanneer men nu zegt: eenen bermhertigen god, eene schoone maegd, eenen vroomen krijgsman, eenen jongen boom, eenen rijpen appel, eene loflijke daed; zoo bemerkt men wel, dat bermhertigen, schoone, vroomen, jongen, rijpen en loflijke de hoedanigheid of eigenschap dier zelfstandige naem-woorden te kennen geven, en uit dien hoofde bijvoeglijke naem-woorden genoemd worden.

Indien den leerling die uitlegging niet wel begrijpt, dat hij weete, dat het een bijvoeglijk naem-woord zal zijn, als agter het zelf zaek of ding gesteld, eenen verstaenbaeren zin verschaft. Tafel, is dan geen bijvoegsel; om dat men niet kan zeggen: tafel ding; maer zwart is een bijvoegsel, om dat men zeer wel zegt een zwart ding enz.

NAEMBUIGING DER DRIE GESLACHTEN,

IN DE BEPALENDE WIJZE.

Eenvoud.

Noemer. Den man. De vrouw. Het kind. (1)

Teler. Des mans. Der vrouw. Des kinds.

(1) Men kan ook zeggen in den teler voor 't eenvoud: van den man. Van de vrouw. Van het kind. In den teler voor het meervoud: van de mannen. Van de vrouwen. Van de kinders.

In de onbepalende wijze, voor 't eenvoud: van eenen god. Van eene kerk. Van een dier.

Gever. Aen den man. Aen de vrouw. Aen het kind.

Beschuldiger. Den man. De vrouw. Het kind.

Roeper. ô man. ô vrouw. ô kind.

Wegnemer. Van den man. Van de vrouw. Van het kind.

Meervoud.

N. De mannen. De vrouwen. De kinders.

T. Der mannen. Der vrouwen. Der kinders.

G. Aen de mannen. Aen de vrouwen. Aen de kinders.

B. De mannen. De Vrouwen. De kinders.

R. ô mannen. ô vrouwen. ô kinders.

W. Van de mannen. Van de vrouwen. Van de kinders.

NAEMBUIGING DER DRIE GESLACHTEN,

IN DE ONBEPAELENDE WIJZE.

Eenvoud.

N. Eenen god. Eene kerk. Een dier.

T. Eens gods. Eener kerk. Eens diers.

G. Aen eenen god. Aen eene kerk. Aen een dier.

B. Eenen god. Eene kerk. Een dier.

R. . . . . .

W. Van eenen god. Van eene kerk. Van een dier.

Meervoud.

N. Eenige goden. Eenige kerken. Eenige dieren.

T. Van eenige goden. Van eenige kerken. Van eenige dieren.

G. Aen eenige goden. Aen eenige kerken. Aen eenige dieren.

B. Eenige goden. Eenige kerken. Eenige dieren.

W. Van eenige goden. Van eenige kerken. Van eenige dieren.

NAEMBUIGING IN HET MANLIJK GESLACHT,

VAN EEN ZELFSTANDIG- MET EEN BIJVOEGLIJK NAEM-
WOORD.

Eenvoud.

N Den grooten held.

T. Des grooten helds.

G. Aen den grooten held.

B. Den grooten held.

R. ô grooten held.

W. Van den grooten held.

Meervoud.

- N. De groote helden.
- T. Der groote helden.
- G. Aen de groote helden.
- B. De groote helden.
- R. ó groote helden.
- W. Van de groote helden.

NAEMBUIGING IN 'T VROUWLIJK GESLACHT.

Eenvoud.

- N. De uitmuntende koningin.
- T. Der uitmuntende koningin.
- G. Aen de uitmuntende koningin.
- B. De uitmuntende koningin.
- R. ó uitmuntende koningin.
- W. Van de uitmuntende koningin.

Meervoud.

- N. D'uitmuntende koninginnen.
- T. Der uitmuntende koninginnen.
- G. Aen d'uitmuntende koninginnen.
- B. D'uitmuntende koninginnen.
- R. ó uitmuntende koninginnen.
- W. Van d'uitmuntende koninginnen.

NAEMBUIGING IN 'T ONZIJDIG GESLACHT.

Eenvoud.

- N. Het vrugtbaer land.
- T. Des vrugtbaer lands.
- G. Aen het vrugtbaer land.
- B. Het vrugtbaer land.
- R. ó vrugtbaer land.
- W. Van het vrugtbaer land.

Meervoud.

- N. De vrugtbaere landen.
- T. Der vrugtbaere landen.
- G. Aen de vrugtbaere landen.
- B. De vrugtbaere landen.
- R. ó vrugtbaere landen.
- W. Van de vrugtbaere landen.

NAEMBUIGING

VOOR HET WOORD GOD, EN ALLE EIGENE NAEMEN VAN
KONINGRIJKEN, LANDEN, STEDEN, DORPEN, VLEK-
KEN, ENZ.

Voor de drie geslachten alleenlijk in het eenvoud.

N. God. Pieter. Marie. Vrankrijk. Gent.

T. Gods. Pieters. Maries. Vrankrijks. Gents.

G. Aen god. Aen Pieter. Aen Marie. Aen Vrankrijk. Aen
Gent.

B. God. Pieter. Marie. Vrankrijk. Gent.

R. ó god. ó Pieter. ó Marie. ó Vrankrijk. ó Gent.

W. Van god. Van Pieter. Van Marie. Van Vrankrijk. Van
Gent.

NAEMBUIGING

VAN HET DELEND NAEM-WOORD IN DE DRIE GESLACHTEN.

Eenvoud.

N. Visch. Deugd. Brood.

T. Van Visch. Van deugd. Van brood.

G. Aen visch. Aen deugd. Aen brood.

B. Visch. Deugd. Brood.

R. ó visch. ó deugd. ó brood.

W. Van visch. Van deugd. Van brood.

Meervoud.

N. Visschen. Deugden. Brooden.

T. Van visschen. Van deugden. Van brooden.

G. Aen visschen. Aen deugden. Aen brooden.

B. Visschen. Deugden. Brooden.

R. ó visschen. ó deugden. ó brooden.

W. Van visschen. Van deugden. Van brooden.

TWEEDE HOOFDSTUK.

VAN DE VOORNAEM-WOORDEN.

De voornaem-woorden, tot welke wij nu
overgaen, zijn woorden, die voor een naem-

woord gesteld, eenen persoon of zaek, die iet lijd of doet, aenwijzen; als: *mijnen vader, uwe zuster, zijn wijf; ik priester, gij dienaar, hij boer; die mensch, deze stad, dit huis, dat ding, enz.* — Of de voornaemwoorden worden in de plaets des naem-woords gesteld, en dan een ander daer onder verstaen; als: *dezen heeft het gedœn, naemlijk, rechter, knegt, man. Het mijn heeft het getroffen, naemlijk, roer, zwaerd, snaphaen; den uwen wilt het waegen, naemlijk, zoon, leerling, geheimschrijver. De zijne zijn geholpen, naemlijk, huisgenooten, kinderen, dogters.* — De persôonlijke voornaemwoorden zijn bij de Vlamingen de volgende: *ik, gij, hij, zij, wij, gijlieden, zij.* — De voornaemwoorden worden ten aenzien van het *geslacht* aengemerkt, als: *manlijk, vrouwlijk* en *onzijdig*; 't welk uit de verandering van het einde gezien kan worden; hoewel 'er eenige bij alle geslachten gebruikt worden, zonder eenige verandering toe te laeten; als: *ik, gij, wij, zij, mannen en vrouwen.* — In de voornaemwoorden zijn drie *persoonen* aentemerken; den *eersten*, die spreekt; als: *ik*; den *tweeden*, die aengesproken word; als: *gij*; den *derden*, van wien men spreekt; als: *hij.* — Zie hier hunne buigingen.

Enkelvoud.

Meervoud.

<i>N.</i> Ik.	<i>Gij.</i>	<i>Wij.</i>	<i>Gijlieden.</i>
<i>T.</i> Mijns.	<i>Uws.</i>	<i>Onzer.</i>	<i>Uwer.</i>
<i>G.</i> Aen mij.	<i>Aen u.</i>	<i>Aen ons.</i>	<i>Aen ulieden.</i>
<i>B.</i> Mij.	<i>U.</i>	<i>Ons.</i>	<i>Ulieden.</i>
<i>R.</i> ô Mij.	<i>ô gij.</i>	<i>ô Wij.</i>	<i>ô gij.</i>
<i>W.</i> Van mij.	<i>Van u.</i>	<i>Van ons.</i>	<i>Van ulieden.</i>

Het voornaem-woord *hij* manlijk, dat in het vrouwlijk geslacht *zij*, in het onzijdig *het* heeft, word dus gebogen in het enkelvoud voor alle geslachten.

<i>N.</i> Hij.	<i>Zij.</i>	<i>Het.</i>
<i>T.</i> Zijns.	<i>Haers.</i>	<i>Zijns.</i>
<i>G.</i> Aen hem.	<i>Aen haer.</i>	<i>Aen het.</i>
<i>B.</i> Hem.	<i>Haer.</i>	<i>Het.</i>
<i>W.</i> Van hem.	<i>Van haer.</i>	<i>Van het.</i>

In het meervoud.

<i>N.</i> Zij.	<i>Zij.</i>	<i>Zij.</i>
<i>T.</i> Hunner.	<i>Haerer.</i>	<i>Hunner.</i>
<i>G.</i> Aen hen.	<i>Haer.</i>	<i>Hun.</i>
<i>B.</i> Hen.	<i>Haer.</i>	<i>Hun.</i>
<i>W.</i> Van hen.	<i>Van haer.</i>	<i>Van hun.</i>

Den, op zig werkenden, derden persoon, 't zij manlijk, 't zij vrouwlijk, heeft in 't enkel-en meervoud nog deze buiging: *N.* . . . .
T. Van zig. *G.* Zig of aen zig. *B.* Zig.
W. Van zig.

Het voornaem-woord *hij* (in 't latijn *is* of *ille*) voor eenen anderen persoon gebruikt, welk ook in 't vrouwlijk geslacht *zij* heeft, en in het onzijdig *het*, word in alle geslachten dus gebogen in het enkelvoud.

<i>N.</i> Hij.	<i>Zij.</i>	<i>Het.</i>
<i>T.</i> Van hem.	<i>Van haer.</i>	<i>Van het.</i>
<i>G.</i> Aen hem.	<i>Aen haer.</i>	<i>Aen het.</i>
<i>B.</i> Hem.	<i>Haer of ze.</i>	<i>Het.</i>
<i>W.</i> Van hem.	<i>Van haer.</i>	<i>Van het.</i>

Meervoud.

<i>N.</i> Zij.	<i>Zij.</i>	<i>Zij.</i>
<i>T.</i> Hunner.	<i>Haerer.</i>	<i>Hunner.</i>
<i>G.</i> Aen hun.	<i>Aen haer.</i>	<i>Aen hun.</i>

B. Hen of ze. Haer of ze. Hen of ze.
 W. Van hun. Van haer. Van hun.

Het voornaem-woord *die*, het zij aanwijzend, het zij betrekkelijk, dat in het vrouwlijk geslacht ook *die*, in het onzijdig *dat* heeft, word door alle geslachten dus gebogen in het *enkelvoud*.

N. Die. Die. Dat.
 T. Diens. Dier. Van dat.
 G. Aen dien. Aen die. Aen dat.
 B. Dien. Die. Dat.
 W. Van dien. Van die. Van dat.

Meervoud.

N. Die. Die. Die.
 T. Dier. Dier. Dier.
 G. Aen die. Aen die. Aen die.
 B. Die. Die. Die.
 W. Van die. Van die. Van die.

Op de volgende wijze word het voornaem-woord, dezen, deze, dit gebogen.

Enkelvoud.

N. Dezen. Deze. Dit.
 T. Dezes. Dezer. Van dit.
 G. Aen dezen. Aen deze. Aen dit.
 B. Dezen. Deze. Dit.
 W. Van dezen. Van deze. Van dit.

Meervoud.

N. Deze. Deze. Deze.
 T. Dezer. Dezer. Dezer.
 G. Aen deze. Aen deze. Aen deze.
 B. Deze. Deze. Deze.
 W. Van deze. Van deze. Van deze.

Het voornaem-woord, *den zelve*, *de zelve*, *het zelf* (in het latijn, *idem*, *eadem*, *idem*), waer voor de hollanders, *de zelfde*, *de zelfde*, *het zelfde*, voor de drie geslachten gebruiken,

om een verschil (tusschen, *is, ea, id*, in het latijn) te maeken, word aldus gebogen.

Enkelvoud.

<i>N.</i> Den zelve.	De zelve.	Het zelf.
<i>T.</i> Des zelve.	Der zelve.	Des zelfs.
<i>G.</i> Aen den zelve.	Aen de zelve.	Aenhet zelf.
<i>B.</i> Den zelve.	De zelve.	Het zelf.
<i>W.</i> Van den zelve.	Van de zelve.	Vanhet zelf.

Het meervoud

Heeft in alle de naemvallen: *de zelve*, met *der, aen, en van*, er voor te stellen.

Het voornaem-woord, *welken, welke, welk*, het zij vraegend of betrekkelijk word dus gebogen.

Enkelvoud.

<i>N.</i> Welken.	Welke.	Welk.
<i>T.</i> Welks.	Welker.	Van welk.
<i>G.</i> Aen welken.	Aen welke.	Aen welk.
<i>B.</i> Welken.	Welke.	Welk.
<i>W.</i> Van welken.	Van welke.	Van welk.

Meervoud.

<i>N.</i> Welke.	<i>T.</i> Welker.	<i>G.</i> Aen Welke.
<i>B.</i> Welke.	<i>W.</i> Van welke.	

Het vragend voornaem-woord: *wie* of *wat* (in 't latijn *quis, quæ, quod*) word dus in de drie geslachten gebogen.

Enkelvoud.

<i>M.</i>	<i>V.</i>	<i>O.</i>
<i>N.</i> Wie.	Wie.	Wat.
<i>T.</i> Wiens.	Wier.	Van Wat.
<i>G.</i> Aen wien.	Aen wie.	Aen wat.
<i>B.</i> Wien.	Wie.	Wat.
<i>W.</i> Van wien.	Van wie.	Van wat.

Meervoud.

<i>N.</i> Wie.	Wie.	Wat.
<i>T.</i> Wier.	Wier.	Wier.

G. Aen wien.	Aen wie.	Aen wat.
B. Wie.	Wie.	Wat.
W. Van wie.	Van wie.	Van wat.

Dit is ondertusschen hier aen te merken, dat *wie* en *wat* dus gebogen worden, wanneer zij op zig zelfs, en zonder volgende naemwoorden van *man*, *vrouw*, *dier* gevonden worden; dewijl zij in de samenvoeging met die naemwoorden in alle geslachten het onzijdig *wat* in de plaets van *wie*, voor zig aenneemen; waer door men vraegt in beide getallen: wat man, wat vrouw, wat dier; wat mannen, wat vrouwen, wat dieren?

Bezittende voornaemwoorden beteekenen, dat men eigendom of recht op iets heeft; en zijn manlijk, vrouwlijk en onzijdig, als:

Enkelvoud.

N. Mijnen.	Mijne.	Mijn.
T. Mijns.	Mijner.	Van mijn.
G. Aen mijnen.	Aen mijne.	Aen mijn.
B. Mijnen.	Mijne.	Mijn.
R. ô mijnen.	ô mijne.	ô mijn.
W. Van mijnen.	Van mijne.	Van mijn.

Meervoud.

N. Mijne. T. Mijner, van mijne. G. Aen mijne. B. Mijne. R. ô mijne. W. Van mijne.

Aldus bnigt men ook *uwen*, *uwe*, *uw*; *zijnen*, *zijne*, *zijn*; *onzen*, *onze*, *ons*; *hunnen*, *hunne*, *hun*. Uitgenomen dat *onzen* en *hunnen* voor 't manlijk geslacht in den teler van 't enkelvoud hebben: *onzes*, *huns* volgens A. Moonen, en *hunnes* volgens W. Sewel.

Enkelvoud.

M.	V.	O.
N. Haeren.	Haere.	Haer.
T. Haers.	Haerer.	Haers of v.haer.

G. Aen haeren. Aen haere. Aen haer.
B. Haeren. Haere. Haer.
W. Van haeren. Van haere. Van haer.
Meervoud.

N. Hunne en haere.
T. Hunner en haerer, van hunne en haere.
G. Aen hunne en aen haere.
B. Hunne en haere.
W. Van hunne en van haere.

Nog zijn 'er onbepalende voornaem-woorden, als: *eenige, alle, zommige, etlijke, zoodanige, de geene, zulké, andere, zekere, elk, een ieder, een iegelijk, iemant, niemant.* Die worden gebogen als de naem-woorden, en *zulk* buigt men aldus:

*Enkelvoud.**M.**V.**O.*

N. Zulk eenen. Zulk eene. Zulk een.
T. Vanzulkeenen. Van zulk eene. Van zulk een.
G. Aenzulkeenen. Aen zulk eene. Aenzulk een.
B. Zulk eenen. Zulk eene. Zulk een.
W. Vanzulkeenen. Van zulkeene. Vanzulk een.
Meervoud.

N. Zulke. **T.** Zulker of van zulke. **G.** Aen zulke. **B.** Zulke. **W.** Van zulke.

In 't onzijdig zegt men: zulk zand. Ieder heeft in den teler, ieders; en in den gever, aen een ieder of aen ieder een.

Enkelvoud. **N.** Een iegelijk. **T.** Eens iegelijks. **G.** Aen een iegelijk. **B.** Een iegelijk. **W.** Van een iegelijk.

*Enkelvoud.**M.**V.**O.*

N. Den geenen. De geene. Het geen.
T. Des geenen. Der geene. Des geens.
G. Aen den geenen. Aen de geene. Aen het geen.

B. Den geenen. De geene. Het geen.
W. Vanden geenen. Van de geene. Van het geen.
Meervoud.

N. De geene. De geene. De geene.
T. Der geene. Der geene. Der geene.
G. Aen de geene. Aen de geene. Aen de geene.
B. De geene. De geene. De geene.
W. Van de geene. Van de geene. Van de geene.

ANDERE BUIGING VOOR DE BEZITLIJKE
 VOORNAEM-WOORDEN.

Enkelvoud.

M.

V.

O.

N. Den mijnen. De mijne. Het mijn.
T. Van den mijnen. Van de mijne. Van het mijn.
G. Aen den mijnen. Aen de mijne. Aen het mijn.
B. Den mijnen. De mijne. Het mijn.
W. Vanden mijnen. Van de mijne. Van het mijn.

Meervoud.

N. De mijne. De mijne. De mijne.
T. Van de mijne. Van de mijne. Van de mijne.
G. Aen de mijne. Aen de mijne. Aen de mijne.
B. De mijne. De mijne. De mijne.
W. Van de mijne. Van de mijne. Van de mijne.

Den uwen, den zijnen, den onzen, den hunnen, den welken, den geenen, den anderen, worden in het enkel- en meervoud gelijkelijk in alle de gevallen, als *den mijnen* gebogen.

Bezondere buiging van het naem-woord allen en alle, met een zelfstandig naem-woord.

Mantlijk. Enkelvoud. N. Allen vader. *T.* Van allen vader. *G.* Aen allen vader. *B.* Allen vader. *W.* Van allen vader.

Vrouwlijk. N. Alle moeder. *T.* van alle moeder. *G.* Aen alle moeder. *B.* Alle moeder. *W.* Van alle moeder.

B

Onzijdig. *N.* Alle kind. *T.* Van alle kind. *G.* Aen alle kind. *B.* Alle kind. *W.* Van alle kind.

Meervoud. *N.* Alle vaders, alle moeders, alle kinders. *T.* Van alle vaders, moeders, kinders. *G.* Aen alle vaders, moeders, kinders. *B.* Alle vaders, moeders, kinders. *W.* Van alle vaders, moeders, kinderen.

Buiging voor veel en veele met twee zelfstandige naem-woorden.

Enkelvoud, onzijdig. *N.* Veel volk. *T.* Van veel volk. *G.* Aen veel volk. *B.* Veel volk. *W.* Van veel volk.

Meervoud, vrouwlijk. *N.* Veele maegden. *T.* Veeler maegden. *G.* Aen veele maegden. *B.* Veele maegden. *W.* Van veele maegden.

Dus buigt men in 't meervoud ook : zommige, etlijke, enz. want die hebben geen enkelvoud.

DERDE HOOFDSTUK.

VAN HET WERK-WOORD.

Een *werk-woord* is een spraek-deel, dat *het zijn, doen of lijden* beteekent, als : *ik ben, gij bemint, hij word gegeesseld.* Hierom verdeelt men de werk-woorden : in *bedrijvende, lijdende en onzijdige.*

De *bedrijvende* beteekenen het doen van iets, als : *onderrigten, spellen, lappen, pijnigen, versmaeden.*

De *lijdende* beteekenen eene aendoening of lijding van iets, als : *geslagen worden, gekwetst worden, bevat worden, vernederd worden.*

De *onzijdige werk-woorden* beteekenen eigen-

lijk noch het doen noch het lijden, als: *slapen, waeken, loopen, schijnen, wonen, staen, wandelen.*

Ook vind men *bedrijvende* en tegelijk *onzijdige* werk-woorden, als: *beginnen, branden, droogen, veranderen, bederven*; want men zegt: *een spel beginnen en, de lente begint; hij brand een verken en, het hout brand wel; boonen droogen en, de hemden droogen langzaam; zijne kleding veranderen en, het weder verandert; dat verzwakt haer en, zij zal verzwakken; een mes bederven en, laet de spijs niet bederven.*

De werk-woorden zijn *persoonlijk* en *onpersoonlijk*; persoonlijke zijn: *leezen, koopen, zien*; waer van men zeggen kan: *ik lees; gij koopt; hij ziet.* Onpersoonlijke zijn: *bliksemen, regenen, betaemen*; want men mag niet zeggen: *wij bliksemen; gij-l. regent; zij betaemen*; maer *het bliksemt, het regent, het betaemt.* En hoewel men in eenen figuerlijken zin zou kunnen zeggen van eenen mensch: *hij spreekt niet, maer hij dondert*, nogtans komt zulks hier niet te pas: want van figuerlijke spreek-wijzen staet hier naer gehandeld te worden.

Alle de werk-woorden (als met hunne getallen en personen *veranderlijk*) worden na hunne *wijzen en tijden* in hunne tijdvoegingen veranderd.

De wijzen zijn in ieder werk-woord vierderlei; als: de aentoonende, de gebiedende, de verwoegende of wenschende, en de onbepalende wijze; van welke de drie eerste bepalande genoemd worden, als het getal en den persoon bepalande, en de laetste onbepalende, om dat van haer noch persoon noch getal bepaeld word. — De aentonende wijze is, waer door

men iet regtsdraets na de verscheidenheid der tijden aentoont of verklaert; als: *ik schrijf; gij begrijpt; hij bid; wij ontfangen; gij-l. verliest; zij maeken.* — De gebiedende wijze is, waer door men iet gebied of bid; als: *vlieg; gae; geef; verhoor.* — De vervoegende wijze, die ook de wenschende en toelatende genoemd kan worden, word gebruikt in iet op zekere voorwaerden, of tot zekere einden te stellen, en moet zig eenigszins na de bij- en voegwoorden: *zoo, als, dat, op dat* en diergelijke voegen en regten; als in: *zoo ik sterve, dat zij speelden, op dat hij gestraft wierde; en toelatender wijze, met dat of laet; als in: dat zij komen; laet zij zoeken; laeten wij bidden.* De onbepalende wijze is, waer door een werkwoord gesloten word, die noch persoon noch getal, noch wijze, noch tijd met zekerheid bepaelt; die daerom ook de onbepalende genoemd word; als in: *draegen, geeven, hooren, neemen.*

De tijden in ieder werkwoord zijn vijfderlei; als: den *tegenwoordigen*, den *onvolmaekten voorleden*, den *volmaekten voorleden*, den *meer dan volmaekten voorleden* en den *toekomenden tijd.* — Den *tegenwoordigen tijd* beteekent, dat eene zaak, op den stond dat men spreekt, geschied; als: *ik bemin, hoor, lees; ik word bemind, gehoord, gelezen.*

Den *onvolmaekten voorleden tijd* zegt, dat eene zaak wel begonnen, maer niet volbragt is; als: *ik las, bad, schreef; ik werd gelezen, gebeden, geschreven.*

Den *volmaekten voorleden tijd* drukt uit, dat eene zaak volbragt is; als: *ik heb gehoord, bebragt, gewoend; ik ben bemind, gezien, gestoord.*

Den meer dan volmaekten tijd beteekent, dat eene zaek volbragt is, eer eene andere gedaen is; als: *ik had gespeld, gebouwd, gedrukt; ik was vereerd, verhoord, gewond.*

Den toekomenden tijd zegt, dat eene zaek zal geschieden, als: *ik zal lachgen, bidden, wandelen; ik zal bekoord, versmaed, ontluis-terd worden.* — Die vijf tijden worden in alle de wijzen der werk-woorden, de gebiedende en onbepalende uitgezonderd, gevonden. Doch de vervoegende wijze heeft 'er zeven, door twee volmaekte en twee meer dan volmaekte tijden, die ook gevonden worden in de aentonende wijze der lijdende werk-woorden; als het hulp-woord bij het hoofd-woord verdobbeler wijze gebruikt word; als: *ik ben bemind ge-worden of geweest; ik was gehoord geworden of geweest;* schoon het beter en aengenamec is, gelijk ook in de dagelijksche samenspraek geschied, dat men, zonder het verdobbelen, zegge: *ik ben gehoord, ik was gehoord.*

EERSTE VERDEELING.

VAN DE BEHULPZARME WERK - WOORDEN.

De werk-woorden worden door verscheidene wijzen en tijden veranderd of vervoegd; en aengezien 'er tot het vervoegen der werk-woorden zekere hulp-woorden nodig zijn, zal ik de verandering daer van laeten vooraf gaen, en beginnen met het gebreklijk hulp-woord *zullen*.

Tegenwoordigen tijd.

Enkely. Ik zal, gij zult, hij zal.

Meerv. Wij zullen, gij-l. zult, zij zullen.

Voorwaerdelyken of onzekeran tijd.

Ik zou, gij zoud, hij zou.

Wij zouden , gij-l. zoud , zij zouden.

De onbepalende wijze is: *zullen* , en het deel-woord *zullende*.

Het hulp-woord *hebben* word aldus veranderd.

De aentonende werk-wijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik heb , gij hebt , hij heeft. Wij hebben , gij-l. hebt , zij hebben.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Ik had , gij had , hij had. Wij hadden , gij-l. had , zij hadden.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik heb gehad , gij hebt gehad , hij heeft gehad. Wy hebben gehad , gij-l. hebt gehad , zij hebben gehad.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Ik had gehad , gij had gehad , hij had gehad. Wij hadden gehad , gij-l. had gehad , zij hadden gehad.

Toekomenden tijd.

Ik zal hebben , gij zult hebben , hij zal hebben. Wij zullen hebben , gij-l. zult hebben , zij zullen hebben.

Gemaekten toekomenden tijd.

Ik zal gehad hebben , gij zult gehad hebben , hij zal gehad hebben. Wij zullen gehad hebben , gij-l. zult gehad hebben , zij zullen gehad hebben.

Voorwaerdelyken of onzekeren tijd.

Ik zou hebben , gij zoud hebben , hij zou hebben. Wij zouden hebben , gij-l. zoud hebben , zij zouden hebben.

Gemaekten voorwaerdelyken tijd.

Ik zou gehad hebben , gij zoud gehad hebben , hij zou gehad hebben. Wij zouden ge-

had hebben, gij-l. zoud gehad hebben, zij zouden gehad hebben.

De gebiedende werkwijze.

Heb of heb gij, dat hij hebbe. Laeten wij hebben, hebt, laeten zij hebben.

De vervoegende of wenschende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat ik hebbe, dat gij hebt, dat hij hebbe. Dat wij hebben, dat gij-l. hebt, dat zij hebben.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat ik hadde, dat gij had, dat hij hadde. Dat wij hadden, dat gij-l. had, dat zij hadden.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik gehad hebbe, dat gij gehad hebt, dat hij gehad hebbe. Dat wij gehad hebben, dat gij-l. gehad hebt, dat zij gehad hebben.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Dat ik gehad hadde, dat gij gehad had, dat hij gehad hadde. Dat wij gehad hadden, dat gij-l. gehad had, dat zij gehad hadden.

Toekomenden tijd.

Dat ik zal hebben, dat gij zult hebben, dat hij zal hebben. Dat wij zullen hebben, dat gij-l. zult hebben, dat zij zullen hebben.

Gemaekten toekomenden tijd.

Dat ik zal gehad hebben, dat gij zult gehad hebben, dat hij zal gehad hebben. Dat wij zullen gehad hebben, dat gij-l. zult gehad hebben, dat zij zullen gehad hebben.

De onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd: hebben, te hebben.

Volmaekten voorleden tijd: gehad te hebben.

Toekomenden tijd: te zullen hebben.

Gemaekt. toekom. tijd: gehad te zullen hebben.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd: hebbende.

Voorleden tijd: gehad.

Gemaekten voorleden tijd: gehad hebbende.

Toekomenden tijd: zullende hebben.

Gemaekt. toekom. tijd: zullende gehad hebben.

Vervoeging van het behulpzaam werk-woord
zijn of *weézen*.

De aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik ben, gij zijt, hij is. Wij zijn, gij-l. zijt,
zij zijn.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Ik was, gij waert, hij was. Wij waren;
gij-l. waert, zij waren.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik ben geweest, gij zijt geweest, hij is
geweest. Wij zijn geweest, gij-l. zijt geweest,
zij zijn geweest.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Ik was geweest, gij waert geweest, hij was
geweest. Wij waren geweest, gij-l. waert ge-
weest, zij waren geweest.

Toekomenden tijd.

Ik zal zijn of weézen, gij zult zijn of weézen,
hij zal zijn of weézen. Wij zullen zijn of weézen,
gij-l. zult zijn of weézen. Zij zullen zijn of weézen.

Gemaekten toekomenden tijd.

Ik zal geweest hebben of geweest zijn.

Gij zult geweest hebben of geweest zijn.

Hij zal geweest hebben of geweest zijn.

Wij zullen geweest hebben of geweest zijn.

Gij-l. zult geweest hebben of geweest zijn.

Zij zullen geweest hebben of geweest zijn.

Voorwaardelijken of onzekeren tijd.

Ik zou zijn, gij zoud zijn, hij zou zijn. Wij
zouden zijn, gij-l. zoud zijn, zij zouden zijn.

Gemaekten voorwaerdelijken tijd.

Ik zou geweest zijn, gij zoud geweest zijn, hij zou geweest zijn. Wij zouden geweest zijn, gij-l. zoud geweest zijn, zij zouden geweest zijn.

De gebiedende werkwijze.

Zij of weés, dat hij zij of weéze. Laeten wij zijn of weézen, zijt of weést, laeten zij zijn of weézen.

De vervoegende of wenschende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat ik zij, dat gij zijt, dat hij zij. Dat wij zijn, dat gij-l. zijt, dat zij zijn.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat ik ware, dat gij waert, dat hij ware. Dat wij waren, dat gij-l. waert, dat zij waren.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hebbe geweest, dat gij hebt geweest, dat hij hebbe geweest. Dat wij hebben geweest, dat gij-l. hebt geweest, dat zij hebben geweest.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hadde geweest, dat gij had geweest, dat hij hadde geweest. Dat wij hadden geweest, dat gij-l. had geweest, dat zij hadden geweest.

Toekomenden tijd.

Dat ik zal zijn, dat gij zult zijn, dat hij zal zijn. Dat wij zullen zijn, dat gij-l. zult zijn, dat zij zullen zijn. — Men kan ook agter iederen persoon, zoo van het enkel- als meervoud, worden en weézen stellen; B. V. dat ik zal worden, dat gij zult weézen, enz.

De onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd. Zijn of te zijn; weézen, te weézen; worden, te worden.

Volmaekten voorleden tijd. Geweest te zijn of geworden te zijn.

Toekomenden tijd. Te zullen zijn of te zullen worden.

Gemaekten toekomenden tijd. Geweest te zullen zijn of geworden te zullen zijn.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd. Zijnde , wezende , wordende.

Voorleden tijd. Geweest, geworden.

Gemaekten voorleden tijd. Geweest, geworden zijnde.

Toekomenden tijd. Zullende zijn, weezen, worden.

Gemaekten toekomenden tijd. Zullende zijn geweest, geworden.

VAN DE REGELMATIGE WERK-WOORDEN.

Alle onze werk-woorden zouden op eene en de zelve leest kunnen geschoeid worden, indien nu de eene, dan de andere, zoo in den onvolmaekten voorleden tijd, als in het lijdend deel-woord, zoo onregelmatig niet waren. Maer wat tael is 'er, die geene uitzonderingen heeft? — W. Sewel in zijne nederduitsche spraek-konst, bladz. 262, te Amsterdam gedrukt bij J. ter Beek 1756, voor al eer tot de verschikking van een bedrijvend en lijdend werk-woord over te gaen, zegt: „Ik zal hier niet reppen van vier *conjugatiën* (tijdvoegingen heeft A. Moonen) volgens den latijnschen trant, gelijk eens iemand ontrent het nederduitsch heeft willen doen; maer hoe ongerijnd, zal uijt het vervolg blijken; want het verschil der verschikkinge bestaat voornaamelijk in den *onvolmaekten verleeden tijd*, die op veelerleij wijze naa de verscheidene hoedaanigheden der

woorden uijtgedrukt wordt, gelijk ik door eene menigte van voorbeelden zal toonen: zo dat men uijt dien hoofde zou kunnen zeggen, dat 'er acht *conjugatien* in 't nederduitsch zijn. Maer ik acht dat men uijt het voorbeeld van een eenig werk-woord de verschikking van alle vrij wel zal kunnen begrijpen: want zelfs het verschil der onvolmaakte verleeden tijd is niet zoo regelmatig, dat men eenen vasten regel daar ontrent voorschrijven kan; naardien de woorden: hoopen, koopen en loopen eveneens in klank luiden; en nogtans in den *onvolmaakten verleeden tijd* zeer veel verscheelen, als *ik hoopte, ik kost, ik liep*. Zo is 't ook gelegen met *meeten, weten, zweeten*: want men zegt, *ik mat, ik wist, ik zweette*. Hierom zal ik een voorbeeld geeven, van het woord leeren, volgens 't welk men andere, als men slechts weet hoe de onvolmaakte verleeden tijd is, in hunne wijzen en tijden verschikken kan."

— Moet den lezer uit deze woorden: *als men slechts weet hoe de onvolmaakte verleeden tijd is*, niet oordeelen, dat die zoo letterkundigen leeraer en opbouwer der hollandsche tael, voor een groot deel het letterveld onbeploegd gelaten heeft, en dat hij een ongemeen voordeel aan menige meesters en leerlingen gedaen zou hebben, indien hij eenige werk-woorden, ten minsten drie of vier, als regelmatige aangewezen had? . . . . beter voorwaer heeft gedaen den heer *Des Roches*, die in zijne nieuwe nederduitsche spraek-konst drie regelmatige werk-woorden, te weten: *schreeuwen, maeken en schrijven* gesteld heeft. — Den heer *Van Boterdael* heeft naer hem een vierde slach van regelmatig werk-woord geteeld, te weten:

agten, dat hij in den *onvolmaekten voorleden tijd* aldus vervoegt: ik agtede, gij agtede, hij agtede, wij agteden enz.; maer, na mijn oordeel, niet aennemelijk; vermits men bij alle goede schrijvers dien tijd met eene verdobbelde *t* thans vind, aldus: ik agtte, gij agtte; hij agtto, wij agtten; gij-l. agtto, zij agtten. — Indien hij *schatten* in plaets van *agten* voor oogen gehad had, ik zou 'er niets hebben kunnen tegen zeggen, vermits men eigenlijk dat werk-woord in den gezegden tijd aldus moet vervoegen: ik schattede, gij schattede, hij schattede, wij schatteden, gij-l. schattede; zij schatteden. — Dit overwogen zijnde, zullen wij vier regelmatige werk-woorden aen den dag brengen, die voor het meeste deel de overige onregelmatige zullen doen kennen.

Eerste slach van regelmatig werk-woord: beminnen.

D'aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik bemin, gij bemint, hij bemint; wij beminnen, gij-l. bemint, zij beminnen.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Ik beminde, gij beminde, hij beminde; wij beminden, gij-l. beminde, zij beminden.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik heb bemind, gij hebt bemind, hij heeft bemind; wij hebben bemind, gij-l. hebt bemind, zij hebben bemind.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Ik had bemind, gij had bemind, hij had bemind; wij hadden bemind, gij-l. had bemind, zij hadden bemind.

Toekomenden tijd.

Ik zal beminnen, gij zult beminnen, hij zal

beminnen, wij zullen beminnen, gij-l. zult beminnen, zij zullen beminnen.

Toekomenden samengestelden tijd.

Ik zal bemind hebben, gij zult bemind hebben, hij zal bemind hebben; wij zullen bemind hebben, gij-l. zult bemind hebben, zij zullen bemind hebben.

Voorwaerdelyken of onzekereren tijd.

Ik zou beminnen, gij zoud beminnen, hij zou beminnen; wij zouden beminnen, gij-l. zoud beminnen, zij zouden beminnen.

Gemaekten voorwaerdelyken of onzekereren tijd.

Ik zou bemind hebben, gij zoud bemind hebben, hij zou bemind hebben; wij zouden bemind hebben, gij-l. zoud bemind hebben, zij zouden bemind hebben.

De gebiedende werkwijze.

Bemin, laet hij beminnen; laeten wij beminnen, bemint, laeten zij beminnen.

De vervoegende of wenschende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat ik beminne, dat gij bemint, dat hij beminne; dat wij beminnen, dat gij-l. bemint, dat zij beminnen.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat ik beminde, dat gij beminde, dat hij beminde; dat wij beminden, dat gij-l. beminde, dat zij beminden.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hebbe bemind, dat gij hebt bemind, dat hij hebbe bemind; dat wij hebben bemind, dat gij-l. hebt bemind, dat zij hebben bemind.

Meer-als volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hadde bemind, dat gij had bemind, dat hij had bemind; dat wij hadden bemind, dat gij-l. had bemind, dat zij hadden bemind.

Toekomenden tijd.

Dat ik zal beminnep, dat gij zult beminnen,
dat hij zal beminnen; dat wij zullen beminnen,
dat gij-l. zult beminnen, dat zij zullen beminnen.

Gemaekten toekomenden tijd.

Dat ik zal bemind hebben, dat gy zult be-
mind hebben, dat hy zal bemind hebben; dat
wy zullen bemind hebben, dat gij-l. zult be-
mind hebben, dat zij zullen bemind hebben.

D'onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd. Beminnen.

Volmaekten voorleden tijd. Bemind te hebben.

Toekomenden tijd. Te zullen beminnen.

Gemaekten toek. tijd. Bemind te zullen hebben.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd. Beminnende.

Volmaekten tijd. Bemind.

Gemaekten volmaekten tijd. Hebbende bemind.

Toekomenden tijd. Zullende beminnen.

Toekom. gemaakt. tijd. Zullende bemind hebben.

*Tweede slach van regelmatig werk-woord:smaeken.**D'aentonende werkwijze.**Tegenwoordigen tijd.*

Ik smaek, gij smaekt, hij smaekt; wij smae-
ken, gij-l. smaekt, zij smaeken.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Ik smaekte, gij smaekte, hij smaekte; wij
smaekten, gij-l. smaekte, zij smaekten.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik heb gesmaekt, gij hebt gesmaekt, hij
heeft gesmaekt; wij hebben gesmaekt, gij-l.
hebt gesmaekt, zij hebben gesmaekt.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Ik had gesmaekt, gij had gesmaekt, hij had

gesmaekt; wij hadden gesmaekt, gij-l. had gesmaekt, zij hadden gesmaekt.

Toekomenden tijd.

Ik zal smaeken, gij zult smaeken, hij zal smaeken; wij zullen smaeken, gij-l. zult smaeken, zij zullen smaeken.

Gemaekten toekomenden tijd.

Ik zal gesmaekt hebben, gij zult gesmaekt hebben, hij zal gesmaekt hebben; wij zullen gesmaekt hebben, gij-l. zult gesmaekt hebben, zij zullen gesmaekt hebben.

Voorwaardelijken of onzekeren tijd.

Ik zou smaeken, gij zoud smaeken, hij zou smaeken; wij zouden smaeken, gij-l. zoud smaeken, zij zouden smaeken.

Gemaekten voorwaardelijken of onzekeren tijd.

Ik zou gesmaekt hebben, gij zoud gesmaekt hebben, hij zou gesmaekt hebben; wij zouden gesmaekt hebben, gij-l. zoud gesmaekt hebben, zij zouden gesmaekt hebben.

De gebiedende werkwijze.

Smaek, laet hij smaeken; laeten wij smaeken, smaekt, laeten zij smaeken.

*De vervoegende of wenschende werkwijze.**Tegenwoordigen tijd.*

Dat ik smaekte, dat gij smaekt, dat hij smaekte; dat wij smacken, dat gij-l. smaekt, dat zij smaeken.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat ik smaekte, dat gij smaekte, dat hij smaekte; dat wij smaekten, dat gij-l. smaekte, dat zij smaekten.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hebbe gesmaekt, dat gij hebt gesmaekt, dat hij hebbe gesmaekt; dat wij hebben

gesmaekt, dat gij-l. hebt gesmaekt, dat zij hebben gesmaekt.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hadde gesmaekt, dat gij had gesmaekt, dat hij hadde gesmaekt; dat wij hadden gesmaekt, dat gij-l. had gesmaekt, dat zij hadden gesmaekt.

Toekomenden tijd.

Dat ik zal smaeken, dat gij zult smaeken, dat hij zal smaeken; dat wij zullen smaeken, dat gij-l. zult smaeken, dat zij zullen smaeken.

Gemaekten toekomenden tijd.

Dat ik zal gesmaekt hebben, dat gij zult gesmaekt hebben, dat hij zal gesmaekt hebben; dat wij zullen gesmaekt hebben, dat gij-l. zult gesmaekt hebben, dat zij zullen gesmaekt hebben.

De onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd. Smaeken.

Volmaekten voorleden tijd. Gesmaekt te hebben.

Toekomenden tijd. Te zullen smaeken.

Gemaekt. toek. tijd. Gesmaekt te zullen hebben.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd. Smakende.

Volmaekten tijd. Gesmaekt.

Gemaekten volmaekt. tijd. Gesmaekt hebbende.

Toekomenden tijd. Zullende smaeken.

Gemaekt. toek. tijd. Zullende gesmaekt hebben.

Zelve slach van regelmatig werk-woord: drukken.

De aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik druk, gij drukt, hij drukt; wij drukken, gij-l. drukt, zij drukken.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Ik drukte, gij drukte, hij drukte; wij drukten, gij-l. drukte, zij drukten.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik heb gedrukt, gij hebt gedrukt, hij heeft gedrukt; wij hebben gedrukt, gij-l. hebt gedrukt, zij hebben gedrukt.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Ik had gedrukt, gij had gedrukt, hij had gedrukt; wij hadden gedrukt, gij-l. had gedrukt, zij hadden gedrukt.

Toekomenden tijd.

Ik zal drukken, gij zult drukken, hij zal drukken; wij zullen drukken, gij-l. zult drukken, zij zullen drukken.

Gemaekten toekomenden tijd.

Ik zal gedrukt hebben, gij zult gedrukt hebben, hij zal gedrukt hebben; wij zullen gedrukt hebben, gij-l. zult gedrukt hebben, zij zullen gedrukt hebben.

Voorwaardelijken of onzekeren tijd.

Ik zou drukken, gij zoud drukken, hij zou drukken; wij zouden drukken, gij-l. zoud drukken, zij zouden drukken.

Gemaekten voorwaardelijken of onzekeren tijd.

Ik zou gedrukt hebben, gij zoud gedrukt hebben, hij zou gedrukt hebben; wij zouden gedrukt hebben, gij-l. zoud gedrukt hebben, zij zouden gedrukt hebben.

De gebiedende werkwijze.

Druk, laet hij drukken; laeten wij drukken, drukt, laeten zij drukken.

De vervoegende of wenschende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat ik drukke, dat gij drukt, dat hij druk-

ke; dat wij drukken, dat gij-l. drukt, dat zij drukken.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat ik drukte, dat gij drukte, dat hij drukte; dat wij drukten, dat gij-l. drukte, dat zij drukten.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hebbe gedrukt, dat gij hebt gedrukt, dat hij hebbe gedrukt; dat wij hebben gedrukt, dat gij-l. hebt gedrukt, dat zij hebben gedrukt.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hadde gedrukt, dat gij had gedrukt, dat hij hadde gedrukt; dat wij hadden gedrukt, dat gij-l. had gedrukt, dat zij hadden gedrukt.

Toekomenden tijd.

Dat ik zal drukken, dat gij zult drukken, dat hij zal drukken; dat wij zullen drukken, dat gij-l. zult drukken, dat zij zullen drukken.

Gemaekten toekomenden tijd.

Dat ik zal gedrukt hebben, dat gij zult gedrukt hebben, dat hij zal gedrukt hebben; dat wij zullen gedrukt hebben, dat gij-l. zult gedrukt hebben, dat zij zullen gedrukt hebben.

De onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd. Drukken.

Volmaekten voorleden tijd. Gedrukt hebben.

Toekomenden tijd. Te zullen drukken.

Gemaekten toekomenden tijd. Gedrukt te zullen hebben.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd. Drukkende.

Volmaekten tijd. Gedrukt.

Gemaekten voorleden tijd. Gedrukt hebbende.

Toekomenden tijd. Zullende drukken.

Toekom. gem. tijd. Gedrukt zullende hebben.

Derde slach van regelmatig werk-woord: schatten.

De aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik schat, gij schat, hij schat; wij schatten, gij-l. schat, zij schatten.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Ik schattede, gij schattede, hij schattede; wij schatteden, gij-l. schattede, zij schatteden.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik heb geschat, gij hebt geschat, hij heeft geschat; wij hebben geschat, gij-l. hebt geschat, zij hebben geschat.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Ik had geschat, gij had geschat, hij had geschat; wij hadden geschat, gij-l. had geschat, zij hadden geschat.

Toekomenden tijd.

Ik zal schatten, gij zult schatten, hij zal schatten; wij zullen schatten, gij-l. zult schatten, zij zullen schatten.

Gemaekten toekomenden tijd.

Ik zal geschat hebben, gij zult geschat hebben, hij zal geschat hebben; wij zullen geschat hebben, gij-l. zult geschat hebben, zij zullen geschat hebben.

Voorwaerdelijken of onzekeren tijd.

Ik zou schatten, gij zoud schatten, hij zou schatten; wij zouden schatten, gij-l. zoud schatten, zij zouden schatten.

Gemaekten voorwaerdelijken tijd.

Ik zou geschat hebben, gij zoud geschat hebben, hij zou geschat hebben; wij zouden geschat hebben, gij-l. zoud geschat hebben, zij zouden geschat hebben.

De gebiedende werkwijze.

Schat, laet hij schatten; laeten wij schatten, schat; laeten zij schatten.

*Vervoegende of wenschende werkwijze.**Tegenwoordigen tijd.*

Dat ik schatte, dat gij schat, dat hij schatte; dat wij schatten, dat gij-l. schat, dat zij schatten.

Onvolmaekten tijd.

Dat ik schattede, dat gij schattede, dat hij schattede; dat wij schatteden, dat gij-l. schattede, dat zij schatteden.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hebbe geschat, dat gij hebt geschat, dat hij hebbe geschat; dat wij hebben geschat, dat gij-l. hebt geschat, dat zij hebben geschat.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hadde geschat, dat gij had geschat, dat hij hadde geschat; dat wij hadden geschat, dat gij-l. had geschat, dat zij hadden geschat.

Toekomenden tijd.

Dat ik zal schatten, dat gij zult schatten, dat hij zal schatten; dat wij zullen schatten, dat gij-l. zult schatten, dat zij zullen schatten.

Gemaekten toekomenden tijd.

Dat ik zal geschat hebben, dat gij zult geschat hebben, dat hij zal geschat hebben; dat wij zullen geschat hebben, dat gij-l. zult geschat hebben, dat zij zullen geschat hebben.

De onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd. Schatten.

Volmaekten voorleden tijd. Geschat hebben.

Toekomenden tijd. Te zullen schatten.

Gemaekten toekomenden tijd. Geschat te zullen hebben.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd. Schattende.

Volmaekten tijd. Geschat.

Gemaekten voorleden tijd. Geschat hebbende.

Toekomenden tijd. Zullende schatten.

Toek. gemaakt. tijd. Geschat zullende hebben.

Vierde slach van regelmatig werk-woord: bedrijven.

De aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik bedrijf, gij bedrijft, hij bedrijft; wij bedrijven, gij-l. bedrijft, zij bedrijven.

Onvolmaekten tijd.

Ik bedreef, gij bedreeft, hij bedreef; wij bedreeven, gij-l. bedreeft, zij bedreeven.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik heb bedreven, gij hebt bedreven, hij heeft bedreven; wij hebben bedreven, gij-l. hebt bedreven, zij hebben bedreven.

Meer dan volmaekten tyd.

Ik had bedreven, gij had bedreven, hij had bedreven; wij hadden bedreven, gij-l. had bedreven, zij hadden bedreven.

Toekomenden tijd.

Ik zal bedrijven, gij zult bedrijven, hij zal bedrijven; wij zullen bedrijven, gij-l. zult bedrijven, zij zullen bedrijven.

Gemaekten toekomenden tijd.

Ik zal bedreven hebben, gij zult bedreven hebben, hij zal bedreven hebben; wij zullen bedreven hebben, gij-l. zult bedreven hebben, zij zullen bedreven hebben.

Voorwaerdelyken of onzekeren tijd.

Ik zou bedrijven, gij zoud bedrijven, hij zou bedrijven; wij zouden bedrijven, gij-l. zoud bedrijven, zij zouden bedrijven.

Gemaekten voorwaerdelyken tijd.

Ik zou bedreven hebben, gij zoud bedreven hebben, hij zou bedreven hebben; wij zouden bedreven hebben, gij-l. zoud bedreven hebben, zij zouden bedreven hebben.

De gebiedende werkwijze.

Bedrijf, laet hij bedrijven; laeten wij bedrijven, bedrijft, laeten zij bedrijven.

*Vervoegende of wenschende werkwijze.**Tegenwoordigen tijd.*

Dat ik bedrijve, dat gij bedrijft, dat hij bedrijve; dat wij bedrijven, dat gij-l. bedrijft, dat zij bedrijven.

Onvolmaekten tijd.

Dat ik bedreeve, dat gij bedreeft, dat hij bedreeve; dat wij bedreeven, dat gij-l. bedreeft, dat zij bedreeven.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik bedreven hebbe, dat gij bedreven hebt, dat hij bedreven hebbe; dat wij bedreven hebben, dat gij-l. bedreven hebt, dat zij bedreven hebben.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Dat ik bedreven hadde, dat gij bedreven had, dat hij bedreven hadde; dat wij bedreven hadden, dat gij-l. bedreven had, dat zij bedreven hadden.

Toekomenden tijd.

Dat ik zal bedrijven, dat gij zult bedrijven, dat hij zal bedrijven; dat wij zullen bedrijven, dat gij-l. zult bedrijven, dat zij zullen bedrijven.

Gemaekten toekomenden tijd.

Dat ik zal bedreven hebben, dat gij zult bedreven hebben, dat hij zal bedreven hebben; dat wij zullen bedreven hebben, dat gij-l. zult bedreven hebben, dat zij zullen bedreven hebben.

De onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd. Bedrijven.

Volmaekten voorleden tijd. Bedreven hebben.

Toekomenden tijd. Te zullen bedrijven.

Gemaekten toekomenden tijd. Bedreven te zullen hebben.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd. Bedrijvende.

Volmaekten tijd. Bedreven.

Gemaekten voorleden tijd. Bedreven hebbende.

Toekomenden tijd. Zullende bedrijven.

Toek.gemaekt. tijd. Bedreven zullende hebben.

De vier voorige regelmatige werk-woorden in een lijdend werk-woord veranderd, worden aldus vervoegd.

De aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik word bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Gij word bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Hij word bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Wij worden bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Gij-l. word bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Zij worden bemind, gedrukt, geschat, bedreven.

Onvolmaekten tijd.

Ik wierd bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Gij wierd bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Hij wierd bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Wij wierden bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Gij-l. wierd bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Zij wierden bemind, gedrukt, geschat, bedreven.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik ben bemind, gedrukt, geschat, bedreven

geworden. Gij zijt bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden. Hij is bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden. Wij zijn bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden. Gij-l. zijt bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden. Zij zijn bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Ik was bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden. Gij waert bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden. Hij was bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden. Wij waren bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden. Gij-l. waert bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden. Zij waren bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden.

Toekomenden tijd.

Ik zal bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Gij zult bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Hij zal bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Wij zullen bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Gij-l. zult bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Zij zullen bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden.

Voorwaerdelyken of onzekeren tijd.

Ik zou bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Gij zoud bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Hij zou bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Wij zouden bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Gij-l. zoud bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Zij zouden bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden.

Voorwaardelijken gemaekten tijd.

Ik zou bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijn. Gij zoud bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijn. Hij zou bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijn. Wij zouden bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijn. Gij-l. zoud bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijn. Zij zouden bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijn.

Gebiedende werkwijze.

Word bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Laet hij bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Laeten wij bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Word bemind, gedrukt, geschat, bedreven. Laeten zij bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden.

De vervoegende of wenschende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat ik bemind, gedrukt, geschat, bedreven worde. Dat gij bemind, gedrukt, geschat, bedreven word. Dat hij bemind, gedrukt, geschat, bedreven worde. Dat wij bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden. Dat gij-l. bemind, gedrukt, geschat, bedreven word. Dat zij bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat ik bemind, gedrukt, geschat, bedreven wierde. Dat gij bemind, gedrukt, geschat, bedreven wierd. Dat hij bemind, gedrukt, geschat, bedreven wierde. Dat wij bemind, gedrukt, geschat, bedreven wierden. Dat gij-l. bemind, gedrukt, geschat, bedreven wierd. Dat zij bemind, gedrukt, geschat, bedreven wierden.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zij. Dat gij bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijt. Dat hij bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zij. Dat wij bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijn. Dat gij-l. bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijt. Dat zij bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijn.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Dat ik bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden ware. Dat gij bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden waert. Dat hij bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden ware. Dat wij bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden waren. Dat gij-l. bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden waert. Dat zij bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden waren.

Toekomenden tijd.

Dat ik bemind, gedrukt, geschat, bedreven zal worden. Dat gij bemind, gedrukt, geschat, bedreven zult worden. Dat hij bemind, gedrukt, geschat, bedreven zal worden. Dat wij bemind, gedrukt, geschat, bedreven zullen worden. Dat gij-l. bemind, gedrukt, geschat, bedreven zult worden. Dat zij bemind, gedrukt, geschat, bedreven zullen worden.

*D'onbepalende werkwijze.**Tegenwoordigen tijd.*

Bemind, gedrukt, geschat, bedreven worden.

Volmaekten voorleden tijd.

Bemind, gedrukt, geschat, bedreven geweest zijn.

Toekomenden tijd.

Bemind, gedrukt, geschat, bedreven zullen worden.

Gemaekten toekomenden tijd.

Bemind, gedrukt, geschat, bedreven zullen zijn geweest.

Deelwoorden.

Tegenwoordigen tijd.

Bemind, gedrukt, geschat, bedreven wordende.

Volmaekten voorleden tijd.

Bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden;

Gemaekten voorleden tijd.

Bemind, gedrukt, geschat, bedreven geworden zijnde.

Toekomenden tijd.

Bemind, gedrukt, geschat, bedreven zullende worden.

Gemaekten toekomenden tijd.

Bemind, gedrukt, geschat, bedreven zullende geworden zijn.

Vervoeging van een voornaemlijk werk-woord,
B. V. zig kwetsen.

De aentonende wijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik kwets mij, gij kwetst u, hij kwetst zig;
wij kwetsen ons, gij-l. kwetst u, zij kwetsen zig.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Ik kwetste mij, gij kwetste u, hij kwetste
zig; wij kwetsten ons, gij-l. kwetste u, zij
kwetsten zig.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik heb mij gekwetst, gij hebt u gekwetst, hij
heeft zig gekwetst; wij hebben ons gekwetst,
gij-l. hebt u gekwetst, zij hebben zig gekwetst.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Ik had mij gekwetst , gij had u gekwetst , hij had zig gekwetst ; wij hadden ons gekwetst , gij-l. had u gekwetst , zij hadden zig gekwetst.

Toekomenden tijd.

Ik zal mij kwetsen , gij zult u kwetsen , hij zal zig kwetsen ; wij zullen ons kwetsen , gij-l. zult u kwetsen , zij zullen zig kwetsen.

Gemaekten toekomenden tijd.

Ik zal mij gekwetst hebben , gij zult u gekwetst hebben , hij zal zig gekwetst hebben ; wij zullen ons gekwetst hebben , gij-l. zult u gekwetst hebben , zij zullen zig gekwetst hebben.

Voorwaerdelijken of onzekeren tijd.

Ik zou mij kwetsen , gij zoud u kwetsen , hij zou zig kwetsen ; wij zouden ons kwetsen , gij-l. zoud u kwetsen , zij zouden zig kwetsen.

Gemaekten voorwaerdelijken tijd.

Ik zou mij gekwetst hebben , gij zoud u gekwetst hebben , hij zou zig gekwetst hebben ; wij zouden ons gekwetst hebben , gij-l. zoud u gekwetst hebben , zij zouden zig gekwetst hebben.

De gebiedende werkwijze.

Kwets u , laet hij zig kwetsen , laeten wij ons kwetsen , kwetst u , laeten zij zig kwetsen.

De vervoegende of wenschende werkwijze.

Dat ik mij kwetse , dat gij u kwetst , dat hij zig kwetse ; dat wij ons kwetsen , dat gij-l. u kwetst , dat zij zig kwetsen.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat ik mij kwetste , dat gij u kwetste , dat hij zig kwetste ; dat wij ons kwetsten , dat gij-l. u kwetste , dat zij zig kwetsten.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik mij hebbe gekwetst , dat gij u hebt

gekwetst, dat hij zig hebbe gekwetst; dat wij ons hebben gekwetst, dat gij-l. u hebt gekwetst, dat zij zig hebben gekwetst.

Meer dan voorleden volmaekten tijd.

Dat ik mij hadde gekwetst, dat gij u had gekwetst, dat hij zig hadde gekwetst; dat wij ons hadden gekwetst, dat gij-l. u had gekwetst, dat zij zig hadden gekwetst.

Toekomenden tijd.

Dat ik mij zal kwetsen, dat gij u zult kwetsen, dat hij zig zal kwetsen; dat wij ons zullen kwetsen, dat gij-l. u zult kwetsen, dat zij zig zullen kwetsen.

Gemaekten toekomenden tijd.

Dat ik mij zal gekwetst hebben, dat gij u zult gekwetst hebben, dat hij zig zal gekwetst hebben; dat wij ons zullen gekwetst hebben, dat gij-l. u zult gekwetst hebben, dat zij zig zullen gekwetst hebben.

De vervoegende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat ik mij kwetse, dat gij u kwetst, dat hij zig kwetse; dat wij ons kwetsen, dat gij-l. u kwetst, dat zij zig kwetsen.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat ik mij kwetste, dat gij u kwetste, dat hij zig kwetste; dat wij ons kwetsten, dat gij-l. u kwetste, dat zij zig kwetsten.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik mij hebbe gekwetst, dat gij u hebt gekwetst, dat hij zig hebbe gekwetst; dat wij ons hebben gekwetst, dat gij-l. u hebt gekwetst, dat zij zig hebben gekwetst.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Dat ik mij hadde gekwetst, dat gij u had gekwetst, dat hij zig hadde gekwetst; dat wij ons

hadden gekwetst, dat gij-l. u had gekwetst, dat zij zig hadden gekwetst.

Toekomenden tijd.

Dat ik mij zal kwetsen, dat gij u zult kwetsen, dat hij zig zal kwetsen; dat wij ons zullen kwetsen, dat gij-l. u zult kwetsen, dat zij zig zullen kwetsen.

De onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd. Zig kwetsen.

Volmaekten voorleden tijd. Zig gekwetst hebben.

Toekomenden tijd. Zig zullen kwetsen.

Gemaekten toek. tijd. Zig zullen gekwetst hebben.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd. Zig kwetsende.

Voorleden tijd. Zig gekwetst.

Gemaekten voorl. tijd. Zig gekwetst hebbende.

Toekomenden tijd. Zig zullende kwetsen.

Gemaekten toekom. tijd. Zig zullende gekwetst hebben.

A E N M E R K I N G.

Daer is een groot onderscheid te maeken tusschen de woorden ZIG en HEM: *zig kwetsen*, dat is zijn eigen zelve kwetsen; *hem kwetsen*, dat is eenen anderen kwetsen. Voorbeeld. Hebt gij dien man gekwetst? *neen, ik heb hem niet gekwetst; maer hij heeft zig zelve gekwetst.* *Zig* is eenen persoonlijken, en *HEM* is eenen opzigtlijken voornaem. Aldus heeft ook den heer Van Boterdael.

Bezondere vervoeging van een wederhoorig werkwoord. Malkander omhelzen, in 't meervoud.

De aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Wij omhelzen malkander; gij-l. omhelst malkander; zij omhelzen malkander.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Wij omhelsden , gij-l. omhelsde , zij omhelsden malkander.

Volmaekten voorleden tijd.

Wij hebben , gij-l. hebt , zij hebben malkander omhelsd.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Wij hadden , gij-l. had , zij hadden malkander omhelsd.

Toekomenden tijd.

Wij zullen , gij-l. zult , zij zullen malkander omhelzen.

Gemaekten toekomenden tijd.

Wij zullen , gij-l. zult , zij zullen malkander omhelsd hebben.

Voorwaerdelijken of onzekereren tijd.

Wij zouden , gij-l. zoud , zij zouden malkander omhelzen.

Gemaekten voorwaerdelijken of onzekereren tijd.

Wij zouden , gij-l. zoud , zij zouden malkander omhelsd hebben.

De gebiedende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Laeten wij malkander omhelzen. Omhelst malkander. Laeten zij malkander omhelzen.

De vervoegende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat wij malkander omhelzen , dat gij-l. malkander omhelst , dat zij malkander omhelzen.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat wij malkander omhelsden , dat gij-l. malkander omhelsde , dat zij malkander omhelsden.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat wij malkander omhelsd hebben , dat

gij-l. malkander omhelsd hebt , dat zij malkander omhelsd hebben.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Dat wij malkander omhelsd hadden , dat
gij-l. malkander omhelsd had , dat zij malkander
omhelsd hadden.

Toekomenden tijd.

Dat wij malkander zullen omhelzen , dat
gij-l. malkander zult omhelzen , dat zij mal-
kander zullen omhelzen.

D'onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Malkander omhelzen.

Volmaekten voorleden tijd.

Malkander omhelsd hebben.

Toekomenden tijd.

Malkander te zullen omhelzen.

Gemaekten toekomenden tijd.

Malkander te zullen omhelsd hebben.

.Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd.

Malkander omhelzende.

Volmaekten tijd.

Malkander omhelsd.

Gemaekten voorleden tijd.

Malkander omhelsd hebbende.

Toekomenden tijd.

Malkander zullende omhelzen.

Gemaekten toekomenden tijd.

Malkander zullende omhelsd hebben.

Het behulpzaam werk-woord: worden, gebruikt in een lijdend werk-woord, heeft eene bijzondere vervoeging, als het gevolgd word van een bijvoeglijk of zelfstandig naem-woord. Zie hier zijne vervoeging.

De aentonende wijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik, gij, hij, word priester; wij worden, gij-l. word, zij worden rijk.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Ik, gij, hij, wierd keizer; wij wierden, gij-l. wierd, zij wierden arm.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik ben, gij zijt, hij is koning geworden; wij zija, gij-l. zijt, zij zijn ootmoedig geworden.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Ik was, gij waert, hij was hertog geworden; wij waren, gij-l. waert, zij waren hooveerdig geworden.

Toekomenden tijd.

Ik zal, gij zult, hij zal graef worden; wij zullen, gij-l. zult, zij zullen vreed worden.

Gemaekten toekomenden tijd.

Ik zal, gij zult, hij zal boer geworden zijn; wij zullen, gij-l. zult, zij zullen goed geworden zijn.

Voorwaardelijken of onzekeren tijd.

Ik zou, gij zoud, hij zou heer geworden zija; wij zouden, gij-l. zoud, zij zouden neers-tig geworden zijn.

Gemaekten voorwaardelijken of onzekeren tijd.

Ik zou, gij zoud, hij zou meester geworden zijn; wij zouden, gij-l. zoud, zij zouden on-gehoorzaem geworden zijn.

Word paus , laet hij bisschop worden ; laeten wij verstandig worden , word godvrugtig , laeten zij beleefd worden.

Dat ik bakker worde , dat gij brouwer word , dat hij schipper worde ; dat wij eerlijk worden , dat gij-l. rein word , dat zij onbaetzugtig worden.

Dat ik man wierde ; dat gij vrouw wierd , dat hij kind wierde ; dat wij sterk wierden , dat gij-l. vroom wierd , dat zij manhattig wierden.

Dat ik metser geworden zij , dat gij timmerman geworden zijt , dat hij kleërmaeker geworden zij ; dat wij hongurig geworden zijn , dat gij-l. dorstig geworden zijt , dat zij begeerig geworden zijn.

Dat ik vader geworden ware , dat gij moeder geworden waert , dat hij zoon geworden ware ; dat wij vlijtig geworden waren , dat gij-l. boetveerdig geworden waert , dat zij leerzaam geworden waren.

Dat ik schrijver zal worden , dat gij leerling zult worden , dat hij lezer zal worden ; dat wij genegen zullen worden , dat gij-l. schalk zult worden , dat zij zalig zullen worden.

Tegenwoordigen tijd. **Leeraer worden.**

Volmaekten voorl. tijd. Bestierder geworden zijn.
Toekomenden tijd. Dwaes zullen worden.
Gemaekten toekomenden tijd. Ziek geworden zullen zijn.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd. Koningin wordende.
Voorleden tijd. Dogter geworden.
Gemaekten voorled. tijd. Maegd geworden zijnde.
Toekomenden tijd. Moeder zullende worden.
Gemaekten toekomenden tijd. Heldinnen zullende geworden zijn.

Vervoeging van het onregelmatig werk-woord :
kunnen.

Aentonende werk-wijze.

Tegenwoordigen tijd.

Ik kan , gij kont , hij kan ; wij kunnen , gij-l. kont , zij kunnen.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Ik kon , gij kost , hij kon ; wij konden , gij-l. kost , zij konden.

Volmaekten voorleden tijd.

Ik heb , gij hebt , hij heeft , wij hebben , gij-l. hebt , zij hebben gekonnen.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Ik had , gij had , hij had , wij hadden , gij-l. had , zij hadden gekonnen.

Toekomenden tijd.

Ik zal , gij zult , hij zal , wij zullen , gij. zult , zij zullen kunnen.

Gemaekten toekomenden tijd.

Ik zal , gij zult , hij zal , wij zullen , gij-l. zult , zij zullen gekonnen hebben.

Voorwaerdelijken of onzekeren tijd.

Ik zou , gij zoud , hij zou , wij zouden , gij-l. zoud , zij zouden kunnen.

Gemaekten voorwaerdelyken of onzekeren tijd.

Ik zou , gij zoud , hij zou , wij zouden , gij-l. zoud , zij zouden gekonnen hebben.

De gebiedende werk-wijze van *konnen* is buiten het gebruik.

De vervoegende of wenschende werk-wijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat ik konne , dat gij kont , dat hij konne ; dat wij konnen , dat gij-l. kont , dat zij konnen.

Onvolmaekten tijd.

Dat ik kon , dat gij kost , dat hij kon ; dat wij konden , dat gij-l. kost , dat zij konden.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hebbe , dat gij hebt , dat hij hebbe gekonnen ; dat wij hebben , dat gij-l. hebt , dat zij hebben gekonnen.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Dat ik hadde , dat gij had , dat hij hadde gekonnen ; dat wij hadden , dat gij-l. had , dat zij hadden gekonnen.

Den tweeden meer dan volmaekten voorleden tijd is nevens den toekomenden tijd, in deze wijze niet gebruikelijk , zegt SEWEL bladz. 162. in zijne spraek-konst.

De onbepalende wijze.

Tegenwoordigen tijd. Konnen.

Volmaekten voorleden tijd. Hebben gekonnen.

Toekomenden tijd. Zullen konnen.

Gemaekten toek. tijd. Gekonnen te zullen hebben.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd. Konnende.

Voorteden tijd. Gekonnen.

Gemaekten voorleden tijd. Hebbende gekonnen.

Toekomenden tijd. Zullende konnen.

Toek. gemaakt. tijd. Zullende hebben gekonnen.

Aenmerkt: dat men het lijdend deel-woord

gekonnen niet gebruikt, als 'er naer het zelf een werk-woord opvolgt; het moet dan in d'onbe- palende werk-wijze gesteld worden als B. V. ik heb u niet *konnen* spreken.

T W E E D E V E R D E E L I N G

VAN DE ONPERSOONLYKE WERK-WOORDEN.

De onpersoonlijke werk-woorden, aldus ge- noemd, om dat zij anders niet dan in den der- den persoon van 't enkelvoud gesteld konnen worden, kent men aen het voorledeken *HET*, B. V. het vriest. Eenige dier werk-woorden zijn bedrijvende, andere lijdende, en menigvuldige persoonlijke konnen ook in onpersoonlijke veran- derd worden. Voorbeelden van elk slach zul- len mijn zeggen staeven.

Eerste vervoeging van het bedrijvend onpersoonlijk werk-woord: donderen, bliksemen, regenen.

De aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Het bliksemt, het dondert, het regent.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Het bliksemde, het donderde, het regende.

Volmaekten voorleden tijd.

Het heeft gebliksemd, gedonderd, geregend.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Het had gebliksemd, gedonderd, geregend.

Toekomenden tijd.

Het zal bliksemen, donderen, regenen.

Gemaekten toekomenden tijd.

Het zal gebliksemd, gedonderd, geregend hebben.

Voorwaerdelyken of onzekeren tijd.

Het zou bliksemen, donderen, regenen.

Gemaekten voorwaerdelijken tijd.

Het zou gebliksemd , gedonderd , geregend hebben.

De gebiedende werkwijze. (1)

Dat het blikseme , dat het dondere , dat het regene.

De vervoegende of wenschende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat het blikseme , dondere , regene.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat het blikseme , dondere , regene.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat het gebliksemd , gedonderd , geregend hebbe.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Dat het gebliksemd , gedonderd , geregend hadde.

Toekomenden tijd.

Dat het zal bliksemen , donderen , regenen.

De onbepalende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Bliksemen , donderen , regenen.

(1) Vermits het buiten het bereik der schepselen is aen den bliksem , donder , vorst , hagel enz. te gebieden , en zulks eigenlijk aen den schepper alleen toekomt , oordeel ik , dat de hoeren Des Roches en Van Boterdael de gebiedende werk-wijze niet kragtig genoeg uitdrukken , als den eersten in zijne fransche spraek konst bl. 70 t'Antwerpen 1780. gedrukt , zegt : *laet het hagelen* ; en den anderen bl. 71. *laet het vriezen* ; want zulk eene wijze schijnt eerder eene wenschende of smekende , dan eene gebiedende werkwijze vast te stellen : dus verhoop , dat de Leermeesters en Leerlingen meer smaek in de uitdrukking van : *dat het hagele , dat het vrieze , dat het blikseme* enz. zullen vinden , dan in de aenghaelde leering dier twee Leeraeren , als overeenkomstiger met deze woorden van het H. Schrift : *fiat lux* , Gen. 1. cap. 3. , *dat het licht worde*.

Volmaekten voorleden tijd.

Gebliksemd, gedonderd, geregend hebben.

Toekomenden tijd.

Zullen bliksemen, donderen, regenen.

Deel-woorden.

Tegenwoordigen tijd.

Bliksemende, donderende, regenende.

Volmaekten tijd.

Gebliksemd, gedonderd, geregend.

Gemaekten volmaekten tijd.

Gebliksemd, gedonderd, geregend hebbende.

Toekomenden tijd.

Zullende bliksemen, donderen, regenen.

*Tweede vervoeging van het lijdend onpersoonlijk
werk-woord: berouwen, verdrieten, spyten.*

De aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Het berouwt, het verdriet, het spijt mij.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Het berouwde, het verdroot, het speelt mij.

Volmaekten voorleden tijd.

Het heeft mij berouwd, verdrotten, gespeten.

Meer als volmaekten voorleden tijd.

Het had mij berouwd, verdrotten, gespeten.

Toekomenden tijd.

Het zal my berouwen, verdrieten, spijten.

De gebiedende werkwijze.

De vervoegende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd.

Dat het my berouwe, verdriete, spijte.

Onvolmaekten voorleden tijd.

Dat het my berouwde, verdroote, speete.

Volmaekten voorleden tijd.

Dat het mij hebbe berouwd, verdrotē, gespeten.

Meer dan volmaekten voorleden tijd.

Dat het mij hadde berouwd, verdrotē, gespeten.

Toekomenden tijd.

Dat het mij berouwen, verdrieten, spijten zal.

Gemaekten toekomenden tijd.

Dat het mij berouwd, verdrotē, gespeten zal hebben.

*De onbepalende werkwijze.**Tegenwoordigen tijd.*

Mij berouwen, verdrieten, spijten.

Volmaekten voorleden tijd.

Mij berouwd, verdrotē, gespeten te hebben.

Toekomenden tijd.

Mij te zullen berouwen, verdrieten, spijten.

Gemaekten toekomenden tijd.

Mij berouwd, verdrotē, gespeten te zullen hebben.

*Deel-woorden.**Tegenwoordigen tijd.*

Mij berouwende, verdrietende, spijtende.

Volmaekten tijd.

Mij berouwd, verdrotē, gespeten.

Gemaekten voorleden tijd.

Mij berouwd, verdrotē, gespeten hebbende.

Toekomenden tijd.

Mij zullende berouwen, verdrieten, spijten.

Aenmerkt: dat men ook in alle wijzen en tijden zeggen kan: het berouwt *u*, *hem*, *haer*, *ons*, *hun*. Voorders dat: *het lust*, *het walgt*, *het jammert mij*, *u*, enz. onpersoonlijke lijdende werk-woorden zijn. Dit bemerkt, gae

ik over tot de vervoeging van een persoonlijk, in een onpersoonlijk werk-woord veranderd.

De aentonende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd. Men hoort.

Onvolmaekten voorleden tijd. Men hoorde.

Volmaekten voorleden tijd. Men heeft gehoord.

Meer als volm. voorleden tijd. Men had gehoord.

Toekomenden tijd. Men zal hooren.

Gemaekt. toek. tijd. Men zal gehoord hebben.

Voorwaerdelyken of onzek. tijd. Men zou hooren.

Gemaekt. voorw. tijd. Men zou gehoord hebben.

De gebiedende werkwijze.

Tegenwoord. tijd. Men hoore, of dat men hoore.

Vervoegende of wenschende werkwijze.

Tegenwoordigen tijd. Dat men hoore.

Onvolmaekten voorl. tijd. Dat men hoorde.

Volmaekten voorl. tijd. Dat men hebbe gehoord.

Meer als volm. voorl. tijd. Dat men hadde gehoord.

Toekomenden tijd. Dat men zal hooren.

A E N T E E K E N I N G

Des meeste deels onzer onregelmatige werk-woorden volgens de letter-rol.

Bannen. Ik ban, bande, gebannen.

Bederven. Ik bederf, bedorf, bedorven.

Bedriegen. Ik bedrieg, bedroog, bedrogen.

Beginnen. Ik begin, begon, begonnen.

Bergen. Ik berg, borg, geborgen.

Bersten. Ik berst, borst, geborsten.

Beveelen. Ik beveel, beval, bevoelen.

Bevriezen. Ik bevries, bevroos, bevrozen.

Bezinnen. Ik bezin, bezon, bezonnen.

Bezwijken. Ik bezwijk, bezweek, bezwéken.

Bezwijmen. Ik bezwijm, bezweém, bezwémen.

- Bidden.* Ik bid , bad , gebeden.
Binden. Ik bind , bond , gebonden.
Blaezen. Ik blaes , blies , geblazen.
Blijken. Ik blijk , bleek , gebleken.
Braeden. Ik braed , bried , gebraden.
Breeken. Ik breek , brak , gebroken.
Brengen. Ik breng , bragt , gebragt.
Buigen. Ik buig , boog , gebogen.
Bijten. Ik bijt , beét , gebéten.
Delven. Ik delf , dolf , gedolven.
Denken. Ik denk , dagt , gedagt.
Dingen. Ik ding , dong , gedongen.
Doen. Ik doe , deed , gedaen.
Draegen. Ik draeg , droeg , gedragen.
Dringen. Ik dring , drong , gedrongen.
Drinken. Ik drink , dronk , gedronken.
Druipen. Ik druij , droop , gedropen.
Dwingen. Ik dwing , dwong , gedwongen.
Duiken. Ik duik , dook , gedoken.
Dwingen. Ik dwing , dwong , gedwongen.
Dijgen. Ik dijs , deeg , gedegen.
Eéten. Ik eét , at , geéten.
Gaen. Ik gae , ging , gegaen.
Geeven. Ik geef , gaf , gegeven.
Gelden. Ik geld , gold , gegolden.
Getijken. Ik gelijk , geleek , geleken.
Geneezen. Ik genees , genas , genezen.
Genieten. Ik geniet , genoot , genoten.
Gieten. Ik giet , goot , gegoten.
Glimmen. Ik glim , glom , geglommen.
Glijden. Ik glijd , gleed , gegleden.
Graeven. Ik graef , groef , gegraven.
Grijnen. Ik grijn , green , gegrenen.
Grijpen. Ik grijp , greep , gegrepen.
Hangen. Ik hang , hing , gehangen.

- Heffen.** Ik hef, hief, geheven.
Helpen. Ik help, hielp, geholpen.
Houwen. Ik houw, hieuw, gehouwen.
Houden. Ik houd, hield, gehouden.
Jaegen. Ik jaeg, joeg, gejaegd.
Kerven. Ik kerf, korf, gekorven.
Kiezen. Ik kies, koos, gekozen.
Klimmen. Ik klim, klom, geklommen.
Klinken. Ik klink, klonk, geklonken.
Konnen. Ik kan, kon, gekonnen.
Koomen. Ik koom, kwam, gekomen.
Koopen. Ik koop, koft, gekoft.
Krimpen. Ik krimp, krimp, gekrompen.
Kruipen. Ik kruip, kroop, gekropen.
Krijgen. Ik krijg, kreeg, gekregen.
Krijten. Ik krijt; kreet, gekreten.
Kwijten. Ik kwijt, kweet, gekweten.
Kijken. Ik kijk, keek, gekeken.
Kijven. Ik kijf, keef, gekeven.
Laeten. Ik laet, liet, gelaten.
Leezen. Ik lees, las, gelezen.
Leggen. Ik leg, legde, gelegd.
Liegen. Ik lieg, loeg, gelogen.
Liggen. Ik lig, lag, gelegen.
Loopen. Ik loop, liep, gelopen.
Luiken. Ik luik, look, geloken.
Meeten. Ik meet, mat, gemeten.
Melken. Ik melk, molk, gemolken.
Moeten. Ik moet, most, gemoeten.
Moogen. Ik mag, mogt, gemogen.
Nemen. Ik neem, nam, genomen.
Nijgen. Ik nijg, neeg, geneeën.
Nijpen. Ik nijp, neep, genepen.
Prijzen. Ik prijs, prees, geprezen.
Pijpen. Ik pijp, peep, gepepen.
Raeden. Ik raed, ried, geraden.

- Rennen.* Ik ren , ron , geronnen.
Roepen. Ik roep , riep , geroepen.
Ruiken of rieken. Ik ruik of riek , rook , geroken.
Rijden. Ik rijd , reed , gereden.
Rijgen. Ik rijg , reeg , geregen.
Rijten. Ik rijt , reet , gereten.
Rijzen. Ik rijs , rees , gerezen.
Scheeren. Ik scheer , schoer , geschoren.
Schelden. Ik scheld , schold , gescholden.
Schenden. Ik schend , schond , geschonden.
Schennen. Ik schen , schon , geschonnen.
Schenken. Ik schenk , schonk , geschonken.
Scheppen. Ik schep , schiep , geschapen (1).
Scheppen. Ik schep , schepte , geschept (2).
Schieten. Ik schiet , schoot , geschoten.
Schrijden. Ik schrijd , schreed , geschreden.
Schuuven. Ik schuif , schoof , geschoven.
Schijnen. Ik schijn , scheen , gescheneen.
Slaen. Ik slae , sloeg , geslagen.
Slaegen. Ik slaeg , slaegde , geslagen.
Slaepen. Ik slaep , sliep , geslapen.
Sluipen. Ik sluip , sloop , gesloopen.
Sluiten. Ik sluit , sloot , gesloten.
Slijpen. Ik slijp , sleep , geslepen.
Slijten. Ik slijt , sleet , gesleten.
Smilten of smelten. Ik smelt , smolt , gesmolten.
Smijten. Ik smijt , smeet , gesmeten.
Snijden. Ik snijd , sneed , gesneden.
Spinnen. Ik spin , spon , gesponnen.
Splijten. Ik splijt , spleet , gespleten.
Spreeken. Ik spreek , sprak , gesproken.
Springen. Ik spring , sprong , gesprongen.
Spruiten. Ik spruit , sproot , gesproten.
Stae. Ik stae , stond , gestaen.

(1) Iet uit niet voordbrengen.

(2) Patten.

- Steeken.* Ik steek , stak , gesteken.
Steele. Ik steel , stol of stool , gestolen.
Sterven. Ik sterf , stierf of storf , gestorven.
Stinken. Ik stink , stonk , gestonken.
Stooten. Ik stoot , stiet , gestoten.
Strijden. Ik strijd , streed , gestreden.
Strijken. Ik strijk , streck , gestreken.
Stuiven. Ik stuif , stoof , gestoven.
Stijgen. Ik stijg , steeg , gestegen.
Treedden. Ik treed , trad , getreden.
Treffen. Ik tref , trof , getroffen.
Trekken. Ik trek , trok , getrokken.
Tijgen. Ik tijd , teeg of toog , getogen.
Vaeren. Ik vaer , voer , gevaren.
Vallen. Ik val , viel , gevallen.
Vangen. Ik vang , ving , gevangen.
Vegten. Ik veegt , vogt , gevogten.
Vergeeten. Ik vergeet , vergat , vergeten.
Verliezen. Ik verlies , verloor , verloren.
Verslinden. Ik verslind , verslond , verslonden.
Vinden. Ik vind , vond , gevonden.
Vlegten. Ik vlegt , vlogt , gevlogten.
Vlieden. Ik vlied , vloot , gevloten.
Vliegen. Ik vlieg , vloog , gevlogen.
Vlieten. Ik vliet , vloot , gevloten.
Vreeten. Ik vreet , vrat , gevreten.
Vriezen. Ik vries , vrees of vroom , gevrozen.
Wassen. Ik was , wies , gewassen.
Weegen. Ik weeg , woeg , gewogen.
Weeten. Ik weet , wist , geweten.
Werpen. Ik werp , wierp of worp , geworpen.
Werven. Ik werf , worf of wierf , geworven.
Winden. Ik wind , wond , gewonden.
Winnen. Ik win , won , gewonnen.
Wijken. Ik wijk , week , geweken.
Wijten. Ik wijt , weet , geweten.

Wijzen. Ik wijs , wees , geweest.

Zenden. Ik zend , zoud , gezonden.

Zien. Ik zie , zag , gezien.

Zieden. Ik zied , zood , gezoden.

Zingen. Ik zing , zong , gezongen.

Zinken. Ik zink , zonk , gezonken.

Zitten. Ik zit , zat , gezeten.

Zoeken. Ik zoek , zocht , gezocht.

Zuigen. Ik zuig , zoog , gezogen.

Zuipen. Ik zuip , zoop , gezopen.

Zweëren. Ik zweër , zwoer , gezworen.

Zwelgen. Ik zwelg , zwolg , gezwolgen.

Zwellen. Ik zwel , zwol , gezwollen.

Zwemmen. Ik zwem , zwom , gezwommen.

Zwijgen. Ik zwijg , zweeg , gezwegen.

Zijgen. Ik zijg , zeeg , gezegen.

VIERDE HOOFDSTUK.

VAN HET MAEKEN DER TYDEN.

Voor alear den leezugtigen scholier in het maeken der tijden van de vier werk-wijzen te onderrigten , heb ik hem een vierderleij slach van regelmatige werk-woorden voorgeschreven , te weten : het eerste , *beminnen* ; het tweede , *smaeken* en *drukken* ; het derde , *schatten* ; en het vierde *bedrijven* ; op dat hij , de zelve ten deele of ten geheele van buiten geleerd hebbende , zoo veel te meer bekwamer zou zija , om hunne making te bevatten en ijlings uitte-werken. — Voor eerst dan word den tegenwoordigen tijd der aentonende wijze , voor den eersten persoon des enkelvouds , gemaekt van d'onbepalende werk-wijze , met de laetste letter-greep *nen* van *beminnen* , *ken* van *druk-*

ken en *ten* van schatten wegtienemen en voor ieder dier drie werk-woorden *ik* te stellen, dan zal men hebben: ik bemin; ik druk; ik schat. — Den tweeden en derden persoon neemt eene *t* aen, als zij geene in den eersten persoon bezitten. *Ik schat* eene *t* hebbende, zegt men zonder verandering, gij schat, hij schat: maer ik bemin, ik druk, geene *t* bezittende, moet men 'er eene van agter bijvoegen aldus: gij bemint, gij drukt, hij bemint, hij drukt. — Den eersten en derden persoon van het meervoud worden gemaekt van den tegenwoordigen tijd der onbepalende wijze met de personen er voor te stellen, aldus: *wij* beminnen, *wij* drukken, *wij* schatten; *zij* beminnen, enz. den tweeden persoon van 't meervoud is in alle tijden en wijzen gelijk aen den tweeden persoon van 't enkelvoud (uitgenomen in de gebiedende werk-wijze) gij bemint enz. dus ook gij-l. *bemint* enz. — De regelmatige werk-woorden *smaeken* en *bedrijven* verscheelen van de andere hier in, dat het eerst de letter *k* van de tweede letter-greep *ken* in *smaeken* aenneemt, om den eersten persoon te maeken. Het tweede *bedrij-ven*, verwerpt de derde letter-greep *ven* en neemt eene *f* op het eind aen, aldus: ik bedrij-f, van welke men dan maekt; gij smaekt, gij bedrijft, hij smaekt, hij bedrijft.

Den onvolmackten voorleden tijd van het werk-woord *beminnen*, word gemaekt van den eersten persoon van 't enkelvoud in d'aentonnende wijze van den tegenwoordigen tijd, met daer bij te voegen *de*, B. V. ik bemin, *de* er bijgevoegd, is ik beminde. *Gij* en *hij* heeft den zelve uitgang; maer *wij* en *zij*, eersten

en derden persoon van 't meervoud, neemen in plaets van *de*, *den* aen: wij' beminden, zij beminden. Gij-l., tweeden persoon van 't meervoud, is gelijk aen den tweeden van 't eenvoud. — *Smaeken* en *drukken* volgen in alles het werkwoord *beminnen*, met die eenige verandering van *de* in *te*. B. V. ik smaekte, drukte; gij smaekte, drukte; hij smaekte, drukte; wij smaekten, drukten; gij-l. smaekte, drukte; zij smaekten, drukten. — Den onvolmaekten voorleden tijd van het werkwoord *bedrijven*, word op eene geheel andere wijze gemaekt. Te wetea: *ijf* van den eersten persoon ik bedrijf, word in *eef* veranderd, waer af alle de andere persoonen gemaekt worden. *Yf* van bedrijf veranderd in *eef*, is: ik bedreef. — Voor den tweeden persoon van 't enkel- en meervoud voegt men nog eene *t*, gij, gij-l. bedreeft. Den eersten en derden persoon van 't meervoud doen de *f* van den eersten persoon van 't enkelvoud in *ven* veranderen. B. V. ik bedreef; wij bedreeven, zij bedreeven.

Den volmaekten voorleden tijd van d'aentonnende wijze word in allé de werkwoorden gemaekt van het behulpzaam werkwoord *hebben*, gevolgd van het lijdend deelwoord des werkwoords, dat men vervoegd. B. V. ik heb, gij hebt, hij heeft, wij hebben, gij-l. hebt, zij hebben. Voeg nu bij alle die persoonen het deelwoord *bemind* (1) gij zult hebben: *ik heb*

---

(1) Des Roches heeft groote feilen begaen in de deelwoorden doorgaens met eene *t* te doen eindigen, daer zij volgens de beste tael meesters van Holland, Vlaenderen en Braband met eene *d* moeten geschreven worden. Maer om welke reden? die zal ik aenwijzen in het derde deel, als ik zal handelen van de woorden-schikking, in het fransch *syntaxe*, in 't latijn *syntaxis*.

bemind enz. — Den meer dan volmaekten voorleden tijd geschied, op de zelve wijze, met *had* en *hadden* in plaets van *heb*, *hebt*, *hebben*, te stellen voor het deelwoord *bemind*. B. V. Ik had *bemind*, enz.

Den toekomenden tijd van d'aentonende wijze word gemaekt, met het gebreklijk hulpwoord *zal*, *zult*, *zullen* en het werkwoord in de onbepalende wijze van den tegenwoordigen tijd, zoo van het enkelvoud als meervoud. B. V. ik *zal*... gij *zult*... hij *zal*... wij *zullen*... gij-l. *zult*... zij *zullen beminnen*, enz.

Den gemaekten toekomenden tijd van d'aentonende wijze word gemaekt van den toekomenden tijd van het behulpzaam werkwoord *hebben*, met het deelwoord des werkwoords dat men vervoegt. B. V. ik *zal bemind hebben*, gij *zult bemind hebben*, hij *zal bemind hebben*; wij *zullen bemind hebben*, gij-l. *zult bemind hebben*, zij *zullen bemind hebben*.

Den voorwaerdelijken of onzekeren tijd van d'aentonende wijze word gemaekt van den voorwaerdelijken of onzekeren tijd van het gebreklijk hulpwoord *zullen*, met het werkwoord in den tegenwoordigen tijd van de onbepalende wijze. B. V. ik *zou beminnen*, gij *zoud beminnen*, hij *zou beminnen*, wij *zouden beminnen*, enz.

Den gemaekten voorwaerdelijken tijd word gemaekt van den voorwaerdelijken tegenwoordigen tijd van het behulpzaam werkwoord *hebben* in de aentonende wijze, met het lijdend deelwoord des werkwoords dat men vervoegt. B. V. ik *zou bemind hebben*, gij *zoud bemind hebben*, hij *zou bemind hebben*, wij *zouden bemind hebben*, enz. D

Naer de making der aentonende werkwijze in alle haere tijten en persoonen beschouwt te hebben, gae ik over tot de gebiedende werkwijze, die eigenlijk maer twee uitgangen heeft; eenen in den tweeden persoon van 't enkelvoud en eenen in den tweeden persoon van 't meervoud. — Den tweeden persoon zoo van 't enkel- als meervoud word gemaekt van den eersten persoon van 't eenvoud en den tweeden van 't meervoud, met *ik* en *gij-l.* in den tegenwoordigen tijd van d'aentonende wijze agtertelaelen. B. V. *ik* bemin; *bemin.* *gij-l.* bemint, *bemint.* Dezen regel strekt zig uit tot alle werkwoorden in de gebiedende werkwijze. De vervoegende werkwijze word in alle haere tijden en persoonen van het samenvoegsel, *dat*, voorgegaen, en behoud alle de uitgangen der tijden van de aentonende werkwijze, behalven in den eersten en derden persoon van het enkelvoud, alwaer zij, volgens den uitgang der onbepalende werkwijze, veranderd worden in *ne*, *e*, *ke*, *te*, *ve*. Voorbeelden. *Ik* bemin, *hij* bemint; *dat ik* beminne, *dat hij* beminne; *ik* smaek, *hij* smaekt; *dat ik* smaeke, *dat hij* smaeke; *ik* druk, *hij* drukt; *dat ik* drukke, *dat hij* drukke; *ik* schat, *hij* schat; *dat ik* schatte, *dat hij* schatte.

Bedrijven schijnt in den tegenwoordigen en onvolmaekten tijd der vervoegende werkwijze, ter oorzaak van zijne *f*, onregelmatig te zijn, daer het nogtans in alle zijne andere tijden regelmatig is. *Ik* bedrijf, *hij* bedrijft heeft dan: *dat ik* bedrijve, *dat hij* bedrijve.

Den onvolmaekten voorleden tijd der vervoegende wijze behoud alle de uitgangen van den onvolmaekten voorleden tijd van d'aentonende werkwijze. Voorbeelden: *ik* beminde,

dat ik beminde ; ik smaekte , *dat ik smaekte* ; ik drukte , *dat ik drukte* ; ik schattede , *dat ik schattede*. Over: ik bedreef , *dat ik bedreeve* , is reeds gehandeld , bladz. 68.

Den volmaekten en meer dan volmaekten voorleden tijd der vervoegende werkwijze worden gemaakt , het eerste van den tegenwoordigen , en het tweede van den onvolmaekten voorleden tijd , met in alle de persoonen het lijdend deelwoord 'er bij te voegen. Voorbeelden : *dat ik hebbe bemind* , *dat ik hadde bemind* , enz. *Dat ik hebbe gesmaekt* , *dat ik hadde gesmaekt* , enz. *Dat ik hebbe gedrukt* , *dat ik hadde gedrukt* , enz. *Dat ik hebbe geschat* , *dat ik hadde geschat* , enz. *Dat ik hebbe geschreven* , *dat ik hadde geschreven*. enz.

Den toekomenden tijd dezer werkwijze , wordt gemaakt , met het gebreklijk hulpwoord *zullen* , en d'onbepalende werkwijze des werkwoords , dat vervoegd word , en voorgegaen van het samenvoegsel *dat*. B. V. dat ik zal beminnen , dat gij zult smaeken , dat hij zal drukken , dat wij zullen schatten , dat zij zullen schrijven. — Den gemaekten toekomenden tijd word gemaakt van den toekomenden tijd der vervoegende werkwijze van het werkwoord *hebben* , met daer bij te voegen het lijdend deelwoord. B. V. Dat ik zal hebben bemind , dat gij zult hebben gesmaekt , dat hij zal hebben gedrukt , dat wij zullen hebben geschat , dat zij zullen hebben geschreven.

Den tegenwoordigen tijd der onbepalende werkwijze word nergens van gemaakt , en word gevonden in het woordenboek. — Den volmaekten tijd word gemaakt van den tegenwoordigen tijd des werkwoords *hebben* en het lijdend

deelwoord. B. V. bemind te hebben. Gesmaekt te hebben, gedrukt te hebben, geschat te hebben, geschreven te hebben.

Den toekomenden tijd word gemaekt van d'onbepalende wijze des gebreklijk werkwoords *zullen*, en het werkwoord in den tegenwoordigen tijd van d'onbepalende werkwijze. B. V. te zullen beminnen, enz.

Den gemaekten toekomenden tijd word gemaekt van het lijdend deelwoord met den toekomenden tijd van het werkwoord *hebben* in d'onbepalende werkwijze. B. V. *bemind te zullen hebben*, enz. — Het tegenwoordig deelwoord word gemaekt van het werkwoord in d'onbepalende wijze, met daer van agter aen te voegen het ledeken *de*. B. V. beminnen, *beminnende*, enz.

Het lijdend deelwoord van den volmaekten tijd van *beminnen* word gemaekt van den derden persoon des tegenwoordigen tijds van d'aentonende werkwijze, met *hij* agtertelaeten en eene *d* in plaets van de *t* te stellen. B. V. hij bemint, *bemind*.

Het lijdend deelwoord van den volmaekten tijd van *smaeken*, *drukken*, *schatten* word gemaekt van den derden persoon van het enkelvoud des tegenwoordigen tijds der aentonende werkwijze, met den persoon *hij* agtertelaeten en *ge* voor het werkwoord te stellen. B. V. *hij* smaekt, *gesmaekt*; drukt, *gedrukt*; schat, *geschat*.

Het lijdend deelwoord van *bedrijven* word gemaekt van den eersten persoon van 't meervoud des onvolmaekten tijds der aentonende werkwijze, met *wij* en eene *e* in de tweede lettergreep uit te laeten. B. V. wij bedreéven, *bedréven*. — Het lijdend deelwoord van den ge-

maekten voorleden tijd word gemaekt, in alle de vervoegingen van het lijdend deelwoord des volmaekten tijds dat men vervoegt, en het tegenwoordig deelwoord van het werkwoord hebben. B. V. *bemind, gesmaekt, gedrukt, geschat, bedreven hebbende.*

Den toekomenden tijd van het deelwoord, word gemaekt van het werkwoord, staende in den tegenwoordigen tijd van d'onbepalende werkwijze, en het deelwoord *zullende*. B. V. *zullende beminnen, smaeken, drukken, schatten, bedrijven.* — Den toekomenden gemaekten tijd, word gemaekt met het lijdend deelwoord, dat men vervoegt, van het tegenwoordig deelwoord *zullende*, en den tegenwoordigen tijd der onbepalende werkwijze van het werkwoord hebben. B. V. *bemind, gesmaekt, gedrukt, geschat, bedreven zullende hebben.*

VYFDE HOOFDSTUK.

HANDELENDE VAN DE MAKING VAN HET LYDEND WERKWOORD.

Den tegenwoordigen tijd van d'aentonende werkwijze in het enkel- en meervoud word gemaekt van het lijdend (1) deelwoord, en den tegenwoordigen tijd van het behulpzaam werkwoord *worden*. B. V. *ik, gij, hij, gij-l. word bemind; wij, zij worden bemind.*

(1) Aenmerkt: dat het lijdend deelwoord in alle tijden en werkwijzen zijne plaets moet hebben in het lijdend werkwoord, en dat ik, naer in den tegenwoordigen tijd daer af gesproken te hebben, in de andere tijden, daer af niet meer spreekte, om de verdrietige herhaling er van te mijden.

Den onvolmaekten tijd word gemaekt van den onvolmaekten tijt van *worden*. B. V. ik, gij, hij, gij-l. *wierd bemind*; wij, zij *wierden bemind*.

Den volmaekten voorleden tijd word gemaekt van den volmaekten voorleden tijd van *worden*. B. V. ik *ben*, gij *zijt*, hij *is*, gij-l. *zijt bemind geworden*; wij, zij *zijn bemind geworden*. Men kan oock zeggen *geweest*, in plaets van *geworden*.

Den toekomenden tijd word gemaekt van den toekomenden tijd van *worden*. B. V. ik *zal*, gij *zult*, hij *zal*, gij-l. *zult*, wij, zij *zullen bemind worden*.

Den gemaekten toekomenden tijd word gemaekt van den toekomenden tijd van *worden*. B. V. ik *zal*, gij *zult*, hij *zal*, gij-l. *zult*, wij, zij *zullen bemind geworden zijn*.

Den voorwaerdelijken of onzekereren tijd word gemaekt van den voorwaerdelijken of onzekereren tijd van *worden*. B. V. ik *zou*, gij *zoud*, hij *zou*, wij *zouden*, gij-l. *zoud*, zij *zouden bemind worden*.

Den gemaekten voorwaerdelijken of onzekereren tijd word gemaekt van den gemaekten voorwaerdelijken of onzekereren tijd van *worden*. B. V. ik *zou*, gij *zoud*, hij *zou*, wij *zouden*, gij-l. *zoud*, zij *zouden bemind geworden zijn*.

Den tegenwoordigen tijd der gebiedende werkwijze word gemaekt van den zelve tijd dier werkwijze. B. V. *word bemind*, *laet hij bemind woruen*; *laeten wij bemind worden*, *word bemind*, *laeten zij bemind worden*.

Den tegenwoordigen tijd der vervoegende werkwijze word gemaekt van den zelve tijd dier werkwijze B. V. *dat ik worde*, *dat gij word*,

dat hij *worde* ; dat wij *worden* , dat gij-l. *word* , dat zij *worden bemind* .

Den onvolmaekten voorleden tijd word gemaekt van den onvolmaekten voorleden tijd van 't werkwoord , *worden* . B. V. dat ik *wierde* , dat gij *wierd* , dat hij *wierde* ; dat wij *wierden* , dat gij-l. *wierd* , dat zij *wierden bemind* .

Den volmaekten voorleden tijd word gemaekt van den zelve tijd des werkwoords *worden* . B. V. dat ik *geworden zij* , dat gij *geworden zijt* , dat hij *geworden zij* ; dat wij *geworden zijn* , dat gij-l. *geworden zijt* , dat zij *geworden zijn bemind* .

Den meer dan volmaekten tijd word gemaekt van den zelve tijd des werkwoords *worden* . B. V. dat ik *bemind geworden ware* , dat gij *bemind geworden waert* , dat hij *bemind geworden ware* ; dat wij *bemind geworden waren* , dat gij *bemind geworden waert* , dat zij *bemind geworden waren* .

Den toekomenden tijd word gemaekt van den zelve tijd des werkwoords *worden* . B. V. dat ik *bemind zal worden* , dat gij *bemind zult worden* , dat hij *bemind zal worden* ; dat wij *bemind zullen worden* , dat gij-l. *bemind zult worden* , dat zij *bemind zullen worden* .

Den tegenwoordigen tijd , den volmaekten voorleden tijd , den toekomenden tijd , en den gemaekten toekomenden tijd , der onbepalende werkwijze zijn in alles gelijk aen het werkwoord *worden* ; dus worden zij van die tijden ook gemaekt . B. V. *bemind worden* , *bemind geworden zijn* , *bemind zullen worden* , *bemind geworden zullen zijn* . — Den tegenwoordigen , den voorleden , den gemaekten voorleden , den toekomenden , en den gemaekten toekomenden tijd der deelwoorden zijn in alles gelijk aen het

werkwoord worden. B. V. bemind *wordente*, bemind *geworden*, bemind *geworden zijnde*, bemind *zullende worden*, bemind *zullende geworden zijn*.

BYZONDER HOOFDSTUK.

HANDELEND VAN DE GESLACHTEN DER ZELFSTANDIGE NAEMWOORDEN.

Hoewel het bijna onmogelijk zij in de nederduitsche tael de geslachten der zelfstandige naemwoorden vast te stellen, om dat de beste schrijvers daer omtrent zeer dikwijls verscheelen, zal ik nochtans den leerling eenige regels, die zeker en onfaelbaer zijn, voorschrijven.

Eersten regel. 1°. Tot het manlijk geslacht behooren *god* en de zelfstandige naemwoorden, die *hem* en zijne eernaemen raeken; als: *schepper*, *bestierder*, *alzegenaer*, enz. behalven *het woord*, genomen voor *god den zoon*.

2°. De goede en kwaede geesten en de manlijke afgoden onder de heidenen; als: *engel*, *duivel*, *Michaël*, *Raphaël*, *Gabriël*, *Apollion*, *Abaddon*, *Baäl*, *Moloch*, *Jupiter*, *Apollo*, *Mars*, *Hercules*, en de heidensche benamingen van *zeegod*, *wijngod*, *stroomgod*, *windgod*, *berggod*, *boschgod*, en andere.

3°. De eigene naemen van mannen, van weerdigheden, ampten, ambagten, enz. als: *paus*, *keizer*, *koning*, *priester*, *hertog*, *graef*, *geheijmschrijver*, *boekhouder*, *bakker*, *metselaer*, enz.

4°. Manlijke gebreken en misdæden; als: *boef*, *schelm*, *guit*, *dief*, *gek*, *moordenaer*, *echtschender*, enz.

5°. De dagen der week; *zondag*, *maendag*,

dijnsdag, woensdag, donderdag, vrijdag, zaterdag, met hunne bijzondere deelen, den morgenstond, dagraed, middag en avond. Den nagt is ook van het manlijk geslacht.

6°. De meeste viervoetige dieren; als: den *olifant, leeuw, beér, stier, hengst, hever, otter, ezel, eenhoorn, krokodil, wolf, vos, dog, haes, hond, enz. maer peérd, zwijn of verken en konijn, zijn van het onzijdig geslacht.*

7°. Het meeste deel der vogels; als den *arend of adelaer, havik, gier, sperwer, nagtegael, uil, nagtuil, enz.*

8°. De naemen der winden, als: den *oostewind, zuidewind, westewind en den noordewind.*

9°. Het meeste deel der visschen; als: den *walvisch, potvisch, kreeft, steur, zalm, snoek, ael, baers, braessem, enz.*

10°. Het meeste deel der boomen; als: den *eik, pijnboom, elzenboom, hazelaer, esch, appelaer, rozelaer, enz.*

11°. Eindelijk tot het manlijk geslacht behooren de grootste en vermaerdste stroomen of rivieren des aardrijks, die ten meesten deele bij J. vanden Vondel manlijk zijn; als: den *Donau, Rijn, Teems, Taeg, Tijber, Weisel, Arar, Tiger, Euphraet, Eridaen of den Po, Hebrus, Ganges, Demer, Amstel, Belt, Eurotas, Alpheus, Niphates, Tanager, Tनावus, Mella, Nijl, enz.*

Tweeden regel. Tot de zelfstandige naemwoorden van het vrouwlijk geslacht worden gebragt:

1°. Alle d'eigene naemen van godinnen en vrouwen, als: *Diana, Minerva, Juno; Elisabeth, Marie, Rachel, Geertrude, Hildegonde, enz.*

2°. Alle naemen van weêrdigheden, ampten, ambagten, enz. welke tot vrouwen behooren;

als: *keizerin, koningin, priesterin, vorstin, bodin, naeister, breidster, moeder, dogter, moeije, zuster, bruid, boerin, enz.*

3°. Eenige naemen van rivieren; als: de *Jordaan, Elve, Wezer, Eems, Moezel, Schelde, Loire, Seine, Wael, Leije, Yssel, Vecht, Maes, Merwe, enz.*

4°. Veele naemen van deugden en ondeugden; als: de *rechtveêrdigheid, voorzigtigheid, gierigheid, boosheid, witsgaders in het algemeen alle naemen in heid.*

5°. Veele naemen in *ing*; als: de *schepping, zalving, wandeling, lering, handeling, zinking, enz.* doch van het wanlijk geslacht zijn: *kling, kring, ring; aenkomeling, edeling, sterveling, leerling, stedeling, uitwijkeling, enz.* en van 't onzijdig: *ding.*

6°. Alle naemen in *nis*; als: *getuigenis, groetenis, duisternis, enz.* uitgenomen *vonnis.*

7°. Alle naemen in *te*; als: *lengte, hoogte, warmte, enz.*

8°. Alle naemen in *y*; als: de *bakkerij, brouwerij, verwerij, blekerij, enz.*

9°. Veele naemen in *schap*; als: *boodschap, blijdschap, eigenschap, gemeenschap, vriendschap, meesterschap, ridderschap, broederschap; deze twee laetste worden dikwijls van veele geleerde mannen in het onzijdig gebruikt. Men zegt: het duitsch ridderschap, het broederschap der zalige dood.*

10°. Veele veld- en hofgewassen; als: *gerst, rogge, tarwe, raep, peêr; kervel, look, kool, noot, enz.*

11°. Veele naemen van bloemen; als: de *roos, lelie, anemoon, tulp, angelier, vioolbloem, enz.*

Derden regel. Van het onzijdig geslacht zijn:

1°. Het aerdrijk en veele van deszelfs deelen; als: het land, veld, woud, oosten, westen, zuiden en noorden.

2°. De naemen van landen, steden en dorpen; als: Italiën, Engeland, Frankrijk, Holland, Braband, Roomen, Londen, Parijs, Amsterdam, Gent, Brugge, Doornijk, Veurne, Loo." Hier van is uitgezonderd, zegt SEWEL in zijne Spraakkonst, de Haage, en evenwel zegt men het vermaakelijk's Graavenhaage. Doch hoewel men zegt, het vruchtbaar Engeland, het volkrijk Holland, het magtig Amsterdam, het beschaafd Europa, echter is het veel tegenspraak onderworpen, als men zegt: Europa koestert boven andere werelddelen de geleerdheyd in zijnen schoot: ik zou liever zeggen, in haeren schoot."

3°. De metaelen en bergstoffen; als: het gout, zilver, koper, tin, loot, ijzer, enz.

4°. Menigvuldige naemen in schap; als: het borgerschap, burgermeesterschap, landvoogdschap, stadhouderschap, priesterschap, enz.

5°. Alle naemen in dom; als: het pausdom, bisdom, hertogdom, vorstendom, heidendom, enz. Behalven den rykdom, ouderdom, maegdom, wasdom, eigendom, vrijdom, weedom.

6°. Alle naemen in rijk; als: het keizerrijk, koninkrijk, hemelrijk, enz.

7°. Alle verkleinende naemen; als: het manneken, kindeken, dogterken, wijfken, kamerken, huisken, of: mannetje, kindje, dogtertje, wijfje, kamerje, huistje, enz.

8°. Alle naemen in sel; als: het speeksel, bloeisel, doopsel, raedsel, voedsel, schepsel, vormsel, enz.

9°. Alle naemen in eel; als: het paneel,

toneel, tofereel, penseel, enz. Uitgenomen de *veel, kaneel, keel*, en misschien nog een weinig andere.

10°. De woorden van getal; als: *het duizend, het honderd, het vijftig, het vijfentwintig, het paer, enz.*

11°. Werkwoorden als naemwoorden gebruikt; als: *het eeten, het drinken, het werken, het slaepen, het waeken, het zingen, het dansen, het wandelen, enz.*

12°. Bywoorden als naemwoorden gebruikt; als: *het ja, het neen, het vroeg, het laet, het heden, het gisteren, enz.*

13°. De bijvoeglijke naemwoorden, zoo men die voor zelfstandige gebruikt, zijn ook van 't onzijdig geslacht; als: *het plat, het vlak, het regt, het nauw*; dus zegt men ook *het fransch, het vlaemsch, het engelsch, het spaensch, het duitsch, enz.*

14°. Werkwoordelijke naemwoorden, beginnende met *be, ge, ver*; als: *bederf, bedrijf, begrijp, beklag, beraed, bescheid, getuig, gebied, gebraed, geding, gesluit, getreur, gevegt, gezwel, vervolg, verwijt. Verkoop* nogtans is manlijk.

AENMERKING OVER DE GESLACHTEN DER NAEMWOORDEN.

Alle de samengestelde naemwoorden volgen de natuer der enkele woorden; B. V. *voorschip, agterschip, voorhuis, agterhuis, enz.* zij zijn van het onzijdig geslacht; om dat hunne enkele woorden het zijn; want men zegt *het schip, het huis. Booswigt* nogtans behoort tot het manlijk, hoewel het enkel woord *wigt*, een kindeken betekeneude, van het onzijdig geslacht

zij. — Bovendien als een woord van twee of drie zelfstandige woorden te samen gesteld is, neemt het altoos het geslacht van het laetst aen. B. V. *borst-been* is van het onzijdig geslacht; ter oorzaak dat het zig schikken moet na het woord *been*, 't welk het laetst is in de samenstelling, en niet na het woord *borst*, dat tot het vrouwlijk geslacht behoort. Aldus is ook het samengesteld woord *jaermerkt* van het vrouwlijk geslacht; om dat *merkt* van dat geslacht is, en niet het woord *jaer*, dat tot 'tonzijdig geslacht behoort.

Z E S D E H O O F D S T U K .

VAN DE DEEL-WOORDEN.

De deelwoorden, dus genoemd, om dat zy aen de werkwoorden deel hebben, en ook gebogen worden als de bijvoeglijke naemwoorden, worden verdeeld in tegenwoordige en voorledene. De eerste zijn bedrijvende; als: *geesselende*, *slaende*, *stotende*; de laetste lijdende; als: *gegeesseld*, *geslagen*, *gestoten*. — bovendien behouden zij de drie geslachten in alle de naemvallen. B. V. den *geesselenden* beul, de *slaende* moeder, het *stotend* peërd; den *gegeesselden* dief, de *geslagene* dogter, het *gestoten* kind. Men voegt ook de deelwoorden naer andere werkwoorden met de zes persoonen in alle tijden, aldus: *ik gae groetende* heen; *gij* spreekt al *lachchende*; *hij* loopt al *schreeuwende*; *wij* slaepen al *bevende*; *gij-l.* drinkt al *stortende*; *zij* staen al *zugtende*; enz. in alle andere tijden en wijzen. Maer op die deelwoor-

den moet men de woordekens : *als* , *toen* , *wanneer* , verstaen : want als men zegt : *den veldheer* de nederlaeg zijner vijanden met alle omstandigheden aen zijnen koning *schrijvende* , kwam zijnen geheijmschrijver in zijne tent. Dat is : *als* den veldheer *schreef* . — De maegd Maria in haere kamer biddende , sprak haer den aertsengel Gabriël aen. Dat is : als de maegd Maria bad , enz. — Men kan ook zeggen : *ik* ben *roepende* , *gij* zijt *wenende* , *hij* is *spelende* ; *wij* zijn *lerende* , *gij-l.* zijt *spottende* , *zij* zijn *vloekende* . Aenmerkt hier bij dat het bedrijvend deelwoord altijd in beide getallen onbuigsaem of onveranderlijk blijft in de drie geslachten , als den persoon enz. doende is. B. V. *Pieter wandelende* verliest zijnen snuitdoek. *De leerlingen* de uitleggingen der vlaemsche spraek-konst met aendagt *aenhorende* , zullen eindeling de zelve bevatten. *Het peêrd lopende* , is gevallen. *De roos* haeren geur *verspreidende* , verblijd zig den sterveling. Aenmerkt dat de lijdende deelwoorden uitgaende in *en* ; als : *gestoten* , *verslagen* , *bekeven* , *gestolen* , *overwonnen* , *verworpen* , enz. in het enkelvoud voor het manlijk en onzijdig geslacht , den zelvev uitgang in *en* hebben , en alleen in het vrouwlijk geslacht eene *e* aenneemen. Voorbeelden : den *verslagen* held , de *verslagene* heldin , het *verslagen* koningsken. In het meervoud voor de drie geslachten gaen zij allegader uit in *e* : voorbeelden : de *verslagene* helden , heldinnen , koningskens.

Daer ik Des Roches bladz. 68 , over zijne misslagen , in de deelwoorden begaen , berispt heb , mag ik ook de feilen van den leeraer P. Bincken , in de zelve stof begaen , niet over

het hoofd zien; en zoo veel te meer, om dat bijna alle de schoolmeesters ten platte lande, zijne grond-regels over de nederduitsche spel-konst in handen hebbende, waerschijnlijk hunne leerlingen de zelve leeren. Den gemelden heer dan, naer bladzijden 33 en 34 loflijk over het verschil en gebruik der *d* en *t* gehandeld te hebben, zegt eindeling bl. 35. “ mis-
 „ schien zal imand mij vraegen, waerom ik
 „ somtijds eene *d*, ende somtijds eene *t* op
 „ 'teijude van een zelve woord schrijve; als in
 „ geleerd ende geleert; geëerd ende geëert;
 „ bemind ende bemint, enz. Dan zal ik ant-
 „ woorden, dat deze woorden, ende alle an-
 „ dere diergelijke, met eene *d* eijndigen, als
 „ de zelve veranderd kunnen worden, als ge-
 „ leerd, in geleerden; bemind in beminden; enz.,
 „ bij voorbeeld: een geleerd kind; geleerd kan
 „ hier veranderd worden in geleerden: want in
 „ de plaetse van *kind*, stelt *mensch*, zoo zal
 „ men moeten zeggen, eenen geleerden mensch;
 „ en zoo van de andere. — Ik schrijve de voor-
 „ zijde, ende diergelijke woorden met eene *t*
 „ in 't einde, als de zelve niet kunnen veranderd
 „ worden: als bij voorbeeld: *wij hebben dit*
 „ *kind geleert*; *dezen knegt bemint grootelijks zij-*
 „ *nen meester*; enz., want hier kunnen *geleert*
 „ nog *bemint* niet veranderd worden.” Tot hier
 toe den heer P. Binken; maer hoe ongegrond
 hij zomtijds eene *d* en zomtijds eene *t* in de
 zelve woorden schrijft zal ik aenstonds bewijzen.
 'T jaer 1788 ben ik magtig geworden een
 boekken, voor opschrift hebbende: nieuwe
 nederduitsche spraek-konst, behelzende de
 rechte regelen en gronden om de nederduitsche
 tael wel te leezen, spreeken en schrijven, te

Amsterdam gedrukt bij P. Mortier 1688. Een werkje, zegt *Moonen in zijne aenspraek bl. 5. van zijne nederduitsche spraek-kunst t' Amsterdam ook gedrukt bij Francies Halma 1706*, dat naer het » voorgeeven des tijtelblads, de rechte regels » en gronden om onze tael wel te leezen, spreek- » ken en schrijven behelzende, uit verscheidene » schrijveren met grooten vlijt te zamengesteld, » en op eene behoorlijke orde gebragt is." Dat voorgemeld boeksken dan heeft mij, de vlaemsche deelwoorden niet t'eenmael kundig, in de zelve voor een groot deel onderwezen; want bl. 93. vond ik: « na het verbum (*werkwoord*) » volgt het participium of deelwoord, 't geen » zo veel is als een woordelijke naem, die ge- » boogen word als een naem, en die tijden en » personen heeft als een woord." Dit voor af bekend zijnde, redenkavel ik aldus: volgens dien onbekenden tael-meester is het deelwoord eenen woordelijken naem, die gebogen word als eenen naem; maer in het bijgebragt voorbeeld van Bincken: *wij hebben dit kind geleert*, is geleerd een deelwoord; dus moet het met eene *d* geschreven worden, om te konnen gebogen worden; met eene *t* geschreven is het onmogelijk *geleert* te buigen; of wilt men het buigen, men zou in het manlijk hebben, B. V. eenen *geleerten* bisschop, en in het vrouwlijk eene *geleerte* hertogin, in plaets van eenen *geleerden* bisschop, eene *geleerde* hertogin, welke spreuken zekerlijk tot hier toe van geene tael-meesters ooit werkstellig gemaekt zijn geweest, noch ooit werkstellig gemaekt zullen worden. — Voorders indien de voorstaenders van Binkens spelling lochenen, dat *geleerd* hier een deelwoord zij, dat zij mij

dan zeggen, wat benaming men aen geleert hier geeven moet..... Bovendien in dit bijgebragt voorbeeld: *wij hebben dit kind geleert*; redenkavel ik wederom aldus: of de geleerdheid is aen dit kind van ons medegedeeld geweest, of het is zonder geleerdheid gebleven; is het inderdaed door ons geleerd geworden, dan vraeg ik: wie is hier geleerd..... wij of het kind? Zekerlijk, in deze stelling, het kind en niet wij; dus moet geleerd met eene *d* geschreven zijn; om dat het kind geleerd en niet ongeleerd is. Zegt dan in het enkelvoud: *geleerd* kind! en in 't meervoud *geleerde* kinders! zijt ons uwe meesters dankbaer over dat wij u de geleerdheid medegedeeld of in de geleerdheid onderwezen hebben. — Naer Binkens misslag in zijn eerste voorbeeld berispt te hebben, laeten wij zien, of het ander, te weten: *dezen knegt bemint grootelijks zijnen meester*, ook berispelijk zij? Maer! verre van berisping, het is in tegendeel allen lof weerdig; om dat hij met gegronde reden in het tweede voorbeeld kan houden staen: dat bemint in den derden persoon van het enkelvoud der aentonnende wijze onveranderlijk is..... En waerom is *bemint* hier onveranderlijk? Om dat het uit het wortelwoord, *beminnen*, voortkomende, en geen deelwoord zijnde gelijk in het eerste voorbeeld, *geleerd*, uit zijne natuer aen geen verandering onderworpen is.

Indien 'er iemant zij, die mijne redenkavelingen niet wel bevatte, zal ik twee andere voorbeelden, tot meerdere klaerheid, hier voorstellen. Het eerste zij: *ik heb mijne moeder omkelsd*. Het ander: *ik heb mijnen zoon gegeesseld*. — Om overtuigd te worden, dat

omhelsd en gegeesseld hier met eene *d* en niet met eene *t* moeten eindigen, behoort 'men te weten: dat *omhelsd* en *gegeesseld* op den lijdenden, en niet op den doenden of werkenden persoon vallen; 't is immers zonneklaer dat in de twee hier aengehaelde voorbeelden eenen werkenden en eenen lijdenden persoon, of eerder eenen die gewerkt, en eenen die geleden heeft, uitgedrukt worden; want die zinspreuken geeven eenen tijd, die voorbij is, te kennen. Vraag dan bij u zelve: wie is 'er omhelsd, wie is 'er gegeesseld geweest? Voorwaer niet *ik*, vermits in het eerste voorbeeld mijne moeder niet mij, maer ik haer omhelsd heb: zoo heeft zij dan die omhelzing geleden. — In het tweede is het mijnen zoon, die, als ik hem gegeesseld heb, de slagen gevoeld heeft en niet *ik*; dus moet hier het deelwoord in het eerste voorbeeld opzigt hebben op *mijne moeder* en niet op: *ik*. En in het tweede op *mijnen zoon*, en wederom niet op: *ik*.

Dezen stel-regel is zoo vast gegrond, dat ik tot hier toe, buiten Moonen, geenen hollandschen tael-opbouwer gelezen hebbe, die mijne leering tegenstrijdig zij. — Van Boterdael, Siegenbeek, Weiland, A. N. Agron en B. Der Kinderen, strekken tot waerborge der zelve, en wel bijzonderlijk den laetsten, in zijne gronden van nederduitsche letter- en taalkunde, te Amsterdam, 1802 bij G. Roos gedrukt, hoewel ik hier en daer zijne spellingswijze moet laeken.

ZEVENSTE HOOFDSTUK.

VAN DE VIER OVERIGE DEELEN DER REDE.

Eerste afdeling van het bijwoord.

Wat plaets de bijwoorden in den samenhang van eene rede behouden, word van geene schrijvers te recht bepaeld. Mij dunkt, dat den besten middel, om die op hunne behoorlijke plaetsen te stellen, zij, het leezen van welgeschrevene werken. Ondertusschen weet, dat de bijwoorden, het zij voor of agter de werkwoorden gesteld, niet veranderen als bij wijen in de trappen der vergelijking (van de welke wij in de woorden-schikking zullen spreken) en die gevoegd worden bij een naemwoord, voornaemwoord, werkwoord of deelwoord, om daer af eenige omstandigheid aen te wijzen. — Alle de bijwoorden hebben eene groote overeenkomst met de bijvoeglijke naemwoorden, alzoo ze beide de zelve omstandigheden bedieden; en hier alleen verschil in gelegen is, dat de bijnaemwoorden het zelf te kennen geeven in de zaeken, welke door de naemwoorden uitgedrukt worden, en de bijwoorden in die, welke door de werkwoorden beteekend worden. De beteekenissen der bijwoorden zijn veelderleij; als: *van getal, van plaets, van tijd; van vraegen, ontkennen, bevestigen, toonen, vermacten; van schikking, van gelijkens, van hoedanigheid, van hoeveelheid, van twijfeling, van scheidung, van verkiezing, van samenvoeging, en meer andere.*

De bijwoorden van plaets zijn vierderleij;

want zij beteekenen : *in eene plaets ; nae eene plaets ; van eene plaets , en door eene plaets .*— De geene die *in eene plaets en nae eene plaets*, beteekenen , zijn de volgende : *hier , daer , waer , overal , nergens , ergens , elders , binnen , nae binnen , buiten , nae buiten , boven , nae boven , beneden , nae beneden , opwaerts , nederwaerts , herwaerts , derwaerts , enz!*— De beweging van *eene plaets of door eene plaets* , word door deze bijwoorden uitgedrukt : *van hier , van daer , van waer , of waer van daen , van boven , van beneden , hier door , daer door , waer door , enz.*— Bijwoorden van tijd : *heden , gisteren , eergisteren , morgen , overmorgen , terstond , op staenden voet , nu , tegenwoordig , vroeg , laet , dagelijks , altijd , zelden , dikwijls , zomtjids , menigmael , meest altijd , nooit , nimmermeer , ooit , inimmermeer , eindelijk , ten lesten , ondertusschen , midlerwijl , voortjids , voordezen , naerdezen , enz.*— Van getal : *eens , eenmael , tweemaal , tienmael , twintigmael , dertigmael , veertigmael , vijftigmael , honderdmael , duizendmael , dikwijls , menigmael , zoo veel mael , ten eersten , ten tweden , ten derden , ten vierden , enz.*— Van vraegen : *waerom , hoe , hoe zoo , waerom niet , wanneer ? enz.*

Van ontkennen : *neen , niet , niets , niet mel al , niets ter wereld , in geenderleije wijze , enz.*— Van bevestigen : *ja , voorwaer , voorzeker , zekerlijk , waerlijk , inderdaed , ongetwijfeld , buiten tegenspraek , enz.*— Van toonen : *ziet hier , ziet daer , enz.*— Van aenmaenen : *sa , wel aen , lustig , wakker , enz.*— Van schikking : *eerstelijk , vervolgens , daer naer , naerderhand , van te vooren , geduerig , gestadig , enz.*— Van gelijkenis : *meer , minder , beter , erger of arger ,*

wijzer, voorzigtiger, enz. (hier kunnen bijna alle bijvoeglijke woorden in dienen), *gelijk, gelijkerwijs, gelijk als, alzoo, insgelijks, desgelijks, als of, even als of, enz.* — Van hoedanigheid: *wel, kwalijk, rijklijk, armlijk, wijslijk, voorzigtiglijk, zagtjens, zoetjens, zotlijk, enz.* — Van hoeveelheid: *veel, weinig, genoeg, te weinig, te luttel, meer, meerder, minder, ten meesten, ten minsten, matiglijk, overvloediglijk, enz.* — Van twijfeling: *mogelijk, misschien, welligt, enz.* — Van scheiding: *bijzonderlijk, in 't bijzonder, alleenlijk, aen eene zijae, aen eenen kant, enz.* — Van verkiezing: *liever, bovenal, vooral, voornaemlijk, inzonderheid, enz.* — Van samenvoeging: *gelijkelijk, te samen, gelijkerhand, te seffens, te hoop, heel en al, altemael, guntschelijk, enz.* — Behalven nog veele andere, welke onder geene zekere benamingen gebragt kunnen worden. — Men moet ook aanmerken, dat zommige *bijwoorden* grondwoorden zijn, die geene afkomst erkennen; als *B. V. wel, eer, voor, ulti, ja, neen, zoo, hoe, waer, daer, hier, ginder, gisteren, heden, enz.* En zommige spruiten uit eenige *bijvoeglijke woorden*; als: *sterk, kloek, arm, rijk, wijs, mild, geleerd, enz.* welke gemeenlijk de lettergreep: *lijk* aenneemen; als in de volgende voorbeelden gezien kan worden.

Bijvoeglijke woorden: *sterk, kloek, arm, rijk, wijs, mild, godvrugtig, geleerd.* — Bijwoorden: *sterklijk, kloeklijk, armlijk, rijklijk, wijslijk, mildlijk, godvrugtiglijk, geleerdlijk.* — Men gebruikt ook veele bijvoeglijke woorden voor bijwoorden zonder de minste verandering of vermeerdering, na het voorbeeld der Grieken; als: *luistert neerstig leerlingen! voor*

neerstiglijk; draeg u vroom, mijnen vriend! voor vroomlijk, enz. — Zommige bijwoorden zijn eukale; als: ginder, gister, heden, enz. En zommige samengestelde; als: eergisteren, overmorgen, hier naermaels, enz. — De bijwoorden veranderen in de trappen van vergelijking, op de zelve wijze, als de bijvoeglijke woorden, van welke ik hier voor af gesproken heb; als: vroeg, vroeger, vroegst, allervroegst; laet, laeter, laetst, allerlaetst; verstandiglijk, verstandiglijker, verstandiglijkst, allerverstandiglijkst; enz. In de vergelijking nogtans word de lettergreep *lijk* in veele bijwoorden om de zoetvloijendheid beter agtergelaten; immers meest altoos in den vergelijkenden en overtreffenden trap; en men zegt en schrijft: *hij leest zuiver, zuiverder, het zuiverst of allerzuiverst.* — De volgende bijwoorden zijn onregelmatig in de vergelijking: *wel, beter, best; kwalijk, orger, ergst; veel, meer of meerder, meest of allermeest; weinig, minder, minst of allerminst.*

A E N M E R K I N G.

Naer wijdloopig van de bijwoorden gesproken te hebben, moet ik van drie woordeken noch handelen, te weten van: *al, als, eens*; die, indien niet ons, ten minsten de vremdelingen zeer dienstig zullen zijn. *Al* kan genomen worden, als een bijvoeglijkwoord en als een bijwoord..... Voor een bijvoeglijkwoord in deze en diergelijke spreuken: *al mijn vermaek is in deugd; alle mijne hoop stel ik op den overwinnaer des helschen draeks; alle de wijsheid der menschen is maer ijdelheid voor God.* — Voor een bijwoord: als men 'er door, *alreeds*, beteekent; gelijk het dikmaels geschied, als men

zegt: *zijt gij noch zoo jong, en weet gij al de rekenkonst? Hebt gij al gedronken, eer gij eens geëten hebt?* — In veele gelegtheden beteekent het niet met al, en schijnt 'er als overtollig: nochtans de zoetvloeiendheid, daer men in de vlaemsche tael agt op geeft, vereischt het voretreklijk, gelijk: *hebt gij al een kruis gemaakt? Hebt gij God al bedankt? hebt gij uwe ouders den goeden dag al gewenscht? Hebt gij, op uwe knieën, hunnen zegen al gevraegd? Hebt gij van dag al misse gehoord?* enz. daer men, in andere taelen maer bloothijk zou zeggen: *hebt gij een kruis gemaakt*, enz. zonder het voordeken al. — *Al bedied ook alhoewel: B. V. al heb ik zoo veele rijkdommen niet als gij, mijnen moed voorziet in dit gebrek; al zijn mijne krachten zoo groot niet, den wil is egter goed.* — Het voordeken, *als*, word zeer veel gebruikt voor *wanneer*, en meest altijd in het spreken, gelijk B. V. *als ik mijne pligten heb waergenomen, verblijd ik mij in God; als ik vermoeid ben van leeren, loop ik mij verlustigen in het spel.* — Zomtijds ook voor *gelijk*; *als*: *hij gebied niet, als eenen koning betaemt; zij draegt zig niet als eene eerlijke dogter.* — Men gebruikt ook altijd *als* in de vergelijking (niet *of*, gelijk 'er nu bij duizende spreken, zeggende: *hij is wijzer of ik*) B. V. *hij is zoo lang, zoo kort; zoo dik als zijnen vader, oom, broeder, enz.* — En aengaende het voordeken *eens*, het schijnt insgelijks overtollig te wezen; nochtans in de wijze van vraegen, en ook elders, heeft het eene bijzondere bevalligheid, en eene kragtigere uitdrukking; als B. V.: *Hebt gij wel eens nae Gods woord willen luisteren? Hebt gij wel eens de doodzonde geschroomd? Hebt gij wel eens op*

de hel gepeijds? En in eene andere wijze van spreken: ik had mij nog niet eens tot slaepem gelegd; ik had mij nog niet eens gewasschen; ik had mij nog niet eens van lachchen onthouden.

T W E E D E V E R D E L I N G .

Van de Voorzetsels.

„ Uit de . . . . . voorzetselen zegt den onbekenden tael-opbouwer, van welken ik, bl. 83, gesproken heb, bekomen wij een verklaring van eenige opzichten der zaaken, die in een reden worden bevat; en deze voorzetselen zijn zo verscheiden en onderscheiden, als ze verscheidene en onderscheidene beduidenissen hebben.” Dit vooraf geweten zijnde, zeg ik voor eerst, dat de voorzetsels onbuigzaeme woorden zijn, die, voor of agter naemwoorden gesteld, hunne naemen beheerschen, en eene oorzaak, plaets, tijd, samenvoeging of ontbeëring teekenen. — De voorzetsels worden in verscheide slachten verdeeld, in *tijdelijke*; als: *sedert, omtrent, voor, naer, enz.* *Oorzaeklijke*, als: *om, volgens, na, nae, uit.* *Ontbeërende*; als: *behalven, zonder.* *Samenvoegende*; als: *met.* Plaetselijke zijn alle de andere, die in, tot, door en van eene plaetse zijn. — Zij worden allegader in het getal van 38 begrepen: *aen, agter, behalven, benevens, binnen, boven, buiten, bij, door, in, langs, met, na, nae, naer, nevens, om, omtrent, onder, op, over, rondom, sedert, sint, te, tegen, tegens, ten, ter, tot, tusschen, van, volgens, voor, voorbij, uit, wegens, zonder.* — Van die zijn zommige enkel, zommige samengesteld. De enkele voorzetsels zijn: *aen, agter, bij, door,*

in, langs, met, na, nae, naer, nevens, om, omtrent, onder, op, over, sedert, sinds, tegen, tegens, tot, tusschen, van, voor, uit, zonder.

— De samengestelde zijn: *behalven, rondom, voorbij*, uit de onscheidbaere woordkens *be* en *halven* bestaende, *benevens*, en ook, mijns oordeels, *binnen, boven, buiten*, als uit de onscheidbaere *be, in*, en uit samengesmolten.

— *Toe en af*, als de andere voorzetsels in de samenstelling van zommige werkwoorden gebruikt, volgen nu en dan, gelijk ook het voorzetsel *aen*, als *naerzetsel*, de voorzetsels: *tot* en *van* met hunne beheerschte naemvallen, als: *tot dezen tijd toe; van die uer af; van 's moeders ligchaem aen*: waer voor ook gezegd word, door bijeenvoeging der twee voor- en naerzetsels: *af en aen; van die uer af aen.*

— Die voorzetsels worden van de letterkundige schrijvers *los* en *scheidbaer* genoemd, ter oorzak dat zommige uit hun getal in de samenstelling voor naem- of werkwoorden gesteld, om een nieuw naem- of werkwoord te maeken, gescheiden kounen worden en op zig zelfs bestaen. Hier tegens worden andere gesteld en *vaste* of *onscheidbaere* genoemd. — Deze zijn: *be, ge, er, her, on, ont, ant, ver, wan.*

Wat naemvallen bijna alle die voorzetsels beheerschen, zal den leerling vinden in de woorden-schikkinge.

DERDE AFDELING.

Van de Samenvoegsels.

„ De *voegwoorden*, zegt Moonen blad. 251, zijn onbuigzaeme woorden, die, gelijk zij daer van den naem draegen, de woorden en

£

gedeelten eener rede door hun gebruik samen-voegen.' — Men moet dan neêrstiglijk hunne beteekenis en schikking beoeffenen: want ten aenzien der beteekenis zijn de samenvoegsels zeer verschillig, en worden in eenige bijzondere slachten verdeeld; als in *samenbindende, verhalende, schiftende, toegevende, wederstrevende, besluitende, redeneerende, voorwaerdlijke, oorzaeklijke*. — De *samenbindende* zijn, die in een zinslot de deelen der rede of de spreekwijzen zoo t'samenvoegen, dat den zin volkomen en regt zij; als: *en, ook, mede, benevens, mitsgaders, daerenboven; insgelijks*. — De *verhalende* zijn, die naer het gedeelte van eene rede, ons in het vervolg het verhael eener zaak geeven; als: *dat, hoe, enz.* — De *schiftende* zijn, die de woorden wel t'samen hegten, maer den zin nogtans schiften; als: *of, noch, het zij*. — De *toegevende* zijn, die in eene rede iet toegeeven, waer tegens het volgend gedeelte der rede strijdig is; als: *al, wel, hoewel, alhoewel, schoon, alschoon, of, ofschoon, het zij, het zij dat*. — De *wederstrevende* zijn, die eene tegenstrevende, aen eene voorgaende toegegevene rede onderwerpen; als: *nogtans, niettemin, egter, evenwel, maer, doch, toch*. — De *besluitende* zijn, die de gedeelten der rede aen eene sluitrede binden, en van een voorgaend of volgend zinslot de oorzaak geeven; als: *want, omdat, dewijl, nadien, nademacl, aengezien*. — De *redeneerende* zijn, die eene oorzaak in de rede ontdekt, door hunne voeging op eene betamelijke wijze aendringen; als: *dan, daerom, waerom, weshalven, derhalven, dierhalven*. — De *voorwaerdlijke* zijn, die een zinslot of gedeelte van eene

rede met eenige voorwaerde bepaelen; als: *indien*, zoo *bijaldien*, *bijzoooverre*, *ten zij*, *ten ware*, *is 't dat*. — De *oorzaeklijke* zijn, die het doelwit of eind-oorzaak eener zaek in de rede beschrijven; als: *dat*, *op dat*, *ten einde dat*. — Ten aenzien der *schikking* zijn de *samenvoegselen* drieërlij; te weten: *voorgaende*, *naervolgende* en *onverschillige*. — *Voorgaende* zijn de *samenvoegsels*, die voor eene rede en haer gedeelte gesteld worden; als: *want*, *waerom*, *en*, *noch*, *maer*, *indien*, *bijaldien*, *bijzoooverre*, *is 't dat*, *zoo*, *ten zij*, *ten ware*, *al*, *hoewel*, *schoon*, *weshalven*, *dewijl*, *omdat*, *nadien*, *vermits*, *nademael*, *aengezien*, *dat*, *op dat*, *ten einde dat*. — *Nuervolgende* zijn de *samenvoegsels*, die het begin van eene rede volgen; als: *dan*, *doch*, *mede*. — *Onverschillige* zijn de *samenvoegsels*, die voor en agter den aenvang eener rede gesteld kunnen worden; als: *ook*, *daerom*, *derhalven*, *dieshalven*, *nogtans*, *egter*, *evenwel*, *niettemin*, *wel*.

VIERDE AFDELING.

Van de tusschenwerpsels.

De *tusschenwerpselen* zijn onbuiglijke woorden, die, eigenlijk de rede niet te hulp komende, eenen vollen zin door zig zelfs uitmaeken. — Zij worden dus genoemd, om dat zij, tusschen eene rede gesteld, tot d'uitdrukking der heristogten van de sprekende luiden dienen. — Deze worden tot verscheidene hoofden gebracht; als tot de verwondering: *ô*, *ho*, *jemi*, *jemini*. — Tot de smeking dienen: *ai*, *ai lieve*, *toch*. — Tot de wensching: *och*, *ochhof*. — Tot de bedreiging: *wee*. — In droefheid:

ach, eilaës, och arm. — In blijdschap: *hei, sa.* — In bespotting: *jou.* — In 't lachchen: *ha ha ha.* — In versmading: *fij, foei, ba.* — In 't roepen: *hem.* — In gehuil: *hou hu he.* — In 't gebod van stilzwygen: *st, sus.*

DERDE DEEL.

VAN DE WOORDEN-SCHIKKING.

Naer in het eerste deel van dit boekken in het kort gehandeld te hebben van de letter-konst; en in het tweede van de regels der spraek-konst, gae ik over tot de woorden-schikking, die, bij de Grieken en Latijnen *syntaxis*, van ons ook *woordvoeging* genoemd kan worden. Van de zelve schrijft Moonen bl. 256, aldus: „De woortvoeging is het tweede deel der sprack-kunst (volgens mij het derde) dat de woorden leert geschiktelijk samen stellen, om eene rede te maeken. In de samenstellinge eener geschikte rede moet in acht genoomen worden, dat de woorden staen in haere natuurlijke overeenkomste, in haere rechtmatige beheerschinge, en eindelijk in haere behoorlijke plaetse; die te gelijk in de beschouwinge der overeenkomste en beheerschinge staet aangewezen te worden.”

Van zyn zijnde dien hollandschen tael-opbouwer die *ae*, in plaets van *aa*, in alle zijne werken geschreven heeft, en wiens spelling, door eenen onbekenden (1) minnaer dier

(1) „Voor my (zegt dien onbekenden minnaer in zynen brief bl. 4.) ik omhelze, daer ik lang naer verlangt hebbe,

spraek in eenen wijdlopien brief, in 's Graevenhage bij Jacob van Ellinckhuizen 1708 gedrukt, met wel gegronde reden verdedigd is geweest, naer te volgen, voor zoo veel hij aen onze vlaemsche tael niet tegenstrijdig zij, zal ik voor eerst handelen van de natuerlijke overeenkomst der woorden-schikking; ten tweeden van haere regtmatige beheersching, en eindeling van haere behoorlijke plaets.

E E R S T E V E R D E L I N G.

Van de overeenkomst.

Ik vind in de overeenkomst, die 'er voortvalt tusschen de woorden, eene tweevoudigheid; naemlijk van *woorden* die een *getal* onderworpen zijn; en van *woorden* die geen *getal* onderworpen zijn. — De overeenkomst der eerste betreft hun *geslacht*, *getal* en *naemval*; en word aengemerkt tusschen de *geslachtwoorden* en hunne *naemwoorden*; tusschen *naemwoorden* en *naemwoorden*, en tusschen

met opene armen de volwrochte Spraek-kunst van den grooten taelbouwer, A. Moonen, die ik u, als in myn voorgaende, ook tegenwoordig aenpryze. Hier mede zult gy niet op eene zee (dus van u genoemd) der wispeltuurgheit zonder spelkompas dobberen, maer integendeel behaven, dat gy met zoo grooten lust bestevende. Hier worden de toonen der letteren, door een evenstemmigh tongmuzyk, waergenoomen, de outhet der taele aengeweezen, en het gebruik der schyveren in het licht gestelt.

Waeren de bejaerden met de schoolmeesteren niet te barthoofdigh, zy zouden hier door, zoo niet alle, ten minste hunne plompste taelfouten [*taelfeilen*] kunnen verbeteren, en, ik stae borg, de duitsche spraek, door de geboorte natuurlyk, door de kunst gemaklyk, haest zoo verstaen en gewennen, dat de eere der Nederlanderen boven alle in boeken en stoelredenen zoude uitblinken.

naemwoorden en werkwoorden. Aldus is die overeenkomst vierderlei; van een geslachtwoord met zijn naemwoord; van een zelfstaendig naemwoord met een zelfstandig naemwoord; van een zelfstandig met een bijvoeglijk naemwoord; en eindeling van een zelfstandig naemwoord met een werkwoord.

Voor de eerste overeenkomst moet men de volgende regels in 't werk stellen.

Eersten regel. Het bepalend geslachtwoord Den, De, Het, zoowel als het onbepalend Eenen, Eene, Een, moet altijd overeenkomen met zijn naemwoord in geslacht, getal en naemval, en als onscheidbaer voor zijn naemwoord gesteld worden, als het maer een gemeen naemwoord is. B. V. In het enkelvoud: den vader, de moeder, het kind. Eenen man, eene vrouw, een wigt. In het meervoud: de vaders, de moeders, de kinders.

Tweeden regel. Als twee zelfstandige naemwoorden malkander volgen, waer van het tweede een ampts- of eer-naem is, word het

Zoo wyt men ooren vindt, die duitschen klank verstaen, Lof en eere, hoe zeer zy ook van hem verschillen, weigeren geene der spraekkonstenaeren aen den heere Moonen. Over de woortvoeging is geen verschil, of weinigh. De spelling moet aenhouden. Ik verwondere my, en zal reden geeven, waerom men hem onder andere de *de* zoo zeer bekribbele, die my voor zulk eene kiitelige en taelvloeiende zoetheit gehouden wordt, dat ik twyfele, of de taelzuiveraers (*critici*) die anders om eene letter, gelyk het zeggen is, zouden doot blyven, hebben hier hunne ooren niet wol gestopt. -- Dewyl gy dit, mynheer, tot een voorbeeld van verscheidenheit hebt bygebragt, zal ik hier van beginnen, en u trachten aen te roonen, dat gy in deeze spellinge Moonen met zekerheit kort volgen. Zoo meene ik ook in staet te zyn, om al het andere van dien taelkenner op eenige gronden te kunnen verdedigen:

geslachtwoord maer eens voor het eerste gezet; als in: den heer borgermeester; de vrouw gravin; de heeren rechters; en niet den heer den borgermeester; de vrouw de gravin; de heeren de rechters; gelijk eenige personen de gewoonte hebben, die, eenen borgermeester aansprekende, daer den roeper geen geslachtwoord voor zig kan ontvangen, egter dus uitvallen: mijn heer den burgemeester; in plaets van: heer borgermeester, of, zonder melding van het ampt, dus: mijn heer.

Derden regel. Wanneer zommige zelfstandige naemwoorden bij elkander door samenbindende voegwoorden geschikt worden, men herhaelt de geslachtwoorden niet, indien de naemwoorden van het zelf geslacht zijn; als B. V. den bisschop en priester moeten geleerd zijn; den haet en nijd zijn twee gedrochten; de trouw, liefde en rechtveerdigheid worden zelden in den mensch gevonden: maer zijn de naemwoorden van verscheidene geslachten, zoo moeten de geslachtwoorden herhaeld, en voor

De bescheidenheit, u zoo aerteige, zal my deezen yver vergeeven; en een oordeel vellen naer rechtmaetigheid. De redenen, die die spraek-beminner, hiervoor pleitende, naer de weiluidendheit, ontheit, evenredenheit en het gebruik van *Vanden Vondel*, niet weinig te achten, bybrengt, moet gy met aendacht overweegen. Aileen kan ik 'er dit byvoegen, dat men, den klank van ieder klinker wel getoetst hebbende, de A noch I zonder wangeluit en viezen montgestel onmooglyk konne verdubbelen. *Albard de Ract* in zyn keurlyk werkje over de hebreeusche taestippen, bladz. 10, leert ons te gelyk de natuur onzer klinkeren met deeze woorden: het is niet alleen by alle bekend, dat de A de eerste natuurlyke klank zy, maer ieder zal ook bevinden, dat zy de onderste lip het meest beweege, en het meest den mont openc. Want de E. en I spannen den mont wat uit, dien de O en U weder toe-

de naemwoorden gesteld worden; als B. V. *de hel en het vagevuer zijn eene plaets van straffe. De kerk en den staet bloeijen. Den leeuw en het peerd zijn sterke dieren.*

Het geschied evenwel menigmael, dat, om met nadruk te spreken, en eenige persoonen of dingen met onderscheid te noemen, men de geslachtwoorden herhaelt, hoewel de naemwoorden van eenerlei geslacht zijn; als B. V.: *zal ik het ampt, het goed, het hoofd in de wuegschael leggen voor eenen ondeugenden zoon? Eenen wenk, eenen lach, eenen kwinkslag onzer meesters verrukt ons.* — In tegendeel worden dikwijls de geslachtwoorden verzwegen, als van veele samengevoegde zelfstandige naemwoorden, in eene rede, de zelve zaek getuigd word; als B. V.: *al wie hujs, of broeders, of zusters, of vader; of moeder, of vrouw, of kinders, of akkers, om mijnent wille, verlaten zal hebben, zal honderdmael zoo veel wederom krijgen, en het eeuwig leven beërven.* Mat. 19. 7. 29.

haelen, na dat hy door andere klinkers geopent was. Zoo daelt dan volgens *De Raet* de klank van de A tot de U. allengskens neder, het geen hy noch op eene andere plaets bevestigt. Waerlyk deeze stelling steunt op geene gissingen, en is gegrondt, om 'er met vrucht op te bouwen. Dus is dan de A de hoogste, de E een minder klank, dan de A; de I dan de E; de O dan de I; de U dan de O. Dit zal het flaeuwen der uitspraeke zyn, dat Vondel oordeelde behoort te worden in *Daer, Maer, Tael, enz.*: het geen naer deezen stelregel zoo veel is, als eenen toon leger te daelen. Dus daelt de klank van den drieklank *Aei* van den hoogsten tot den leegsten toon, als door eenen tusschentrap, wyl het onmoogelyk is, twee hoogste toonen met eenen leegsten samen te smelten. In den drieklank *Aei* daelt de klank, door eenen middeltrap, van den eersten op den derden toon. Ik twyfele niet, of g

Vierden regel. De geslachtwoorden *het* en *een* worden ook voor de werkwoorden der onbepalende werkwijze gesteld; maer die dan in zelfstandige naemwoorden van het onzijdig geslacht veranderd zijn; als B. V. *het slaepen* is den mensch nodig, om zijne afgematte leden te verkwikken; *het weenen* is hem nader dan *het lachchen*; *het gaet op een stelen*; *wat een bulderen en tieren* word 'er gehoord!

Vijfden regel. De geslachtwoorden *De* en *Eene*, *Het* en *Een*, van het vrouwlijk en onzijdig geslacht, welker *noemer* en *beschuldiger* elkander gelijk zijn, moeten, om alle duisterheid te verhoeden, in eene zelve rede, bij de beide zelfstandige naemwoorden, die 'er in voorkoomen, niet ligt gesteld worden; als B. V. *straks sloeg de vrouw de maegd*; *begekte het wijf het kind*; *verslond een dier een verken*. In welke uitdrukkingen het onzeker is, wien de daed toegeschreven word: maer de twijfeling word, door de verandering van het bedrijvend in het lijdend werkwoord, weggenomen; en men

---

zult wel begrypen, dat ik de hoogte of leegte der toonen naer het voorschrift van *De Raet* in het min of meer toedoen of openen des monts stelle. Op deezen voet meene ik ook, dat in *Ie*, in *Dier*, *Mier*, *Fier*, enz.: de klank eenen toon hoogt, zoo dat ik hier, even als de klank in de *Ae*, in *Daer*, *Maer*, *Tael* eenen toon daelt, onderscheidendlyk voele, dat de *Ae* en *Ie* beide op den toon der *E* eindigen; dat de *Ae* daelt, en de *Ie* opklimt, gelyk blykt, wanneer zy gescheiden worden in Michaël, Rafaël, Ussiël, Uriël. Zoo vinde ik eene eventoonigheid, om zoo te spreken, in de *Ee* in *Vleesch*, *Been*, *Steen*, enz.: dat wy nu de O noch U met geen E verlengen, is, om dat de O, naer haere natuur of uitspraek van de Hebreewen een volle (os plenum) de U, een samengetrokken mont (os contractum) benoemt, indien men 'er de E byvoegde, haeren plooi verliezen zouden;

spreekt aldus: *straks* wierd de maegd van de vrouw geslagen; *het kind* wierd van het wijf begekt; *een verken* wierd van een dier verslonden.

Ik beken dat 'er oude schrijvers geweest zijn, en tot dezer uer nieuwe schrijvers gevonden worden, die: dag en nagt; morgen en avond; man en vrouw; wijf en kind; lijf en ziel; hemel en aerde; vleesch en geest; gelooven en aenschouwen; zonder het geslachtwoord *den, de, het*; *eenen, eene, een*, schrijven; maer zulks geschied alleenlijk in eene onbepalende spreekwijze: of bedienen zij zig in eene bepaalde spreekwijze daer af; dan zeg ik, dat zij eene leenspreuk in de konst van wel-sprekendheid gebruiken, die men *uitlating* in 't vlaemsch, *ellipse* in 't fransch, en *ellipsis* in 't latijn noemt; zoo dat 'er in de bijgebragte voorbeelden, *den, de, het*, op verstaen worden, en den zin zij: *den* dag en nagt; *den* man en *de* vrouw; *het* wijf en kind; *het* lijf en *de* ziel; *den* hemel en *de* aerde; *het* vleesch en *den* geest, enz.

---

daer de O, verdubbelt, den mont volhoudt, en de U, samengetrokken. Zoo dat my de E van die natuure zy, dat de klank der A en I, waer tusschen zy staet, door haer worde vervangen, voortgezet, en dus met eene kleine montsluitinge of openinge verlengt; dat heel anders is met de O en U, die zich moeten verdubbelen, om dat haer geen klinker, zonder toonveranderinge, hulp kan doen, gelyk blykt in de tweeklanken *Oe, Ou, Ui*. Dus kan de I noch de A verlengen, noch de E, noch zich zelve: by de A gevoegt, maekt zy den tweeklank *Ai* uit; by de E, den *Ei*; by zich zelve, is zy als het gekryschende geschreeu der zwaluwen. Veel minder kan de A zich zelve of eenigen anderen klinker verlengen: by zich zelve geplaetst, dat is, verdubbelt, kan zy geene toonverlenging, om haere ongeschikte gaeping, aen de uitspraek toe staen, die ons van zelf de opening der lippen doet

T W E E D E V E R D E L I N G .

Van de overeenkomst van een zelfstandig naemwoord met een zelfstandig naemwoord.

Twee zelfstandige naemwoorden van eene en de zelve zaek, of van eenen zelven persoon, of welker een het ander aanwijst, moeten buiten de beheersching, in den zelven naemval overeenkomen; als: God, den Vader; den Heer, Jesus; den Engel, Raphaël; de stad, Brugge; mijne zuster, Marie. — Zonder geslachtwoord: Keizer, Karel; Koning, Lodewijk; Vorst, Willem; meester, Steven; of ook met verzetting der naemwoorden: Klaes, molenaer; Jan, klokgieter; Joachim, brouwer; Pieter, stoeldraeijer; Norbert, bakker. — Hier is aentemerken, dat het een dezer twee zelfstandige naemwoorden altijd eenen eigen naem moete

verkleinen, en het flacuwen afvordert in de voorgenoemde *Daer, Maer, Tael, enz*; achter de E, de engelsche *Ea* geworden, zóo zy de grieksche *η* of eta niet kan uirmaeken, of achter de andere klinkers, smelt zy nooit in een. De E dan alleen verlengt de A, zich zelve, en de I. Onze oude Duitschers, ziende, dat de E naer haeren aert en natuureige vloeibaerheit, drie klinkers van vyf verlengden, hebben haer misschien hierom (het is maer eene gissing) als een teken van verlenginge, ook by de O en U gevoegt (waervan geene duistere voetstappen zyn overgebleven, in Geboden, Goden, Boden, Zoden (*cespites*) en Bodem; die, de D uitgeworpen, van de poëeten (*dichters*) samengetrokken worden tot Geboôn, Goôn, Zoôn, Boôm, in plaetse van Geboên, Goên, Boên, Zoên, Boêm) hoewel dit van onze laetere taelschryveren met reden verandert is.

Zoo ziet gy dan, myn heer, de laetste der twee tegenwerpingen van den taellievenden J. Nyloë, in zyne aanleidinge ter nederduitsche taele in het zesde hoofdstuk van de spellinge en kracht der letteren, tegen de *Ae* van Moonen, wederlegt, en de reden, waerom de E in Staen,

zijn : want eenen man eenen visscher ; eene vrouw eene hoer ; daer twee onbepalende geslachtwoorden voorkoomen, word van de Vlamingen nooit gezegd, dan met de uittaling van : *die is of was* ; en met de tusschenkomst eener zinsnede. — Zomtijds gebruikt men ook omtrent landen, steden en dorpen eene uitheemsche samschikking, door het bijvoegen van het voorzetsel *van* ; als B. V. : *het koningrijk van Engeland ; het graefschap van Vlaenderen ; de stad van Amsteldam ; het dorp van Wetteren* : hoewel het, mijns oordeel, beter zij, de natuerlijke overeenkomst te behouden. Doch die samschikkinge, en in den naemval overeenkomende zelfstandige naemwoorden behoeven niet overeen te komen, in geslacht en getal ; want men zegt : *de schaepen, uwen rijkdom ; de boeken, mijn*

Gaen, Raet eene verlengde A, en in Root, Sloot, Boom, noch in Duur, Muur, geenē verlengde O noch U maeke. Ik wille dien braeven Nederlander, voor wien ik zeer groote achting hebbe om zyne Godgeleertheit, tael- en stylkennis, wel eens gevraegt hebben, of schoon de O noch U door de E verlengt worden, het daerom niet konne waer zyn van de A, zoo wel als van de I in Bier, Fier, enz. Dit word overgeslaegen, zonder eenige reden te geeven, waerom het meerder waer zy van de I, dan van de A."

Den Meester (en mogelijk den leerling), zal in deze aenteekening wel bemerkt hebben, dat de *declwoorden*, volgens *Moonen* geschreven, geenszins naer te volgen zijn ; om reden bladz. 85 en 86 van mij gegeven. Voorders dat hij *root, godgeleertheit, enz.* met eene *t* schrijft, daer zij, volgens onze grondregels, met eene *z* behoorden geschreven te zijn ; om dat men B. V. van het enkelvoud *rood*, dat in het onzijdig geslacht staet, en in het vrouwlijk *roode*, in het manlijk *rooden* heeft, zonder verandering van letters het meervoud moet konnen maecken, zeggende : eenen rooden appel, eene roode lip, een rood kleed ; *roode appels, lippen, kleederen.*

vermaek; den zoon, de glorie zijns vaders; de dogter, de blijdschap haerer moeder.

Regels der overeenkomst van een zelfstandig en een bijvoeglijk naemwoord.

Eersten regel. Een zelfstandig- en een bijvoeglijk- naemwoord, dat het geslachtwoord van zijn zelfstandig scheid, in eene rede samengevoegd zijnde, moet overeen komen in geslacht, getal en naemval; B. V. eenen rijken heer; eene jonge maegd; een vuil verken. Volgens welken regel men niet vermag te zeggen (hoewel de woeste onweetendheid van oude tijden zoo gesproken heeft) *eenen heer rijken; eene maegd jonge; een verken vuil.* — Evenwel als 'er op het zelfstandig naemwoord twee of meer bijvoeglijke naemwoorden onmiddelijk volgen, zijn zij zeer fraei in onze taal; B. V.: eenen held, kloek, schalk en onversaegd; eene heldin, deugdrijk, schoon en kuisch; een kind, zedig, godvrugtig en ootmoedig. Aenmerkt hierbij dat, als de bijvoeglijke naemwoorden agter de zelfstandige staen, het zij in 't enkel- het zij in 't meervoud, zij altijd in 't onzijdig geslacht en 't enkelvoud moeten gesteld worden. B. V. eenen priester, geleerd en godvrugtig; eene moeder, waekzaam en zorgvuldig; priesters, geleerd en godvrugtig; moeders, waekzaam en zorgvuldig.

Tweeden regel. Twee of meer bijvoeglijke naemwoorden, door een samenvoegsel vereend, of bij uitlating gescheiden, waer voor het geslachtwoord staet of uitgelaten word, koomen met het zelfstandig in geslacht, getal en naemval overeen; als B. V. *den liefdrijken en menschlievenden Zaligmaker; met scherpe en doorgrievende woorden; van edele en godvresende*

ouders; zulke welbebouwde en vrugtbaere akkers; eene heilige en godverzoenende offerhande; den weledelen, hoogagtbaeren, gestrengen heer; eenen hooggeleerden, diepzinnigen, beïeverden biegtvader. — Uit: menschlievenden, doorgrievende, godvrezende, welbebouwde, godverzoenende, beïeverden, ziet men, dat de bedrijvende en lijdende deelwoorden in de hierboven staende voorbeelden gehogen, met hunne zelfstandige naemwoorden in geslacht, getal en naemval overeenkomen.

Derden regel. Het voornaemwoord moet met zijn zelfstandig naemwoord allezins in geslacht, getal en naemval overeenkomen, en altyd voor het naemwoord staen; B. V.: *ik Pauwel; die zoutzieder; deze daed; mijnen broeder; uw zuster; onze ooms; zijne afstammelingen; hun bedrijf; haer onheil.* — Uit welken hoofde het niet toegelaten is te zeggen: *vader onzen, naem uwen, brood ons* en diergelijke, die bij de Grieken en Latijnen plaets hebben. — Van dezen derden regel worden uitgezonderd de betreklijke voornaemwoorden, *die, dat, wie, welken, welke, welk*, die allegader wel met het voorgaend zelfstandig naemwoord in *geslacht en getal* overeenkomen, maer niet noodzaeklijk in den *naemval*; indien het volgend werkwoord eenen anderen *naemval* vereischt; voorbeelden: *den man, die gisteren nog leefde, hebben zij dezen avond begraven. Den man beschuldiger; die noemer.* — *Den Paus, wiens dood beklaege word, strekte den armen tot eenen vader. Den Paus noemer; wiens teeler.* — *Den borger, dien 't vaderland ter herte ging, heeft men vermoord. Den borger beschuldiger; dien gever, enz.* In welke voorbeelden eene overeenkomst in ge-

slacht en getal, doch niet in naemval voorkomt.

De bezittende voornaemwoorden, in 't onzijdig geslacht, *mijn, uw, zijn, haer, ons, hun*, en de aenwijzende, *dit, dat*; komen met de onbepalende werkwoorden, maer dan in zelfstandige naemwoorden veranderd, overeen in geslacht, getal en naemval. Voorbeelden: *al mijn vermanen en bidden helpt niet. Uw tieren en razen is vrugeloos. Zijn schrijven en denken word nu en dan onderbroken. Haer schrobben en scheuren is zonder einde. Ons klappen en lachchen zal gestraft worden. Hun pochchen en schertsen behaegt. Verbie dit vegten. Laet dat spelen toe.*

Van de overeenkomst der naem- en werkwoorden.

Eersten règel. Alle persoonlijke en bepalende werkwoorden hebben voor zig den noemer van een zelfstandig naemwoord of van een voornaemwoord in den zelve persoon en het zelf getal. De merkteekens des werkwoord in het enkelvoud zijn: *ik, gij, hij, zij, het, men, wie, wat*, enz. In het meervoud: *wij, gij* of *gijlieden, zij*; voorbeelden van 't enkelvoud: *eenen God scheidt hemel en aerde; den meester leert zijne scholieren; Lodewijk straft zijne knechten; ik zing, gij speelt, hij loopt, zij* (sprekend van het vrouwlijk geslacht) *werkt, het regent.* Men zegt, *wie slaet mij? wat wilt gij? behaegt u dat?* enz. Voorbeelden van 't meervoud: *de priesters bidden; de herders hoeden; de schaepen bleeten; wij bevatten, gij-l. wandelt, zij luisteren.* — Nooit word den noemer agter het werkwoord gesteld, als men de woordschikking natuerlijk geeven wilt; dus. zijn het onnatuerlijke schik-

kingen, als men B. V. zegt: *geheiligd zij uwen naem, ons toekooome uw rijk*; voor: *dat uwen naem geheiligd zij, dat uw rijk ons toekooome.* — In de plaets des noemers van een zelfstandig naemwoord stelt men ook, in die overeenkomst, het onbepalend werkwoord; als in: *borgen maekt zorgen*; voor: *de borging maekt zorg.* *Het lopen vermoeit*; voor: *den loop.* Maer dezen regel wilt de volgende uitnemingen. 1° Wanneer eene rede vraegswijze voorgesteld is, staet het werkwoord voor den noemer. B. V.: *strafst God den zondaer? leeren de kinders hunne les? kwijnen de akkers? valt het u ligter? sneeuwt het? verhaelt men?* — 2° Als eenen enkelen beheerschten naemval voor het beheerschend werkwoord of zijn hulpwoord gaet, word het persoonlijk werkwoord van den noemer gevolgd, het zij bevestigender- het zij vragender-wijze; B. V.: *God bemin ik boven al; het slot kan ik niet ontsluiten; dat ondraeg ik u niet; wat wil ik aenvangen? wat gaet gij bedrijven? welken God aenbid het volk? wat verhuelt men al voor nieuws? wien spijt het?* — Gaen 'er twee beheerschte naemvallen voor, welker eenen een betreklijk voornaemwoord is, van een zelfstandig beheerscht, of een enkel betreklijk voornaemwoord, of met een zelfstandig overeenkomend, dan blijft de woordschikking geregeld; B. V.: *wiens gedichten elk in den mond heeft; wat hij van haer ontvangt; wat persoon of gewaed hij aentrekt; 't welk men begeert te verzwijgen; welken arbeid het past te volvoeren.* — 3° Wanneer de rede eene voorwaerde in zig besluit, met uilating van: *indien, soo,* en diergelijke samenvoegselen, volgt den, anders voorgaenden, noemer het persoonlijk

werkwoord; B. V.: *bedroog mijnen schijn mij nooit; verwierf ik mijne bede; hadden mijne zinnen niet gedwaeld; mogt het u gebeuren; had men het H. schrift geloofd; had het gebliksemd;* voor: zoo mijnen schijn mij nooit bedroog; indien ik mijne bede verwierf; zoo mijne zinnen niet gedwaeld hadden; indien het u gebeuren mogt; zoo men het H. schrift geloofd had; indien het gebliksemd had. — 4° Agter de vragende bijwoorden: *hoe, waer, waerom, wanneer, of,* en agter ieder enkel bijwoord (de bijwoorden van den onbepaelden tijd: *als, toen, wanneer;* en de bijwoorden der gelijkenis, *gelijk, gelijkerwijs* afgezonderd) stelt men het persoonlijk werkwoord voor den noemer; als B. V.: *hoe kun de vreedheid zig matigen? waer nae toe geleid de deugd? wanneer zal schaemte en trouw iemant haers gelijk vinden? waerom drinken wij niet onder den lindeboom? of agten geliefde alle hunne droomen waer?* zoo gelek ik wulpen bij volwassene honden. Nu verkwikt zig het vee. Dan zullen de koorn-aeren de akkers vergulden. Zie daer staen vijf altaeren. Eerst zal ik u deze lier schenken. Daer naer zong hij van het kindeken Jesus. Menigmael heb ik met u heele dagen lang doorgebracht. Straks bliksemde het. — 5° Agter de samenvoegsels *al, ook, egter, evenwel, niettemin, nogtans, dies, daerom, derhalven,* word het persoonlijk werkwoord van den noemer gevolgd; als B. V.: *al stond het aen zijn oordeel; ook is zij zoo afgrijslijk niet; egter blijft de waerheid zegevieren; evenwel wisten wij u prijzen; nogtans zou de ziel niet wederkeeren; dies stonden zij verlagen; daerom is mijnen wensch; derhalven lust het ons te zingen.* — 6° Agter het wenschend tus-

schenwerpsel, *och*, gaet het persoonlijk werkwoord voor den noemer; als in: *och! behaegde het u met mij, op mijn landgoed, te wonen. Och! hadde ik nog eenige jaeren te leeven. — Och! had Adam nooit van de verbodene vrugt geëten.* — 7° Wanneer een beheerschend voorzetsel met zijnen beheerschten naemval voorgaet, volgt den noemer agter het persoonlijk werkwoord; als B. V.: *om vrede bid den Turk; in mijn huis blinkt noch ivoor noch verguld gewelfsel; om 't jaer sneeft 'er een bokken; voor ons stort hij lange gebeden; bij hem kont gij wijn koopen; op dien dag heeft u de lukgodin haer heil geschonken; tusschen den schepper en het schepsel is een oneindig verschil.* 8° Als eene rede of een zinslot, eene voorwaerde van tijd, of gevolg, of een verhael van eenig bedrijf behelzende, voorgaet, word den noemer voor het werkwoord gesteld; als B. V.: *zoo lang den mensch doodlijk zondigt, is 'er weinige hoop van zaligheid voor hem; zoo ik rijk word, zal ik het u te danken hebben; terwijl ik uwe voetstappen naervolg, zingen de vogelen in de bosschen; terwijl ik wandelde, begon het te donderen.* — Doch deze laatste uitneming heeft alleen plaets, als het persoonlijk werkwoord in de aentonende werkwijze staet. — Twee persoonlijke en bepalende werkwoorden, eene benoeming, gestalte of zelfstandigheid uitdrukkende, kunnen, in de aentonende werkwijze gesteld, voor en agter zig den noemer van den zelve persoon en het zelf getal te gelijk aenneemen. Voor eerst ten aenzien van zelfstandige naemwoorden, zegt men B. V.: *ik heet Lodewijk; Alexander is keizer van Rusland; ik blijf uwe dienst-maegd.* — Daer naer,

ten aenzien van bijvoeglijke naemwoorden, en van lijdende deelwoorden, bijvoeglijkerwijze genomen, zegt men B. V. : *niemand verliest geern; Silenus lag uitgestrekt; den hemel is overtrokken; hij blijft onstandvastig; Dido kwam rustig aengestreken*. Of bij omkering, als den persoon, in de voorgaende voorbeelden gesteld voor het werkwoord, het werkwoord volgt; als in : beschroomd *vertrek ik* nae den krijg; onbeschaemd *durf ik* mijnen meester kwellen. — Egter is 'er tusschen de beide noemers zomtijds verschil in het getal, en dan schikt zig altijd het werkwoord, tusschen beide staende, na het zelfstandig naemwoord waer van iet gezegd word. — Dit geschied allereerst, wanneer beide de noemers van zelfstandige naemwoorden zijn; als B. V. : *de peerden zijn mijnen rijkdom; de boeken blijven ons vermaek; de krijgmannen zijn eene plaeg der boeren; de letter-helden worden eene ergernis der ongeletterde menschen*. — Daer naer geschied dit ook, als den lesten noemer bijvoeglijk, of ook een lijdend deelwoord van den voorleden tijd is; als in : *de borgers worden rijk; de kudden zijn ongelukkig; de landen leggen woest; de boomgaerden stonden van vrugten beroofd; de lijken lagen op het veld ontkleed*. Want in die woordenschikking blijven de bijvoeglijke naemwoorden onveranderlijk, en in hunne stamletteren staen, als of zij den aert der bijwoorden aengenomen hadden.

D E R D E V E R D E L I N G .

Gelijk de voorgaende overeenkomst de woorden betreft, die een getal onderhevig zijn, zoo is 'er ook eene overeenkomst van woorden, waerin

geen getal plaets heeft, dat is, van *bijwoorden* en *voegwoorden* met *werkwoorden* en *naemwoorden*.

— Van de overeenkomst der *bijwoorden*, konnen de volgende regels gegeven worden.

Eersten regel. De *bijwoorden*, in een enkel zinslot de *werkwoorden* vergezelschappende, worden agter de bepalende *werkwoorden* geplaatst; als B. V. : ik schrijf *langzaam*; gij loopt *ras*; hij vloekt *afgrijslijk*; wij liegeu *dikmaels*; zij hooren *nauwlijks*; de maen schijnt *helder*; de vesten rijzen *hoog*. — Doch, als het vragend of verwonderend *bijwoord* *wat* de natuurlijke overeenkomst der *naem-* en *werkwoorden* omgekeerd heeft, worden de *bijwoorden* agter de *naemwoorden* gesteld; als B. V. : wat schijnen de maen en sterren *helder!* wat reizen de boden *verre!* wat buldert den wind *geweldig!* — Dit word insgelijks veranderd, als een der *samenvoegsels*, als : *hoewel*, *schoon*, *indien*, *dewijl*, *zoo*, en diergelijke de enkele rede voorgaet; want dan word het *bijwoord* tusschen de overeenkomende *naem-* en *werkwoorden* gesteld; als : *hoewel* ik *langzaam* schrijve; *schoon* gij *ras* loopt; *indien* hij *neerstiglijk* zijne lessen leere; *dewijl* wij *nooit* vloeken; *zoo* de zon *helder* schijne. — De zelve woordenschikking heeft plaets agter de *bijwoorden* van den onbepaalden tijd : *als*, *toen*, *wanneer*, *naerd*, *zoolang*, *terwijl*, *daer*. Voorbeelden : *als* hij gevaerlijk krank *lag*; *toen* ik u trouwlijk *bijstond*; *wanneer* zij dikwijls *aenbaden*; *nadat* zij laet *aenkwamen*; *zoo lang* hij gelukkig *heerschte*; *terwijl* den hond vreeslijk *buste*; *daer* die bergen allengsken *afloopen*. — Als de rede vragenderwijze door *hoe* voorgesteld word, plaetst men de *bijwoorden*, de *naem-* en *werk-*

woorden, in overeenkomst staende, doch nu omgekeerd, voor; als B. V.: *hoe vinnig* steekt de zon! *hoe fraei* zingt den nagtegael! *hoe luide* ruisschen de zeebaeren! in welke gelegenheid de bijwoorden: *hoe vinnig*, *hoe fraei*, *hoe luide*, als aen een gelascht schijnen. — Het bijwoord, in eene rede gesteld, die met een betreklijk voornaemwoord begint, moet staen voor het werkwoord; als in: *die* eeuwiglijk leeft en heerscht; *die* nergens gerust ben; *die* voortijds over honderd verscheide volken het bewind voerde; *dat* zoo verre van de stad aflegt; *die* driemaal des dags gespijsd word; *die* deêrlijk omhals gebragt wierden.

Tweeden regel. In de *onbepalende wijze* der werkwoorden, het zij bedrijvende en onzijdige, het zij lijdende, word het *bijwoord* tot de overeenkomst voor het werkwoord gesteld; B. V.: *wel* leeren; *snellijk* loopen; *eerlijk* leven; *kwelijk* verstaen; *jammerlijk* schreijen; *hoog* vliegen; *leeg* daelen; *heimelijk* vermoord worden.

Derden regel. In de overeenkomst der zelfstandige met bijvoeglijke naemwoorden, of met lijdende deelwoorden, vervoegender wijze genomen, word het bijwoord voor het bijvoeglijk geplaeist, het zij in die woordschikking een geslacht- of voornaemwoord het bijvoeglijk naem- of deelwoord voorgaet of uitgelaten worde; B. V.: *eenen zeer* grijzen bisschop; *eene gantsch* oude vrouw; *eene wel* geschikte rede; *den schier* onnaervolgbaeren schrijfrant; *zijne net* besnedene pen; *onlangs* gevonden ring; *versch* ontlokene roozen.

Vierden regel. Het bijwoord stelt men ook in de woordschikking voor allerlei deel-

woorden, het zij van bedrijvende, het zij van lijdende of ook onzijdige werkwoorden; als in: eenen schat, *van ouds* begraven; Calijpso, *aldus* verwittigd; Orion, *schielijk* oprijzende; den storm, *te geweldig* aanwassende; wij, zoo *schandlijk* behandeld.

Vijfden regel. Het bijwoord *genoeg*, in 'eene bevestigende of lochenende rede, bij een bijvoeglijk naemwoord gesteld, neemt altoos zijue plaets agter dit naemwoord; als in: eenen vader, die *vreed* genoeg is; wij zijn niet *wijs* genoeg; eenen verleider, *verwaend* genoeg.

VIERDE VERDELING.

Van de samenwoegsels

De samenwoegselen of voegwoorden, die van *het voegen* den naem draegen, binden in de overeenkomst allerleije woorden met huns gelijke aen een, om alle de deelen eener rede te vereenigen. — Hier toe moeten de volgende regels in agt genomen worden.

Eersten regel. De samenwoegsels: *en, of, noch*, worden, in eenen toestemmenden of lochenenden zin, tusschen de bijwoorden gesteld; B. V. hier *en* daer; nu *en* dan; heden *of* morgen; gisteren *of* eergisteren; min *noch* meer; vroeg *noch* laet: in welke twee lochenende spreekwijzen, zomwige schrijvers de uitlating van *niet* en *noch* voor de eerste bijwoorden *min* en *vroeg* erkennen; zoo dat den vollen zin zou moeten zijn: *niet* min *noch* meer; *noch* vroeg *noch* laet.

Tweeden regel. De voegwoorden: *En* en *Of* plaetsen zig ook tusschen twee voorzetsels met hunne beheerschte naemvallen, agter het *lest*

alleen gesteld; B. V. : voor en naer den val ; met of zonder hulp.

Derden regcl. De voegwoorden *En* en *Noch* binden zelfstandige , eigene en gemeine naemwoorden in hunne naemvallen te samen. — Dit valt voor in de gemeine naemwoorden; B. V. *den* staet en *het* gezag der kerk te schenden; in *den* buik en *het* ingewand gekweest; *het* peerd en *den* ezel. — Zomtijds geschied het, dat in het een deel der rede het geslachtwoord des naemwoords uitgedrukt en in het ander verzwegen worde; het zij de naemwoorden van het zelf geslacht zijn; als in: den bliksem en donder schromende; de hoveérdij en nijdigheid; het misbruik der schepselen en sacramenten (1); het zij dat zij van twee verscheidene geslachten zijn; als in: tot sinaed van d'eer en naem des Allerhoogsten; in de schaduwe van eene haeg of huis. David, het voorbeeld van ootmoedigheid en spiegel van boeteveerdigheid; na den staet en gesteltenis van onzen Koning. — In de eigene naemen van engelen, duivels, mannen en vrouwen, door het samenvoegsel en gepaerd, worden bij de naemwoorden geene geslachtwoorden toegelaten. B. V. : *Raphaël* en *Gabriël*; *Lucifer* en *Beëlzebub*; *Homerus* en *Virgilius*; *Pieter* en *Pauwel*. — Voor gemeine naemwoorden, door voegwoorden aen elkander gehegt, worden dikmaels wederzijds de geslachtwoorden ver-

---

(1) Indien zommige uitheemsche woorden, door langduerigen tijd, volgens de hollanders als het burgerrecht verkregen hebben, voorwaer het woord *Sacrament* of *Sacramenten* mag voor dusdanig van mij aenveérd worden, daer onze christelijke leerings-boekskens van in het eerst der kerken, in 't néerland gestigt, gewag van maken.

zwegen; B. V. : *met glimp en schijn*; bier *en* wijn; visch *noch* vleesch; hemel *en* aerde. — Gelijk ondertusschen de zelve naemvallen door deze voegwoorden aen elkander gehegt worden, zoo geschied dit niet noodzaeklijk in de zelve getallen; dewijl door de voegwoorden het enkel- en meervoud met hunne geslachtwoorden te samen gebonden worden; B. V. : den H. Joannes beeld *de* geheimen en *den* strijd in den hemel uit. — Evenwel heeft de uitlating der geslachtwoorden, door de samenvoegsels ten geheele of ten deele plaets; als in: de zoonen verlieten *den* wandel van Seth en offerhänden en autæren; door *de* ontslotene sluizen en geduerigen slagregen; daer in het een deel der rede de geslachtwoorden uitgelaten worden; en ook in: eenen bedienaer van *utvindingen* en *afgoden-dienst*; *scholieren* en ontluikende *jongheid* worden geoeffend; schoon 'er *uitspraek*; *noch reden*, *noch spreuken* ontbeeren; in welke laetste voorbeelden wederzijds de geslachtwoorden ontbreeken.

Vierden regel. De bijvoeglijke naemwoorden, het zij in hunne overeenkomst aen zelfstandige gehegt, het zij op zig zelfs staende, of als zelfstandige gerekend, worden door de samenvoegsels: *en*, *noch*, *of*, *maer*, *doch*, aen elkander gevoegd, of van elkander gescheiden. Voorbeelden met het geslachtwoord: *het derde en* laetste hoofdstuk; *de* inbeelding der waenwijze of averegtsche wijsheid; *den* hoogmoed der kwaede *en* afgunstige geesten; *eenen* niet schoonen, *maer* welsprekenden redenaer; *eene* onverstandige *doch* godvrezende dogter. Voorbeelden zonder geslachtwoord: oude *en* heden-dagsche geschiedenissen; kwaede *en* goede

engelen; openbaere en schandlijke misbruiken; het voordeel van stigende en lichtende kerkvoogden; stomme of spraekelooze dieren. — Ten tweeden als de bijvoeglijke naemwoorden op zig zelfs staen, worden zij, als eigenlijk tot het zelfstandig naemwoord behoorende, zonder geslachtwoord, door de samenvoegsels aen een gehegt; B. V.: die God aengenaem en weêrdig waren; het was nodig en prijsbaer; wij spraken goed noch kwaed. — Bijvoeglijke naemwoorden, als zelfstandige aengemerkt en gebogen, worden door de samenvoegsels, doorgaens zonder geslachtwoord, aen malkander gebonden; B. V.: goede en kwaede worden van de zon beschenen; aen arme en rijke menschen; tot vergelding van gehoorzaeme en dienstwillige; die heilig en oheilig onder de voeten trappen.

Vijfden regel. De samenvoegsels: *en, noch, of, maer, doch*, van de welke zommige den zin en beteekenis vereenen en versterken, en andere die beide, met eenige tegenstreving, scheiden, binden de werkwoorden, en hunne bijzondere wijzen en tijden aen elkander; als in de volgende voorbeelden, waer in de werkwoorden zonder hulpwoorden gesteld zijn: de krijgsmannen wapenen en verdedigen zig; het bootsvolk haelt de zeilen in, en wend de voorstevens nae strand toe; men behoort niet te klappen, noch te lachchen in het huis Gods; die de ondeugden niet bemint, maer vervloekt. — Wanneer de werkwoorden, met hunne hulpwoorden gesterkt, door die samenvoegsels aen een gebonden worden, word het een hulpwoord, het zij van het voorgaend, het zij van het volgend werkwoord, in de overeenkoming,

volgens den eisch der spreekwijze, uitgelaten. — In de onbepalende werkwijze word het hulpwoord van het eerst werkwoord uitgelaten; B. V.: *bemind en geëerd worden; gezongen en gesprongen hebben*; en, door bijvoeging van het woordje *te*, *gevloekt en gelasterd te zijn*. — In de aentonende werkwijze, waer in het hulpwoord zijn werkwoord, het begin der rede makende, gewoon is voortegaen, gaet ook het eerst hulpwoord het eerst der vereende werkwoorden voor, en word voor het tweede uitgelaten; B. V.: *de godlijke waerheid word beledigd en onteerd; de sterren waren bewolkt en verduisterd; de kruisgezanten hebben geleerd en uitgewerkt; Diana wierden tempels en autacren gebouwd en toegewijd*. — Die zelve woorden-schikking word gevolgd van de redenen, die van de vragende bijwoorden: *hoe, of, waer, waerom, wanneer*, als ook van de bijwoorden der gelijkenis: *aldus, alzo, dus, zoo*, en van de redenerende samenvoegsels: *hierom, daerom, derhalven, dieshalven* en *want*, beginnen; B. V.: *hoe word ik vervolgd en verdrukt? of word hij aenveërd en ingehuld? waer heeft den held gevogten en gezegevierd? waerom worden wij gehaet en benijd? wanneer ziju de leerlingen geprezen en gekroond? aldus wierd dat kind christen geheeten en God toegewijd; alzo worden verraders gevangen en gestraft; dus was het in den raed besloten en uitgevoerd; zoo ben ik verleid en bedrogen; hierom zijn de borgers vernederd en gedrukt; daerom word die daed uitgebazuind en vereeuwigd; derhalven zijn braeve bestierders uitgekapt en aengesteld; dieshalven worden de letteroeffeningen beneërsigd en voorgestaan; want*

dit gedrag word afgekeurd en verfoeid. — Die woorden-schikking word omgekeerd, en het behulpsaem werkwoord der gekoppelde werkwoorden, bij het eerst uitgelaten en bij het tweede gevoegd, als de rede met een betrekkelijk voornaemwoord, of met de bij- en voegwoorden begint: *gelijk*, *hoewel*, *indien*, enz. B. V.: *die* in hunne ongelovigheid voortgaen en volherden; *welke* kennis onder de lezers voorgehouden en afgeschetst word; *wat* bedorvenheid daerop gevolgd en verouderd is; *gelijk* dit in meer taelen geleerd en bevestigd word; *hoewel* het houwelijk bedoeld en aengegaen is; *indien* het mij ontzegd en verboden is; enz.

Zesden regel. Eenige dezer samenvoegsels, die voorgaen, willen tot hunne overeenkomst met de werkwoorden een werkwoord van d'aentonende wijze; eenige van de vervoegende wijze; eenige van beide de wijzen. — Het werkwoord der aentonende wijze volgt de besluitende samenvoegsels, *want*, *omdat*, *dewijl*, *vermits*, *nademael*, *naerdien*, *aengezien*, *alzo*. B. V.: *want* mijn hert scheurt van rouw; *om dat* zij onder mij staen; *dewijl* die peerden malkander wel gelijken; *vermits* de school geeindigd is; *nademael* onze schepen aengekomen zijn; *naerdien* het vonnis uitgevoerd is; *aengezien* de mieren tot zin-beelden verstrekken; *alzo* hij haer uit den kerker verlost. — De samenbindende voegwoorden, *noch*, *daerenboven*, de wederstrevende, *maer*, *doch*, en de redenevende, *waerom*, *weshalven*, eisschen in de tweede plaets, en in het bloot verhael van eene tegenwoordige of voorledene zaak, tot hunne overeenkomst, het zelf werkwoord der aentonende wijze; B. V.: *nach* de boeren ont-

zagen zig niet; *daerenboven* bloeiden de konsten en wetenschappen; *maer* men zal u eene klok van zilver gieten; *doch* hij laet zig dit niet aengelegen; *waerom* bergen en heuvels zig verheffen; *weshalven* vogels en visschen lustig en vrolijk zijn. — De toegevende voegwoorden, *schoon*, *hoewel*, *of*, en de voorwaerdlijke, *indien*, *zoo*, *zoo verre*, *is 't dat*, komen eindling ook overeen met het werkwoord van d'aentonende wijze; B. V.: *schoon* hij mijnen vriend *is*; *hoewel* gij uwe vrijheid traeg *verwierft*, wat schaed het toch, *of* Amijntas rost *is*? *indien* wij van veldslagen *zingen*; *zoo* het op schoonheid en geleerdheid *aenkomt*; *zooverre* hij dit *toelaet*; *is 't dat* wij niet arm *maer* rijk van deugd *bevonden worden*. — De oorzaeklijke samenvoegsels, *dat*, *op dat*, *zoo dat*, *zulks dat* en de redescheidende *of*, in twijfeling gebruikt, eisschen tot hunne overeenkomst een werkwoord der vervoegende wijze; B. V.: mijne vriendin mag in de bosschen *zingen*, *dat* 'er den nagtegael na *lustere*; den boomsnoeijer zal kappen *dat* het *klinke*; zeg dan, *dat* den boer tegens mij *zinge*; bekroon uwen dichter met veil; *dat* Koridons hert van spijt *berste*; *op dat* zijne vergiftigde tong de maegden niet *hindere*; *op dat* de hitte der zon onze reizigers niet te lastig *valle*; *op dat* grootvader niet *bezwijke*; *zoo dat* 'er geen gras voor de koeijen te eeten *zij*; *zulks dat* ik min werks van u *maeke*; hij wist zig *zulks* te kwijten, *dat* hij gebezigd *wierde*; ik twijfel, *of* ik den Paus aengenaem *zij*.

De weerstrevende samenvoegsels, die onverschillig zijn, dat is die voor of agter het werkwoord van een zinslot kunnen plaets hebben,

niettemin, *nogtans*, *egter*, *evenwel*, met het toegevend *wel*, en de redenerende, *hierom*, *daerom*, *derhalven*, *dieshalven*, *dies*, en het samenbindend *Ook*, buiten de vereening aengemerkt, hebben in hunne overeenkomst een werkwoord der aentonende wijze; B. V.: *niet te min liet* ik mijn kind loopen; *nogtans ging* ik nooit met het hert vol goede gepeizen nae de kerk; *evenwel* zullen de scholieren nooit *ophouden* van zig te oefenen; hij wist *wel* hoe haetlijk de ondeugd *was*; hierom blinkt hij, als eene zon, in Gods tempel; ik *geef* hem *daerom* den lof; *derhalven is* mijnen wensch; het is *dieshalven* niet te beweenen; *dies zal* het zeer dienstig *zijn*; het *strekte* ook Demosthenes tot geenen kleinen roem; *ook is zij* zoo fraei niet. — De verhalende voegwoorden, *dat* en *hoe*, eisschen, gelijk ook *dat* en *zoo*, betuigender- of wenschenderwijze, en agter een woord van vreeze gebruikt, tot hunne overeenkomst, het werkwoord der vervoegende werkwijze; B. V.: mij schijnt niet *dat* ik bij Varus en Cinna *te pas koome*; hij zong, *hoe* den wereldkloot in zijne vorin gegoten *wierde*; *hoe* Phaëtons zusters met eene bittere schorsse *overtrokken wierden*; *dat hij*, die u versmaed, van andere ook *versmaed worde*; *dat* de vlaemsche tael meer en méer in reinheid *opwasse*; Galatea begeérde *wel*, *dat* ik haer eerst *beminde*; zoo lang hij schroomt, *dat* den Vorst hem agter mij *stelle*; och, *dat* den hagelsteen uwe teere wangen niet *kwetse*; zal ik nog beleeven, *dat* mij *gebeure* uwe heldendaeden uittebazuinen? ik moet u bitterder schijnen dan alssem, zoo mij dezen dag niet langer, dan een geheel jaer *valle*. — De toegevende samenvoegsels, *het zij*, *het zij dat*,

en de voorwaerdlijke, *ten zij, ten ware*, willen tot hunne overeenkomste de werkwoorden der aentonende en vervoegende wijze; B. V.: *het zij daer een huis of keik omtrent is; het zij dat den meester zijne lessen herhaele en breeder uitlegge; ten zij ik de moeder dat zie doen; ten zij uwe rechtveerdigheid overvloediger zij; ten ware mij te schrijven stonde.* — Mij dunkt nogtans dat de hedendagsche schrijveren niet kwalijk doen, die, zoo 'er een van de samenvoegsels: *dat, ten zij, indien, enz.* zich aanbied, de vervoegende of wenschende werkwijze gebruiken, als overeenkomstiger in zommige gevallen met de latijnsche tael.

V I J F D E V E R D E L I N G .

Naer de *overeenkomst*, daer wijdlopig reeds van gesproken is, volgt de *beheersching*, waer door het een woord het ander, in eenen zekeren uitgang van verandering beheerscht. — Die beheersching is drievoudig: 1° van een zelfstandig naemwoord; 2° van een bedrijvend werkwoord; 3° van een voorzetsel.

Eenigsten regel. Voor de beheersching van een zelfstandig naemwoord. — Een zelfstandig naemwoord met zijn geslacht gepaerd, beheerscht den teler van een diergelijk naemwoord, zijn geslachtwoord volgende, van het ander verscheiden; B. V.: *den dag des oordeels; de welvaert des rijks; de opvoeding der kinderen; de liefde der moeder; de zenuwe des oorlogs; den palmtak der deugd; de Godspraak der waerheid; de schoonheden der natuer.* — Nogtans voor het geslachtwoord van het beheerscht naemwoord, gebruikt men menigmael in die beheersching den teler der be-

zittelijke voornaemwoorden, *mijn, uw, zijn, haer, ons, hun*; als ook der aeuwizende, *die, dit, het zelf*, in beide getallen, op de zelve wijze, als het geslachtwoord; B. V.: *den zegen mijner gezondheid; den dag uwer verheffing; de eeuwigheid zijner straffe; de gesteltenis haerer natuer; de paelen ons vaderlands; de voordduering hunner eendragt; den brand diër kasteelen; het verhael dezer voorvallen; de denkeelden des zelve dichters.* — Zommige zelfstandige naemwoorden aldus ook in den teler van de gemeine zelfstandige naemwoorden beheerscht, verliezen in die gelegenheid hunne geslachtwoorden; B. V.: *Adants ongehoorzaemheid; Caïns broedermoord; Davids overspel; Salomons wijsheid; Ciceros welsprekendheid; Catos zedelessen.* — In welke voorbeelden aentemerken is, dat den teler van het beheerscht naemwoord het beheerschend voorgae, die door omkering met het voorzetsel, *van*, dus veranderd word, naer dat het beheerschend zijn geslachtwoord weder aengenuomen heeft; *de ongehoorzaemheid van Adam; de broedermoord van Caïn; het overspel van David*; enz. maer niet de ongehoorzaemheid van *den Adam*; enz. ter oorzack dat de eigene naemen geene geslachtwoorden vereïsschen. — Waerbij nog aentemerken is, dat die beheersching plaets hebbe omrent eigene persoonlijke naemwoorden; terwijl naemwoorden, die rijken, landen en steden aanwijzen, doorgaens van de gemeine zelfstandige naemwoorden, door omschrijving van het voorzetsel *van* beheerscht worden; B. V.: het hof *van* Vrankrijk; den koophandel *van* Vlaenderen; het wapen *van* Oostenrijk;

het stadhuis *van* Gent; het kasteel *van* Rijsseel. — En niet: *Vrankrijks* hof; *Vlaenderens* koop-handel; *Oostenrijks* wapen; *Gents* stadhuis; *Rijssels* kasteel; ten ware in dichtkunde, die zig zomtijds te veel toelaet. — *Iemant* en *niemant*, die geen geslachtwoord aenneemen; *elk* en *ieder*, waervoor het bepalend geslachtwoord, *den*, *de*, *het* geene plaets heeft, zelfstandigerwijze aangemerkt, worden op den bovengemelden voet beheerscht; B. V.: *iemants* mededogendheid; *niemants* vriend; *elks* gezindheid; *ieders* belangen; — aldus maekt men ook de woord-schikking, met uitlating van het wederzijds geslachtwoord, in de volgende voorbeelden: *arends* oogen; *boks* voeten; *herts* hoornen; *kalfs* vellen; *reigers* vederen; *schaeps* vliezen; *zwijs* borstels; die anders gemeinlijk aeneen gebonden worden. — Zulks word insgelijks nu en dan gevolgd, als gemeine zelfstandige naemwoorden, den teler van andere beheerschende, die voor zig laeten gaen; als B. V.: des Bisschops *standvastigheid*; des lands *gevaer*; des heelmeeesters *vernunft*; des overspelers *onrechtveêrdigheid*; des keizers *nederlaegen*; enz. — Den tweeden naemval, of teler, in het meervoudig getal, *zommiger*, *veeler*, *geener*, *aller*, *welker*, de plaets van het geslachtwoord *der* vervullende, en voor zelfstandige naemwoorden gevoegd, of op zig zelf staende, mag het beheerschend naemwoord voorgaen; B. V.: *zommiger* dogteren godvrugtigheid; *veeler* ketteren dwaling; *geener* menschen verstand; *welker* spreuken geloofwaardigheid. — Voornaemwoorden, die, de plaets der geslachtwoorden in het enkelvoud waernemende, tot de beheerschte zelfstandige naemwoorden

behooren, blijven in die beheersching, als zij voor de beheerschende staen, onveranderd, gelijk of zij met de zelfstandige een woord uitsnaekten; B. V.: *zijn* wijs broeder; *zijne* moeders voorzigtigheid; in *uwen* vaders plaets; *mijnen* ooms schalkheid; *uwe* grootmoeders voorouderen; *die* mans ziekte; *dat* diers vreedheid. — Dit heeft ook plaets in gemeine zelfstandige naemwoorden, die met andere eigene, anders in getal en naemval overeenkoomen. Dus zegt men: *Keizer* Karels wetten; *Vorst* Willems geboortdag; *Bisschop* Davids zendbrief. Waer bij aentemerken is, dat in die woordenschikking de geslachtwoorden, zoo van het beheerschend, als beheerscht naemwoord, uitgelaten worden.

Verzamelende naemwoorden, en van *maet* en *tijd* bestieren ook andere zelfstandige naemwoorden in den *teler*; maer met uittaling der geslachtwoorden in beide de getallen; B. V.: eenen *stoet* heeren en jofvrouwen; een *vaendel* voelvolk; eenen *stapel* boeken; eene *zee* bloeds; eene *roede* lands; een *vat* wijns; eenen *zak* appels; dertig *jaeren* tijds; zes *maenden* uitstels; zes *ueren* gaens. — Alle bijvoeglijke naemwoorden van menigte; als: *veel*, *luttel*, *meer*, *min*, *weinig*, *wat*, volgen die beheersching als zij in 't onzijdig geslacht gebruikt worden; de geslachtwoorden zoo van het beheerscht, als beheerschend naemwoord naerlatende; als B. V.: veel *geklaps*; luttel *wijns*; meer *bitterheids*; min *zoetigheids*; weinig *verstands*; wat *geluks*. — Maer gelijk in die woorden-schikking den beheerschten *teler* het beheerschend naemwoord volgt, zoo eischt *genoeg* dien *teler*, 't zij in 't enkel- 't zij in 't

meervoud, voor zig; B. V.: *moeds* genoeg; *goeds* genoeg; *schulds* genoeg; en hij heeft schuldens, boekens, kinderens *genoeg*. — De twee voornaemwoorden *iet* en *wat*, en het tegengesteld *niet*, beheerschen ook den teler van bijvoeglijke naemwoorden, in het enkelvoudig getal; B. V.: *iet inwendigs*; *iet schroomlijks*; *iet zeldzaems*; *wat nieuws*; *wat loflijks*; *wat gevaerlijks*; *niet gewigtigs*; *niet smaedlyks*. — Aldus zegt men ook gemeinlijk: van *Adams* wege; van *ooms* of *moetjes* zijde; om *Gods* wil; om *des vaderen* lering; in *Gods* naem; uit *onzer aller* naem; voor: van den wege van *Adam*; van de zijde van *oom* of *moetje*; om den wil van *God*, om de lering der *vaderen*; in den naem van *God*; uit den naem van *ons alle*.

Z E S D E V E R D E L I N G . -

Naer de beheersching der zelfstandige naemwoorden verklaerd te hebben, gae ik over tot die der *bedrijvende werk- en deelwoorden*, welke laetste uit de werkwoorden voordspruiten. Over de zelve stel ik de volgende regels.

Eersten regel. Ieder bedrijvend werkwoord, bepalend of onbepalend, bestiert noodzaaklijk den vierden naemval (*Beschuldiger* genoemd) van een zelfstandig naemwoord, dat het voorwerp der daed is; als B. V.: *ik aenbid den Schepper*; *gij gehoorzaemt den Koning*; *hij verdrukt het Vaderland*; *den veldslag wegeren*; *den vijand bevegten*; *de zege behaelen*; *den verrader veroordeelen*.

Dezen regel grijpt ook plaets in de wederkerende, en zommige zoo genoemde onzijdige werkwoorden; als B. V.: den Keizer

geweêrdigde *zig*; den laerling schaemde *zig*; zij verwonderden *hun zelve*; *zijnen* gang gaen; *zijne* eigene dood sterven; wij wandelden *onzen* weg. — Hier in is aentemerken, dat het beheerschend werkwoord den beheerschten beschuldiger, in den tegenwoordigen en onvolmaekten tijd, zoo der aentonende, als der vervoegende, of wenschende, of toelattende wijze, voorgae; doch bloot en zonder eenig voorgaend bij- of voegwoord gesteld; als B. V.: *ik* zing den zegevierenden held; *gij* beschrijft den borgerlijken oproer; *hij* schonk den kostelijken wijn; *wij* verdedigden de weduwen en wezen; *gij-l.* ontdekte het verraed; *zij* berispten de zondaeren; had *ik* nog mijne voorige onnozelheid! hoorden en zagen *wij* nog zijne heiligheid, Prus-den VII. — In den voorleden, meer dan voorleden en toekomenden tijd word den *beheerschten beschuldiger* agter het hulpwoord en voor het *beheerschend werkwoord* gesteld; als in deze voorbeelden: *ik heb den Koning* gediend; wij *hadden de vensters* geopend; zij *zullen den heiligschender straffen*; en vragenderwijze: *zal ik mijnen verloren zoon eens vinden? zal den akkerman* zulke landen bezaeijen? — Zulks geschied ook in den tegenwoordigen en onvolmaekten tijd der *wenschende* of *vervoegende werkwijze*, met de hulpwoorden *moogen, moeten, zullen*, bekleed; B. V.: och *mag ik den meester* aenhooren! *mogte ik mijne boeijen* breeken! zoo *moeten die zusters* elkanderen haeten; *wij zouden de rechtveerdigheid* kwetsen. — Intusschen word den beheerschten beschuldiger in den tegenwoordigen en onvolmaekten tijd, zoo der *aentonende*, als der *vervoegende*

werkwijze, voor het beheerschend werkwoord gesteld, wanneer de rede met zommige bijwoorden van tijd, gelijkenis, plaets en twijfeling; als ook met de voorwaerdige en besluitende voegwoorden, *terwijl*, *wanneer*, *toen*, *eer*, *gelijk*, *zoras*, *zoolang*, *misschien*, en diergelijke begint; of ook met een betreklijk voornaemwoord; of, als den beheerschten *beschuldiger* een betreklijk voornaemwoord bij zig heeft, of eindeling zulk een voornaemwoord zelf is; B. V.: *terwijl* ik uwe zeden naerspoore; *als* hij zijne kudden hoedde, *toen* gij Daphnes boog en pijlen aen stukken brakt; *eer* wij den hof, vol guerige bloemen, verlaeten, enz.

De zelve woord-schikking word onderhouden in eene aengevoegde of gewenschte rede, die in den tegenwoordigen of onvolmaekten tijd, met een der wenshende bijwoorden of tusschenwepsels, of ook met *dat* en *hoe*; en een betreklijk voornaemwoord begint; B. V.: *ô* heilige kerk! *dat* hij, die u *beminne*, zig ook met u *verheuge!* *och*, *dat* den gedugten oorlog uwe fraeije steden niet *verdelge!* *och*, *of* gij, *ô* Heer! Vrankrijk eenen langduerigen vrede (1) *vergunde!* *och*, *of* gij mijne pen

---

(1) Nauwlijks was dit voorbeeld van mij geschreven, of ik wierd indagtig, dat den 19 van oogst-maend 1810 de maetschappij der reden-rijkkonst, met kenzin, vrede minnaers binnen Kortrijk, *het nut van de vrede* tot stof eens dichtstrijds voorgedragen hadde en plegtiglijk de eerprijzen aen de volgende heeren hadde toegewezen... Den eersten aen den uitmuntenden dichter, Mr P. J. de Borchgrave tot Wacken.... Den tweeden aen den beroemden dichter, Mr Lambeijn tot Iper.... En den derden aen den geleerden dichter, Mr J. J. Soenens tot Deijnse.... Uit de gedrukte dichtstukken zag ik, dat den eersten en

versneede! zoo lang hij vreest *dat* Dido mij meer dan hem begunstige! *Athalanta* wilde niet *dat* ik haer overwonne; zie eens hoe kommerlijk ik mijne schaepen werde; *het noodlot* houd mij in bedenken, of Jupiter dit ook *bestemme*; ai zie eens voor wien wij onze peerden *inspunden*. — Den beschuldiger word ook

derden het woord *vrede* in 't vrouwlijk geslacht gesteld hadden, tegen het aloud gebruik onzer vlaemsche tael.... Wie hunnen leidsman geweest zij, kan ik niet gissen.... Maer den tweeden, den heer Lambeyn, had *vrede* in 't manlijk gesteld, voor zeker niet alleen daer van overtuigd, door de algemeene spraek zijner landgenoten, maer boven al door het gebed van den vrede, door de H. Kerk goedgekeurd, alwaeronder andere staet: God!... geef aen uwe dienaeren *dien vrede, welken* de wereld niet geeven kan... Ik verhoop dat die gemelde heeren, De Borchgrave en Soenens, den heer Lambeyn, en alle de verkondigers van Gods woord, die *vrede* in 't manlijk geslacht gebruiken, zullen naervolgen; en op dat zij dit niet blindelings zouden doen, zal ik hun mannen van het grootste gezag, als leidsmannen tot eene gegronde tael, aenwijzen. Deze zijn: D. van Hoogstraten, G. Outhof en Adriaan Kluit, in welkers lijst der gebruikelijkste zelfstandige naemwoorden, beteekend door hunne geslachten, te Amsteïdam bij Pieter Meyer, 1759 gedrukt, ik bladz. 472 vind: *VREDE*, m. dit woord is van het mannel. geslacht, schoon bij *Hoofd* in de nederl. hist. bl. 6. staet: *om de vrede te treffen*, en hij ook elders het vr. geslacht houdt. Wij houden het dan met Vondel, die in d'opdragt der Leeuwendalers zegt: wij hoorden de zilvere vredetrompet *den vrede* inblazen, en hem volgen de beste schrijvers. Dekker in Joannes den dooper, het huis van endeloozen vrede: (En *Dit leven [hoe gij 't maekt] en laet geen vol vermaken, Geen vollen vrede toe: maer mengt in alle zaken* De rozen van vermaek met doornen van verdriet.

in de Puntd. II. B.) *Vollenbove* in zijn gezang van Pilatus en Herodes:

Omhelst den vrée, dat waardste pant.
Moonen in het Lijkgedicht op de Koninginne van Engeland:
Al 't Christenrijk gezaligt met den vrée.

gesteld, voor het beheerschend werkwoord en zijn hulpwoord, in den voorwaerdlijken en meer dan volmaekten tijd der vervoegende werkwijze, als de rede met: *dat, op dat, als, zoo, indien, zoodra, zoolang* en diergelijke voeg- en bijwoorden begint; B. V.: dat ik *uw stamhuis* zoude *beschrijven*; op dat gij *die onheilen* verduidiger *verdraegen* zoud; als wij *dien jongeling* zouden *aenveêrden*; zoo wij *de dogter* zouden *straffen*; indien zij *het geheim* zouden *geopenbaerd* hebben; zoodra zij *deze dood* zouden *vernomen* hebben; zoo lang zij *dien kelder* zouden *hueren*. — In de onbepalende werkwijze moet den *beheerschten beschuldiger* in eene enkele rede altijd het *beheerschend werkwoord* voorgaen; B. V.: *de geboden Gods onderhouden*; *den dichter loven*; *de broederschappen eerbiedigen*; *zijn toorn matigen*; *het verraed overdraegen*; *het jok des duivels afschudden*.

Tweeden regel. De *deelwoorden*, dus genoemd, om dat zij uit de werkwoorden spruiten, en daerom, in de tijlvoegingen, agter die te vinden zijn, beheerschen ook den *beschuldiger* van hun werkwoord, indien zij van eene bedrijvende beteekenis zijn; B. V.: *Athalia* ziende *den jongen Koning Joas*, riep uit: *verraed! verraed! Adam en Eva*, kennende hunne naektheid, *vlogten* vijgebladeren; de *opperste wijsheid* kennende de *broosheid* der menschen, had met hun medelijden. In welke voorbeelden het *beheerschend deelwoord* van den *beheerschten beschuldiger* natuerlijkerwijze gevolgd word; gelijk in de volgende den *beheerschten naemval* voor het *deelwoord* gesteld word; *David den reus Goliath* doodende; eene *ster de drie Koningen* verlichtende; *Stephanus*

zijne vervolgers beminrende. — Zulks geschied ondertusschen, omtrent de deelwoorden des tegenwoordigen tijds: want, die van den voorleden en toekomenden tijd zijn, welker eerst uit het hulpwoord *hebbende*, en een *lijdend* deelwoord van den *voortlijden tijd* gemaakt word, en het tweede uit het hulpwoord *zullende* en een *bedrijvend* werkwoord in de *onbepalende* werkwijze, stellen ('t geen hier wel aentemerken is) in die beheersching, den *beheerschten beschuldiger* voor het *lijdend* deelwoord en het *onbepalend* werkwoord van d'eene en d'andere zijde; B. V. : *hebbende de stad verwoest*; *hebbende zijne zuster vermoord*; *zullende het vonnis der dood* (1) *uitspreken*; *zullende de dichtkunde omhelzen*.

Derden regel. Sommige werkwoorden, als van *begeerte*, *begin*, *besluit*, *gebod*, *genegenheid*, *naerlaeten*, *overleg*, *verbod*, *uitvoering*, als ook van de *zinnen*, *gemoedsdriften* en *hertstogten*, of daer aen *gelijkende*, met aenneming van het wordeken *te*, beheerschen de andere *bedrijvende*, *lijdende* en *onzijdige* werkwoorden in d'*onbepalende* werkwijze. Dusdanige zijn: *aenmeeten*, *aenporren*, *aenvangen*, *baeten*, *beginnen*, *behoeven*, *bebooren*, *besluiten*, *bestaen*, *besteeden*, *bestemmen*, *betaemen*, *beveelen*, *denken*, *dreigen*, *dwingen*, *eisschen*, *gebeuren*, *gebieden*, *geeven*, *geweêrdigen*, *gewennen*,

---

[1] Alhoewel het woord *dood*, volgens de lijst der gebruikelijkste zelfstandige naenwoorden, hier vooren aengehaeld, zoo wel manlijk als vrouwlijk is, egter vind men gene vlaemsche woordenboeken, waer het als manlijk aengeteekend staet. In het H. Schrift, vind men nergens *den dood*; maer overal *de dood*. Dus in den *teler*; *der dood*.

baeten, hinderen, hoopen, inbeelden, inwilligen, koomen, leeren (voor onderwezen worden) lusten, meenen, naerlaeten, onderwinden, ont-leeren, ontzien, ophouden, opzetten, passen, perssen, ploegen, poogen, prikkelen, raeden, roemen, sammelen, schaemen, schikken, sohroomen, schuwen, schijnen, staeken, staen, stoffen, toelleggen, tragten, troosten, verbieden, vergeeten, verlangen, vermaeken, vermaenen, vermeeten, vermoogen, verstooten, verzoeken, verzuimen, voorhebben, voorneemen, vreezen, uitgeeven, waenen, wagten, wanhoopen, weeten, weigeren, wenschen, ijzen, zoeken, zweëren; bij *Vanden Vondel*, met hunne voorbeelden te vinden. — Alle die werkwoorden der onbepalende wijze, het zij onzijdige, zonder dat 'er den *beschuldiger*, of ook eenen anderen als den *noemer*, of dien, den weiken de wederkerende werkwoorden eischen, voorgaet. En zulks geschied, als de werkingen der beide werkwoorden eenen zelve persoon eigen zijn: B. V. *veel min durven wij ons aenmeeten te spreken*; *alzo begon den dageraet der nederduitsche spraekkunde te rijzen*; *dies besloot de dogter met haere moeder weder te keeren*; *wiens onreine gedichten niet betaemen gelezen te worden*; *de pest dreigt het menschdom te vernielen*, enz. — Zomtijds beheerschen die werkwoorden andere, in de bedrijvende beteekenis en d'oubepalende werkwijze; zoo nogtans, dat den beheerschten *beschuldiger*, tot wien de werking van het onbepalend werkwoord overgaet, daer voor staet; B. V.: *die den koopman aenporren de zeggevaeren te waegen*; *wat baet het over uwen overleden vader zoo veel traenen te storten?*

gij had mij ook tot uwe tafel behooren te nodigen; aen wien bevolen was de dronkenschap en gelegenheid te verlaeten, enz. — Maer gelijk men de werkwoorden der onbepalende wijze, voor zelfstandige naemwoorden in het onzijdig geslacht gebruikt, zoo beheerscht het bepalend werkwoord het onbepalend, dat eindigt naer het vooraengenomen *te*, als eenen vierden naemval, wiens geslachtwoord **HET** in **TU** veranderd is, of, bij *uittaling* der voorzetsels: *aen, tot, om, met, van*, en andere, gebruikt word. — Dus verklaert men de spreekwijzen, waer in het beheerscht onbepalend werkwoord zonder voorgaenden *beschuldiger* voorkomt; B. V.: wij vermeeten ons niet *te spreken*; aldus begon den dageraet *te rijzen*; beide voorbeelden van bediedenis, als of 'er stond: wij vermeeten ons *het spreken* niet; aldus begon den dageraet *het rijzen*.

Als bepalende werkwoorden, die, als onpersoonlijke, met het onzijdig geslachtwoord *het* bekleed zijn, de beheerschende zijn, worden de beheerschte, eindigende met of zonder hunnen voorgaenden *beschuldiger*, door het voegwoord *dat*, ook bekwaemlijk verklaert; het welk dan met zijne persoonlijke voornaemwoorden d'aentonende wijze voorschrijft; B. V. *het lust mij, met eene zilvere pen, brieven te schrijven; het-beliefde den Bisschop niet, eerder Priesters te wijden*; waer voor dus gezegd word: het lust mij, dat ik, met eene zilvere pen, brieven schrijve; het beliefde den Bisschop niet, dat hij eerder Priesters wijdde.

Vierden regel. De deelwoorden, van eene bedrijvende beteekenis en tegenwoordigen tijd, volgen ook, na hunnen aert, die beheersching,

en beheerschen het onbepalend werkwoord, met of zonder voorgaenden *beschuldiger*, en met of zonder het wordeken *TE; B. V.*: ziende door geene list *te ontsnappen*; grootmoediger *wenshende te sneuvelen*; *tragtende* zijnen ingezwolgen haet *te verbergen*; den rechter geenen mistel *konnende geeven*; *willende* der valsche goden dienst *verrigten*.

ZEVENDE VERDELING.

Van de naemvallen in het bijzonder.

Het zal den leerling weinig baeten de naembuigingen, gelijk ook die der werkwoordvervoegingen, als eenen papegaei letterlijk uitzegalmen, indien hij het gebruik der zelve niet klaer en bondig geleerd worde, en zijn besten doe, om die te begripen (1).

[1] Het ware te wenschen, dat de schoolmeesters der kleine steden en dorpen den heer *Maquaire*, bestierder der latijnsche scholen te Oudenaerden naervolgden, die mij 't jaer 1814, aldaer leeraer der vlaemsche en fransche taelen zijnde, opgelegd had de doorlugtige mannen (a) der stad Romen, voor de leerlingen dagelijks uitleggen, niet alleen aengaende de *geschiedkunde*, maer bovenal volgens de tien deelen der rede, in de vlaemsche tael gebruikelijk. Naer dat 'er dan eenige van hun, ten tijde van eene halve uer [terwijl de andere hunnen boek moesten inzien] gelezen hadden, begon ik daarnaer de andere halve uer te besteeden in het uitleggen, van het eerst tot het laetste woord, de geschiedenissen, die vooraf letterlijk uitgesproken waren. Het is ongelooflijk wat vrugten den leerling, door zulk eene leerwijze bekoomt; want buiten dat het eenen middel is, om zijne moedertael grondig te kennen, is het bovendien een allergrootst voordeel, om andere vremde taelen gemaklijker en eerder te leeren.

[a] *Dat werksken van mij uit het fransch in 't nederduitsch vertaeld, in 't jaer 1811 bij Begijn gedrukt, is 't jaer 1815 van veele feilen gezuiverd, bij de wed. Steven ten mijnen koste als eigenaer herdrukt geweest. Men kan het zelf bij haer of bij mij tot eenen geringen prijs bekoomen.*

Op dat dan de leertzugtige jongheid deze zoo gewigtige stoffe wel begrijspe, en tot haer doelwit koome, zullen de volgende regels dienen.

DEN NOEMER. *Eersten regel.* Men stelt in den noemer, het zij van het enkel- het zij van het meervoud, den persoon, de zaak of het werkwoord (dit laetst zelfstandigerwijze genomen) als de vraeg *wie* op een der zelve past. B. V. *den Paus* leest. Den leerling dan zig aldus ondervragende: wie leest? zal zig beantwoorden, *den Paus*: dat hij dan *den* (1) Paus stello in den noemer des enkelvouds, om dat 'er de vraeg *wie* op past.

---

[1] Niet *de Paus*, gelijk de Hollanders willen in den noemer van 't enkelvoud; want volgens onze grondregels, die in die stoffe met bijna alle de taelen van Europa overeenkomen, zou men den Paus een oneigen geslacht toeschrijven, en den leerling leeren doelen. Ik beken, dat volgens *Des Roches*, bl 31 zijner spraek-konst, de hoogduitsche voor den noemer en beschuldiger twee ledeken hebben, die elkander ongelijk zijn; maer hij verzwijgt, dat die beide tot het manlijk geslacht behooren, en dat zij geen *der* noch *den* voor het vrouwlijk geslacht gebruiken, maer wel *die*, welk wordeken, gelijk het ons: *de*, alleen het vrouwlijk geslacht te kennen geeft. Daerenboven zijn 'er Hollanders geweest, en mogelijk zijn 'er nog die onze drie geslachten in alle de naemvallen stiptelijk onderhouden. Zie ondertusschen wat 'er mijnen onbekenden taelopbouwer bl. 15, van schrijft: „Voor de manlijke en vrouwelijke naemen, zegt hij, stelt men het ledeken *de*; doch eenigen stellen voor de manlijke *den*, als: *den* Keizer, *den* Koning, enz. Om een onderscheid tusschen het manlijk en vrouwelijk geslacht te hebben: 't geen ik niet t'eenemaal kwaad kan keuren, hoewel onze beste schrijvers 'er tegen zijn.” Kan hij het niet t'eenemaal kwaad keuren, hij moet het eenigsins goed keuren; want eenen appel; B. V.: niet ten eenmael rot, moet hier of daer gaeve of ongeschondene deelen hebben; dus moet ook onzen stel-regel niet t'eenemaal van hem kwaad gekeurd.

DEN TELER. *Tweeden regel.* Al wat, van eenen persoon of van eene zaak voorgebragt of hun eigen te zijn, gezegd kan worden, vereischt dien persoon of die zaak den *teler*. Voorbeelden: den zoon *des vaders*; de vrugt *des booms*; den brand *des vuers*; de schoonheid *der deugd*; het licht *der maen*; den loon *des arbeids*. Uit welke voorbeelden en wel bijzonderlijk der drie eerste den leerling, zoo ik hoop, gemaklijk tot kennis van dezen regel zal komen, indien hij zig aldus ondervraegt: wie brengt den

hier en daer goedgekeurd worden: maer wij vlaemsche taelminnaeren houden staen, dat: *de Keizer, de Koning, enz.* grove feilen tegen onze vlaemsche tael zijn, diesvolgens zullen de schoolmeesters en leerlingen geene misslagen begaen, als zij, in eene betwiste zaak, het zekerste voor 't onzekerste omhelzen -- Alhoewel onze beste schrijvers 'er tegen zijn, zegt hij, tot sluitreden. -- Buiten dat hij niet eenen dier schrijveren noemt, 't geen hij in dit geval had moeten doen, om zijn zeggen, op hun gezag, te staeven en eer aen te doen, zal ik misschien den nagel op het hoofd slaen met te zeggen dat zijne of hunne beste schrijvers zekerlijk dichters zijn, van de welke het overoud en alom bekend latijnsch spreekwoord zegt: *poëta nascitur, orator fit*, dat: men dichter geboren word, maer niet redenaer; want *orator fit*, beteekent letterlijk: hij word redenaer, dat is te zeggen: hij zal redenaer worden, indien hij daer op uit is, zijn werk 'er af maekt, en goede meesters heeft, die hem in de *redenrijkekonst* behoorlijk onderwijzen..... Hier bij wil ik nog voegen: *multa licent..... poëti*. 'Er is veel toegelaten aen de dichteren; ter oorzaak der voeten, maet en rijm, in het maeken der versen; 't geen zij niet zouden kunnen bereiken, indien 'er hun niets toegelaten wierd, en zij zoo streng behandeld wierden als de onrijm-schrijveren. Dus zie ik slegts de dichters in *hun slach* voor groote en hooggeleerde mannen aen; doch zoo niet in onrijm, den welken, na de vaste en onwederleglijke gronden eener tael, gesproken, en veel meer geschreven moet worden.

zoon... de vrugt... den brand voord? ...
 Zekerlijk *den vader* brengt den zoon; *den boom*
 de vrugt; *het vuer* den brand voord; want
 zonder vader kan 'er geen en zoon, zonder
 boom geene vrugt, zonder vuer geen en brand
 bestaen. — Boveudien doet het wordeken *des*
 of *der* den teler altijd kennen.

DEN (1) GEVER. *Derden regel.* Al wat aen
 een en persoon of aen eene zaek gegeven of
 toegëigend word, moet dien persoon of die
 zaek in den *gever* gesteld worden. Voorbeel-
 den: ik schrijf *aen mijnen peter*; gij geeft *aen*

[1] Ik zie niet om wat reden *J. der Kinderen*, van mij
 bl 114 reeds aengehaeld, in plaets van *gever*, den der-
 den naemval, *ontvanger* noemt, daer hij van de Latijnen
dativus casus, *gever*; en van *Des Roches*, *Janssens*, *Van*
Boterdael, vlaemsche taelbeschrijvers; *Van Moonen*, *Se-*
wel, *Zeydelaer*, *Dufourq*, en menigvuldige andere hol-
 landsche taelopbouwers, insgelijks *gever* genoemd word:
 mij dunkt dan, dat hij dien *naemval* kwalijk voorschrijft;
 om deze twee redenen; 1° om dat 'er eerst een en *gever*
 in wezen moet zijn, eer dat 'er een en *ontvanger* natuer-
 lijk kan bestaen. --- Op dat ieder een dit duidelijk be-
 vatte, dat hij God beschouwe, eer hij de wereld schiep;
 hij zal daer uit wel besluiten, dat 'er geen en *ontvanger*
 konde bestaen; aengezien den geest Gods eerst het wezen
 aen den mensch of aen de zaek moest geeven eer hij of
 zij iets kon ontvangen. GOD dan, den schepper van
 het geheel al, heeft het wezen geeven. Aen wien? aen
 wat? ... zekerlijk aen menschen, beesten, sterren, zon,
 maen, immers aen geheel de natuer. Waer uit ik besluit,
 dat de Latijnen (uit welker bronnen van wijsheid, de
 naer hun voordgeteelde verstanden, hunne geleerdheid
 gezogen hebben) bij uitmuntendheid dien *naemval*, *gever*,
 genoemd hebben, om den Schepper, den eersten oorsprong
 aller wezens, te verheerlijken.... 2° Schoon ik eenig-
 zins bevatte, dat den *ontvanger* in eenige voorvallen
 plaets konne grijpen, te weten: als 'er van redelijke of
 onredelijke dieren in de rede gesproken word, B. V.: geef
aen mijn kind die kosk... geef *aen dat peerd* haver en

uwen knegt; hij draegt *aen* *zijnen meester*, enz. Al wat dan past op de vraeg *aen wien*, zal den gever doen kennen. Dat den leerling zig hier wederom ondervraege: *aen wien schrijf ik? aen wien geeft gij? aen wien draegt hij?....* Zijne antwoord moet natuerlijk zijn: *aen mijnen peter; aen uwen knegt; aen zijnen meester; vervolgens allegader in den gever.*

DEN BESCHULDIGER. *Vierden regel.* Men stelt in den *beschuldiger* allen persoon of alle zaak, als men, zig ondervragende met *wie* of *wat*, ondervind, dat de vraeg: *wat*, alleen past op den persoon of de zaak die men bedoelt; B. V.: *ik schroom de hel....* Als den leerling hier te werk gaet met de vraeg *wie*, gelijk hij aengaende den *noemer*, in den eersten regel onderwezen is geweest, en zig ondervraegt: *wie schroomt? zal hij slegts hebben ik; welken persoon ik, tot den noemer behoort; om dat 'er de vraeg wie op past;*

---

drank; om dat die dieren de gemelde dingen van den gever kunnen ontvangen; word zulks nogtans niet bewaerheid, in de volgende voorbeelden: geef *aen de klok* die koek te eeten; geef *aen de straet* dien zak met geld, enz. Dus houd ik mij met de meestgeleerde latijnsche, vlaemsche en hollandsche taelopbouwers aen den naemval, *gever.*

Voorders wensch ik dat, Willem den I, Koning der Nederlanden, enz. enz. eene wet voorschrijve, bij welke hij gebiede, naer eene bijeenkomste van taelkundige mannen, zoo van Holland, Braband, Vlaenderen, enz. de tael in alle haere deelen gelijkvormig te maeken; op dat de leerlingen op aengenomene grondregels bouwende, voortaan niet meer zouden dubben of zij, B. V. den *derden naemval, gever of ontvanger* moeten noemen, of zeggen den man, eenen man, of de man, een man, enz. ik zal den eersten zijn, om mij aen eene hooge school, van Zijne Majesteit ingesteld en bekragtigd, te onderwerpen.

maer zig andermael met de vraag *wat onder-
vragende: wat schroom ik?* zal de *hel* natuer-
lijk op zijne vraag alleen passen; dus eene
oubetwistelijke zekerheid, dat de *hel* in den
beschuldiger moet staen, om dat 'er de vraag
wat op past. Dat hij zig dan in de volgende
voorbeelden oefene, alwaer, tot gemakliker
bevatting, den *beschuldiger* met andere letters
uitgedrukt is. Ik eer den *Schepper*; gij bemint
den *godsdienst*; hij of zij prijst de *deugd*; wij
vieren den *kersdag*; gij-l. aenbid het *kindeken*;
zij bewoonen den *stal* van Bethlehem.

DEN ROEPER. *Vijfden regel.* Als men God
aenroept, iemant vraegt of aenspreekt, zelfs
onbezielde dingen, moeten zij staen in den
vijfden naemval, den *roeper*, met of zonder *ô*.
Voorbeelen: *vader!* niet mijnen wille, maer
den uwen geschiede. Luc. 22. 24. *ô God!*
wees mij zondaer genadig. Luc. 18. 23. *Koomt,*
gezende! mijns vaders. Gaet weg, *vervloekte!*
in het eeuwig vuer. *Saulus! Saulus!* wat ver-
volgt gij mij? hand. 9. 4. 5. *ô boetveêrdigheid!*
wat heil hebt gij Petrus d'Alcantara toegebracht.
ô deugd! wie kan uwen luister afschilderen.
Heer! verhoor ons gebed. *Maria!* zij onze
voorspreekster. *H. Livinus!* zij onzen bescher-
mer. *ô Hemel!* wat zijt gij schoon. *ô zon!*
bestrael mij. *ô sterren!* verlicht ons. *Gae*
Pieter! wijn haelen. *Koom hier, mijne dogter!*
schrijft, mijne zonen! wisselbrieven op Parijs.
Uit deze en diergelijke voorbeelden zal den
leerling duidelijk zien, dat men God en zijne
Heiligen aenroept, bezielde en onbezielde
zaeken aenspreekt, 't zij gebiedender- 't zij
wenschender-wijze; en dat zij diesvolgens alle-
gader tot den *roeper* behooren.

DEN WEGNEMER. *Zesden regel.* Men stelt voor eerst in den zesden naemval, *wegnemer* genoemd, alle de personen en dingen die in de lijdende werkwoorden het voorgaend wordeken *van* hebben. Voorbeelden : ik word *van mijnen vriend* bemind ; gij wierd *van de zon* bestraeld ; hij is *van zijne vrouw* vergeven geweest ; wij waren *van onze zusters* benijd geworden ; gij-zult *van uwe vijanden* verdrukt worden ; zij zouden *van hunne meesters* onderwezen worden ; het kind word *van de trappen* gestoten ; den appel-dief word *van den boom* geworpen en vast gepakt ; den vogel word *van zijnen nest* verdreven ; de duiven worden *van schutters* gedood, enz. 2° Men stelt in den *wegnemer* de plaetsen van welke 'er beweging geschied, B. V. : ik reisde *van Duinkerke*, op Veurne, Nieupoort, Brugge, Gent-en Brussel. Den lijster is *van den boom* op de haeg gevlogen. Mijne ouders zullen *van de kerk* nae huis komen, enz. 3° Men stelt de stoffe waer af iets gemaakt word in den *wegnemer*, B. V. : mijnen gekruisten God is *van hout*, *van zilver*, *van goud* gemaakt, enz. 4° Alles wat ons schaede, lijden of de dood kan veroorzaaken, enz. B. V. : hij sterft *van gebrek*, *van honger*, *van dorst*, *van schrik*, *van overdaed*, *van dronkenschap*, *van hertzeer*, *van den slag*, *van de wonde*, enz. 4° Het werktuig, waer mede men iet bedrijft, vereischt ook den *wegnemer*, B. V. : Caïn sloeg *met het kaekbeen* eens ezels, zijnen broeder Abel dood ; Lieven doorstak Hendrik *met eenen degen* ; Barbeken schreef *met mijne pen* ; den smid smeedde het ijzer *met den hamer*, enz. — Zommige zullen misschien hier tegen zeggen

dat in die voorbeelden den waeren *wegnemer* niet te vinden is; om dat het wordeken *van* 'er niet uitgedrukt zij; maer slegts het voorzetsel *met*, die mogelijk eenen anderen naemval als den *wegnemer* beheerscht.... Waer op ik antwoord: dat, indien het wordeken *met* hier den *wegnemer* niet vereischt, zij mij de reden moeten zeggen, waerom ik in die voorbeelden de Latijnen niet mag naervolgen, die diergelijke zelfstandige woorden ter oorzaak van het werktuig in den *wegnemer* stellen? en tot dat ik beter van hun daer in onderrigt zal zijn, durf ik houden staen, dat de volgende deelwoorden ook den *wegnemer* moeten hebben: *behangen*, *vercierd*, *bekroond*, *bekleed* en diergelijke, schoon zij het voorzetsel *met* voor zig hebben; B. V.: eene kamer, *behangen met papier*; eene kerk, *vercierd met zilvere kandelaeren*; eenen dichter, *bekroond met lauwerbladen*; eene ziel *bekleed met de onsterfelijkheid*, enz. 5° De bijvoeglijke woorden, die *overvloed*, *gebrek*, *afgelegenheid*, *oorzaak*, enz. beteekenen, beheerschen ook den persoon of zaek in den *wegnemer*, B. V.: rood van *schaemte*; bleek van *schrik*; zwanger van *boosheid*; belachchen van *de wereld*; naekt van *deugden*; eenen zak vol *geld*; eenen edelman, arm van *geest*; verbrand van *de zon*; Mechelen is vier mijnen van *Antwerpen* gelegen; Gent tien mijlen van *Brussel*; Parijs twee honderd en zeventig van *Roomen*.

ACHTSTE VERDELING.

De zes naemvallen voor het grootste deel uitgelegd zijnde, en hier en daer van eenige nog voordor zullende spreken, als ik de verde-

G

ling der voorzetsels zal onderneemen, stap ik over tot den uitleg der twee getallen, te weten: het enkelvoud en het meervoud.

Eersten regel. Men stelt in het enkelvoud de personen: *ik, gij, hij, zij*, en alle zelfstandige woorden, enz. die van zig zelve maer een beteekenen; als B. V.: *ik zuig; gij drinkt; hij spookt; zij lacht; het peerd briescht; den tijger verscheurt; den regen valt; den boom groeit; het slaepen is nodig; het speelen is vermaeklijk*, enz. — Hier zij ook aengemerkt, dat de deelwoorden, het zij tegenwoordige, het zij lijdende, en de voornaem- en bijvoeglijke woorden, met den persoon of met het zelfstandig naemwoord moeten overeenkoomen (1) in geslacht, getal en naemval, zoo menigmael zij voor de personen of zelfstandige naemwoorden staen. Voorbeelden: *ik, onbeschaemden schrijver* tegen de wezenheid Gods, *word van ieder een vervloekt; gij ongehoorzaeme*

---

(1) Ik vind bij Des Roches in zijne spraek-konst, bl. 78. „... veel grooter is die misslag, die aen het meeste der *Hollanders* eygen is, te weten, een *fæmininum* (*vrouwelijk*) en veel tyds een *neutrum adjectivum* (*onzijdig bijvoeglijk*) by een *substantivum masculinum* (*zelfstandig-manlijk-naemwoord*) te voegen. Zoo zeggen zy *Macedonien heeft een groote Koning voorts gebracht. Den Troyaenschen kryg heeft menig braef krygsman ombals geholpen.* Daer men, alzo die woorden van 't *masculinum* (*manlijk*) zyn, noodzaekelyk moet zeggen eenen grooten Koning, menigen braeven krygsman, enz.” --- Maer zou hij niet eenen grooteren misslag, of ten minsten schandlijker voor hem, als de *Hollanders* begaen, als hij een ander lerende regt gaen, door onoplettendheid zelf in den put valt, dien hij den leerling deed schuwen?... Ik denk het evenwel... Zie thans zijnen val of misslag, in het volgend van hem gegeven voorbeeld blad 83: den Keijzer *Constantius*, die geene verre uitzigt had om listen

dochter! zult gestraft worden; hij, *onleerzaemen* leerling, zal spijt hebben; den *briesschenden leeuw*; de *verhongerde kat*; het *leerend kind*; den *beschuldigden man*; de *zingende zwaen* voor haere dood; het *bemorst verken*, enz. Om dat dan in alle die voorbeelden slegts van eenen persoon of eene zaak gesproken word, staet alles in het eenvoudig getal, en de deelwoorden enz koomen overeen met de zelfstandige woorden, enz. in geslacht en naemval. Zie voorders de buigingen der naemvallen blad 20, tot meerder onderwijs.

Tweeden regel. Alles wat meer als een beteekent, 't zij dat het van persoonen of dingen gezegd word, moet in het meervoudig getal gesteld worden. Na dezen regel behooren zig ook de werkwoorden in alle wijzen te schikken, zoo menigmael zij niet staen in d'onbepalende werkwijze. Voorbeelden van *zelfstandige met bijvoeglijke-woorden*: De *voorzigtige raedsmannen*; de *schoone kerken*; de *morsige verkens*. Voorbeelden met *bedrijvende* deelwoorden: de *wandelende Aertsbisschoppen*; de *lerende meiskens*; de *trekkende peerden*. Voorbeelden met *lijdende* deelwoorden: de *geëerde zielbestieters*;

---

te ontdekken, geloofde, dat den Bisschop *Valens* het verslaen des vijandlijken legers door goddelijke openbaering wist. -- Indien volgens hem: *leger* van het manlijk geslacht is, zijne onwetendheid kan hem mogelijk verschoonen; om dat hij alsdan, volgens de grondregels onzer tael, 't bijvoeglijkwoord met zijn zelfstandigwoord doet overeenkomen; maer evenwel, als leermeester, moet hij weeten, dat *leger* van het onzijdig geslacht zijnde, het bijvoeglijk woord in het zelf geslacht behoorde gesteld te zijn; op deze wijze: des vijandelijk legers; of luid dic niet zoet genoeg in d'ooren, aldus: op het *leger des vijands* of der vijanden.

de *geliefde moeders*; de *bedauwde velden*. Voorbeelden met het *werkwoord* in den *tēgenwoordigen tijd*: wij *steelen* visschen, gij-l. *zaait* raepen; zij *branden* verkens. In den *onvolmaekten tijd*: wij *gaven* kroonstukken; gij-l. *bēdelde* kleederen voor d'arme menschen; zij *bestierden* de leezugtige kinderen. Voorbeelden in den *volmaekten voorleden tijd*: wij *hebben* de levens der Heiligen *beschreven*; gij-l. *hebt* menigvuldige misdæden *bedreven*; zij *hebben* des Konings ongenade over zig *getrokken*. Voorbeelden in den *meer dan volmaekten voorleden tijd*: wij *hadden* brieven *geschreven*; gij-l. *had* wijn *gedronken*; zij *hadden* boter *gekogt*. Voorbeelden in den *toekomenden tijd*: wij *zullen* God *bedanken* over zijne zegeningen; gij-l. *zult* mijne schaepen *weiden*; zij *zullen* groote huizen *bouwen*.

Hier zij aengemerkt, dat, als men *bijvoeglijke woorden* in plaets van *bijwoorden*, voor de *werkwoorden* stelt, de zelve onveranderlijk in het onzijdig geslacht moeten staen, gelijk ik reeds voogaendlijk daer af gesproken heb; dus, in plaets van te zeggen: de maegden hebben voor haere zuiverheid *kloekmoediglijk* gestreden, (die zeer wel gezegd is) kont gij niet min sierlijk zeggen: *kloekmoedig* gestreden; om dat *kloekmoedig* hier *bijwoordlijkerwijze* genomen word; maer nimmer *kloekmoedige*; t en waere de zinspreuk aldus beschreven was: de *kloekmoedige* maegden hebben voor haere zuiverheid gestreden. — Zeg dan nooit: 'de leerlingen zullen *dappere* (doende *dappere* met leerlingen overeenkoomen) in de letterkonst strijden; want dit zou eene grove feil, tegen den aert van onze tael, zijn. — In

vergelijking nogtans sprekende zou men geene *dapper* maer *dappere* moeten schrijven; B. V.: de krijgsmannen zullen *als dappere* strijden; waer onder (bij *uitlating*) verstaen moet worden als *dappere krijgsmannen* strijden. — Mij dunkt dat het niet onvoeglijk zal weezen, alhier te spreken op hoe veele wijzen het meervoudig getal, het zij in de zelfstandigehet zij in de bijvoeglijke naemwoorden, zijne uitgangen heeft; of, hoe zij van het eenvoud in het meervoud veranderd worden.

NEG ENDE VERDELING.

Onze vlaemsche tael heeft zeventien verscheidene uitgangen, om alle haere zelfstandige naemwoorden van het enkelvoud in het meervoud te brengen. Die zijn: 1° in *sen*; 2. in *ers*; 3. in *eren*; 4. in *en*; 5. in *ten*; 6. in *ken*; 7. in *men*; 8. in *pen*; 9. in *ren*; 10. in *ven*; 11. in *chen*, van dit slach zijn 'er niet veel; 12. in *gen*; 13. in *ben*; 14. in *den*; 15. in *s*; 16. in *meren*; 17. in *n*. Voorbeelden van het eerste slach: *duisternis*, *duisternis-sen*; *vos*, *vos-sen*; *gelijkenis*, *gelijkenis-sen*; *getuigenis*, *getuigenis-sen*. Van het tweede: *kind*, *kind-ers*; *eij*, *eij-ers*; *blad*, *blad-ers*. Van het derde: *kind*, *kind-eren*; *eij*, *eij-eren*; *blad*, *blad-eren*; men vind 'er niet veele die op die wijze eindigen. Van het vierde: *mensch*, *mensch-en*; *raed*, *raed-en*; tael (1),

(1) 'T valt mij onbegrijpelijk voor, dat de hedendagsche taelbebouwers in Holland, en voornaemlijk de hooggeleerde heeren *Weiland* en *Siegenbeek*, uit de tael, de *woordgronding* bannen, daer bijna alle de oudste [a] en

[a] *De oudste spraek-konst der hollandsche schrijvers, die ik bezit, is de geene van 't jaer 1688, in welke ik, in alle deelen, eene goede woordgronding vind, die zekerlijk op dien tijd allen lof weerdig was.*

tael-en; stoel, *stoel-en*; bad, *bad-en*; boom, *boom-en*; boom, *boom-en*. Van het vijfde: pot, *pot-ten*; rat, *rat-ten*; schat, *schat-ten*. Van het zesde: pad, *pad-den*. Van het zevende: tak, *tak-ken*; bak, *bak-ken*; zok, *zok-ken*. Van het achtste: snip, *snip-pen*; strop, *strop-pen*; tip, *tip-pen*. Van het negende: ster, *ster-ren*; kar, *kar-ren*; schar, *schur-ren*. Van het tiende: brief, *brie-ven*; graf, *gra-ven*; Van het elfste: roch,

schranderste taelbeschrijvers, als: *Moonen*, *Zeydelaar*, *Sewel*, *Cazelles*, die striptelijk in hunne spraek-konsten hebben gadeslagen en hunne leerlingen voorgehouden. Wat redenen dan hebben die twee gemelde heeren bewogen, om van hunne onstervelijke voorzaeten en taelopbouwens zoo plotseling af te wijken, en den bouw der hollandsche tael zoo sierlijk voltrokken, omver te werpen? zou het mogelijk zijn, om dat B. V. in maten den tweeden klinker *a* of *e* te veel zij? . . . wel nu neemt het zoo, dat de *a* of de *e* te overtollig zij, en in de uitspraek niet gehoord worde; is dat eene genoegzaeme en voldoende reden, om de *woordgronding* uit eene tael te bannen? . . . Doen zulks den Franschman, den Italiaen, den Engelschman, den Vlaming, enz. daer nogtans, bijzonderlijk bij den Franschman duizende letters te overtollig zijn? . . . Zeggen zij: dat de fransche tael de hollandsche niet zij? . . . Ik stem dit toe. . . . Maer konnen zij lochenen, dat de fransche tael haere grond regels niet hebbe, waer door zij, in het algemeen gesproken, de hollandsche, door haere *regelmatigheid*, verre overtreft? . . . Zou *Malherbe* in zijne tael wel ooit durven geschreven hebben in den noemer *une Roi se moque de vous*? Een' *Koning spot met u*? . . . of, *La Roi viendra vous juger*. *De Koning zal u komen oordeelen*, gelijk de Hollanders doer? . . . Neen voorwaer; want *Boileau* zou zijne pen gescherpt hebben, om tegen dusdanigen taelvernielder tot den lesten adem zijns levens, te schrijven. . . . Franschen! zou hij uitgedonderd hebben: is dan uwe tael, in plaets van eene manlijke te zijn, eene vrouwlijke tael geworden, dat gij zoo uitzinnig zijt, van ons mannen, het vrouwlijk geslacht te geeven? gae dan voord in uwe uitzinnigheid, gae voord, noch zegt voortaan niet meer *de vrouw*, maer

roch-chen. Van het twaalfste: *mug*, *mug-gen*; *rug*, *rug-gen*. Van het dertiende: *rib*, *rib-ben*; *krab*, *krabben*; *slab*, *slab-ben*. Van het veertiende: *bed*, *bed-den*; *pad*, *pad-den*; *stad*, *ste-den*. Van het vijftiende: *vader*, *vader-s*; *moeder*, *moeder-s*; *peter*, *peter-s*. Van het zestiende: *lam*, *lam-meren*; mogelijk het eenigst in geheel de vlaemsche tael. Van het zeventiende: *hoogte*, *hoogte-n*.

den vrouw, en doet de vrouwen in mannen veranderen, dewijl gij, ten minsten in den *noemer*, de mannen in vrouwen verandert hebt, enz. enz. Laeten wij ondertuschen tot de *woordgronding* wederkeeren en onderzoeken waer uit 'er meer voordeel of schaed voor de leerlingen zal spruiten, in het verwerpen of aenneemen der *woordgronding*. Voor mij, ik houd staen dat de *woordgronding* der werkwoorden en zelfstandige naemwoorden, enz. aen de scholieren zoo nodig is, als de pen aen eenen schrijver. Voor eerst, om dat den leerling zig in het meervoud nooit zal kunnen misgrijpen, als hij B. V. *maeten* geschreven ziende, en niet wetende wat dit in 't vlaemsch beduid, om dat hij eenen franschman is, het woord *maet* zal opzoeken en niet *mat*, in onderstelling dat hij reeds van zijnen meester onderrigt zij, dat *maet*, met *en*, 'er agter te voegen van het enkelvoud overgaet tot het meervoud; *maten* in tegendeel ziende, daer het *maeten* zou moeten zijn, volgens de lessen van den *hollander* hem gegeven, zal het hem wel ooit in de gedagten komen, dat hij *maet* moet opzoeken? . . . Neen zeker; maer hij zal natuerlijk *mat* opzoeken en dus tot de waere bediedenis des woords nooit koomen. Dus geeft hem de *woordgronding* in *maeten* een groot voordeel, daer hem *maten* eene groote schaed in de lering, toebrengt.

Ik gae nog voorder. . . ik zeg aen eenen leerling die geleerd is zonder *a* of *e* *maten*, enz. te schrijven: stel eens op het papier het meervoud van *tael*; hij zal schrijven *talen*; dit dus van hem geschreven zijnde, gebie ik hem de letteren van het meervoud uit te schrabben; hij schrabt in de daed die uit van *talen*: maer heeft hij dan *tael*? Voorzeker neen. . . Wat heeft hij dan? *tal*. Geluk dan leerling met zulk eene onderrigting. Vaerwel.

De *bijvoeglijke woorden*, die men altijd, in de woorden-boeken, in het onzijdig geslacht vind, B. V.: *goed, sterk, schoon, vuil*, enz. maeken van het zelf hun meervoud met eene *e* er van agter aen te hegten, zonder verandering, voor onze drie geslachten. B. V.: *goede vaders, goede moeders, goede kinderen*; daer zij nogtans in 't enkelvoud drie uitgangen, volgens de drie geslachten, hebben; B. V.: *den goeden herder, manlijk; de goede herderin, vrouwlijk; het goed schaep*, onzijdig.

TIENDE VERDELING.

Van de trappen van beteekening.

De bijvoegsels of bijvoeglijke woorden hebben drie trappen van beteekening: 1° den *gelijkstellenden*; 2° den *vergelijkenden*; 3° den *overtreffenden*. — Als den *bijvoeglijken naem* enkelijk de hoedanigheid van den persoon of zaak uitdrukt, staet hij in den *gelijkstellenden trap*; B. V.: *goeden wijn, goede spijs, goed bier*. — Als den *bijvoeglijken naem*, behalven zijne hoedanigheid, eene vergelijking van personen of zaken uitdrukt, staet hij in den *vergelijkenden trap*; B. V.: *Vlaenderen is schoonder en rijker als Braband*; dien *vergelijkenden trap* word den *trap van meerderheid* genoemd. De stad Iper is *min groot*, of is *zoo groot niet*, als die van Brugge; dat is den *trap van minderheid*. — Uw geschrift is *zoo fraei* als het mijn; gij zijt *zoo geleerd* als hij; daer hebt gij den *vergelijkenden trap van gelijkheid*. — Den *overtreffenden trap* word gebruikt, als hij eene hoedanigheid van personen of dingen in de hoogste of uitmuntendste gestel-

tenis uitdrukt. — Den *overtreffenden trap* is tweederlei; den eenen *volstrekt*, den anderen *opzigtlijk*. — Den *volstrekten overtreffenden trap* drukt eene hoedanigheid in den hoogsten trap uit, als 'er geene vergelijking met iet anders gedaen word; B. V. : deze boeken zijn *zeer onderrigtend, zeer voordelig, zeer kostelijk*. — Den *opzigtlijken overtreffenden trap*, drukt de hoedanigheid in den hoogsten of uitmuntendsten trap uit, als 'er eene vergelijking aen personen of zaeken geschied: Jan is *den zedigsten, den beleefdsten, den zagtmoedigsten* der menschen; Maria is *de neêrstigste, de ootmoedigste, de gehoorzaamste* der meiskens; dit peerd is *het grootst, het schoonst en sterkst* van de stad, te weten: van de peerden, die in de stad zijn.

Over den *gelijkstellenden trap* valt niets bijzonder alhier te verhandelen; vermits 'er van gesproken is geweest, als men van de bijvoeglijke naemwoorden gehandeld heeft. — Aengaende den *vergelijkenden trap* moet men weeten, dat hij, van een bijvoeglijkwoord gemaekt in *er, der* of *ter*, met zijn zelfstandig woord in 't enkel of meervoud overeen moet koomen, als hij het zelfstandignaemwoord voorgaet, anders blijft het altijd in alle geslachten, getallen en naemvallen onveranderlijk. Voorbeelden van overeenkomst: mijnen *geleerderen* zoon; mijne *godyrugtigere* dogter; mijn *sterker* peerd; onze *schoondere* tempels; onze *kostelijkere* kamers; onze *vettere* verkens. — Uitneeming. *Goed, kwaed, veel, weinig*, hebben in den vergelijkenden trap: *beter, erger, meerder, minder*. Zij hebben in 't enkelvoud voor het manlijk geslacht *beteren*; voor het vrouwlijk *betere*;

en voor 't onzijdig *beter*. Dus ook : *ergeren*, *ergere*, *erger*; *meerderen*, *meerdere*, *meerder*; *minderen*, *mindere*, *minder*. In het meervoud voor de drie geslachten : *betere*, *ergere*, *meerdere*, *mindere*. Voorbeelden : *beteren* brouwer, *betere* vorstin; *beter* kalf. *Ergeren* meester; *ergere* schoolvrouw; *erger* kot. *Meerderen* strijd; *meerdere* zotheid; *meerder* gevaer. *Minderen* last; *mindere* pijn; *minder* kruijs. In het meervoud : *betere* brouwers, vorstinnen, kalveren; *ergere* meesters, schoolvrouwen, koten; *meerdere* strijden, zotheden, gevaeren; *mindere* lasten, pijnen, kruijssen, enz.

Den *overtreffenden trap*, die ook van het bijvoeglijk naemwoord als *den vergelijkenden*, gemaekt word, neemt *st*, *ste* of *sten* aen. *St*, in de bijwoorden; als : hij schrijft *schoonst* van alle de schrijvers; hij schildert *volmaektst* van alle de schilders; hij werkt *vlijtigst* van alle de arbeiders. *Ste*, in het vrouwlijk geslacht; als : de *rijkste* koopvrouw; de *geleerdste* dogter; de *grootste* zottin. *Sten*, in het manlijk geslacht; als : den *uitzinnigsten* der menschen; den *bedorvensten* der jongelingen; den *kwaedwilligsten* der booswigten. In 't meervoud gaen zij allegader uit in *ste*, even eens gelijk de bijvoeglijke woorden. B. V. : de *grootste* kemels, kerken, huizen.

ELFSTE VERDELING.

Over de naemen van getal.

De naemen van getal drukken de schikking of de hoeveelheid der persoonen of dingen uit. zij zijn, of zelfstandige, of bijvoeglijke getallen.

Getallige bijvoeglijke naemen.

De bijvoeglijke naemen zijn of schikkend of getallig. De schikkende geeven de plaetsen of de schikking der plaetsen te kennen; als: den eersten, de eerste, het eerst; den tweeden, de tweede, het tweede; den derden, de derde, het derde, enz. — Zij passen op de vraag: den hoeveelsten, de hoeveelste, het hoeveelst? B. V.: den hoeveelsten is mijnen zoon? de hoeveelste is mijne dogter? het hoeveelst is mijn kind? — De oorspronglijke of hoofdgetallen worden aldus genoemd, om dat zij den oorsprong der andere zijn, en dienen om die te maeken. Een, een-en-veertigsten; twee, twee-en-zestigsten, enz.

Getallige zelfstandige naemen.

De getallige zelfstandige naemen worden verdeeld in *verzamelende*, *bedeelende*, *evenredige* en *herhalende*. — De *verzamelende* doen eene menigte dingen, als vereenigd, kennen. B. V.: een honderd appels; een duizend eijeren. — De *bedeelende* geeven de deelen van een geheel te kennen; B. V.: de helft; een vierde; een honderdste. De *evenredige* drukken het dobbel, het drievoud, enz. Uit; B. V.: het *dobbel* slot; het *drievoudig* manschap; het *viervoudig* gespan der peerden. — De *herhalende* doen ons de hoeveelheid kenuen; B. V.: een *mael*, drie *mael*, vijf *mael*, zeven *mael*. De eerste *mael*, de tweede *mael*, de derde *mael*, enz.

TWAELFSTE VERDELING.

Van de beheersching der voorzetsels.

De voorzetsels van een te groot getal zijnde, om die allegader in deze spraek-konst te plaet-

sen, zal ik sloegts van de bijzonderste handelen en voor eerst met *aen* beginnen. *Aen* beheerscht den *gever*, als het toeschrijving of toeëigening beteekent; B. V.: ik geef geloof *aen de H. kerke*; gij schenkt eenen boek *aen den leerling*; hij schrijft eenen brief *aen zijnen vriend*. — *Aen*, als het plaets zonder roering beteekent, den *beschuldiger*, B. V.: wij woonen *aen de kerk*, *aen het stadhuis*, *aen de brug*. — *Agter*, den *beschuldiger*, B. V.: *agter het leger*; *agter den meester*; *agter den priester*. — *Behalven*, den *beschuldiger*, B. V.: zij zijn alle gesneuveld *behalven twee*. — *Binnen*, den *beschuldiger*, B. V.: *binnen de grenzen*; *binnen drie dagen*; *binnen Antwerpen*. — *Boven*, den *beschuldiger*, B. V.: *boven het dak*; *boven het hoofd*; *boven de maet*. — *Buiten*, den *beschuldiger*, B. V.: *buiten de gehoorzaamheid*; *buiten de gewoonte*. — *Bij*, den *beschuldiger*, B. V.: *bij den Paus*; *bij de merkt*; *bij den burg*. — *Door*, den *beschuldiger*, B. V.: *door het bosch*; *door de deur*; *door den bliksem*. — *In*, zonder beweging, den *wegnemer*, B. V.: *in de school* worden wij onderrigt. *In*, met beweging, den *beschuldiger*, B. V.: zij rukken *in het kasteel van Gent*. — *Langs*, den *beschuldiger*, B. V.: *langs het water*; *langs de schelde*; *langs den hof*. — *Met*, den *wegnemer*, B. V.: *met mijne ouders*; *met zijne meter*; *met uwen hond*. — *Na* (volgens), den *beschuldiger*, B. V.: *na uwe zinnen*; *na de lering*; *na het gebruik*. — *Nae* (tot), den *beschuldiger*, B. V.: wij gaen *nae de hoeve*; gij-l. vertrekt *nae Leiden*; zij keeren weder *nae Frankrijk*. — *Naer* (agter), den *beschuldiger*, B. V.: ik zal u zien *naer het avondmael*; koomen *naer de misse*; gij zult

speelen naer de school. — *Nevens*, den beschuldiger, B. V.: nevens den herder; nevens de brouwerij; nevens de herberg. — *Om*, den beschuldiger, B. V.: om de liefde Gods; om de rechtveerdigheid; om uwe belangen. — *Onder*, den beschuldiger, B. V.: onder den lauwerboom; onder de steenen; onder den trap. — *Omtrent* of *ontrent*, den beschuldiger, B. V.: omtrent de zee; ontrent vier-en-zestig jaeren; ontrent de stokerij van Daniël. — *Op*, den wegnemer, B. V.: op de straet; op het raedshuis; op de venster. — *Over*, als het tijd beteekent, den wegnemer, B. V.: over twee maenden; over eene week; over drie ueren. — *Over*, als het plaets beteekent, den beschuldiger, B. V.: over het vuur; over de kerk; over de Maes. — *Rondom*, den beschuldiger, B. V.: rondom de vesten; rondom het kerkhof; rondom de krijgsmannen. — *Zonder*, den wegnemer, B. V.: zonder zwaeren arbeid; zonder oorlof van den raedsheer; zonder eenige deugden of verdiensten. — *Tegens* of *tegen*, den beschuldiger, B. V.: tegens de wetten; tegen den wil; tegens de vijanden. — *Tot* (nae) is gezegd. — *Tot*, den beschuldiger, B. V.: tot het aenstaend jaer; tot den vijftienden dezer maend; tot het eind mijns levens. — *Tusschen*, den beschuldiger, B. V.: tusschen twee vegtende kinderen; tusschen eenen borger en boer; tusschen de vrouw en den man. — *Van* (naer een lijdend deelwoord), den wegnemer, B. V.: ik word van den schelm veragt; gij word van uwe neeven bemind; hij word van de rechters veroordeeld. — *Van* (als den persoon of zaek iet bezit of voordbrengt), den teler, B. V.: het water van de zee; den spiegel van den werkmans;

de gedichten van *Cats*. — *Volgens*, zie na. — *Voor* (als het tijd beteekent), den *beschuldiger*, B. V.: mijne vriendin zal voor den *vrijdag* vertrekken; voor den *avond* zal ik schrijven; voor den *dag* stond hij op. — *Voor* (in iemants plaets) den *beschuldiger*, B. V.: hij reist voor den *Koning*; zij bouwen voor den *Graef*. — *Uit*, den *wegnemer*, B. V.: uit Davids *stam* is CHRISTUS, na het vleesch, geboren; uit *mijne brieven* leert gij; hij ziet uit *de venster*. — *Uitgenomen* (behalven), den *beschuldiger*, B. V.: uitgenomen *de zon- en heiligdagen*; uitgenomen *de keizers en koningen*; uitgenomen *den vrede en oorlog*, die van 't manlijk geslacht zijn.

DE RTIENDÉ VERDELING.

De benoeming der getallen en voor eerst van het hoofdgetal.

1. Eenen, eene, een, dit enkel getal is buigzaam in de drie geslachten; de andere getallen tot honderd blijven altijd onbuigzaam; 2. twee, 3. drie, 4. vier, 5. vijf, 6. zes, 7. zeven, 8. acht, 9. negen, 10. tien, zommige schrijven *thien*; doch kwalijk: dus moet zij'er uit gebannen worden, als eene overtollige letter. 11. elf, 12. twelf of twaelf, 13. dertien, 14. veertien, 15. vijftien, 16. zestien, 17. zeventien, 18. achttien, 19. negentien, 20. twintig, 21. een-en-twintig, 22. twee-en-twintig, enz. 30. dertig, 31. een-en-dertig, enz. 40. veertig, 41. een-en-veertig, enz. 50. vijftig, 51. een-en-vijftig, enz. 60. zestig, 61. een-en-zestig, enz. 70. zeventig, 71. een-en-zeventig, enz. 80. tachtig of tachtentig, 81. een-en-tachtentig, enz. 90. negentig, 91. een-en-negentig, enz. 100. hon-

derd, 101. honderd-een, enz. 1000 duizend, 1001. duizend en een, enz. 10000. tien duizend, 20000. twintig duizend, 30000. dertig duizend, 40000. veertig duizend, 50000. vijftig duizend, 60000. zestig duizend, 70000. zeventig duizend, 80000. tachtig duizend, 90000. negentig duizend, 100000. honderd duizend, 1000000. tien honderd (1) duizend, 2000000 twintig honderd duizend, 3000000. dertig honderd duizend, 4000000. veertig honderd duizend, 5000000. vijftig honderd duizend, 6000000. zestig honderd duizend, 7000000. zeventig honderd duizend, 8000000. tachtig honderd duizend, 9000000. negentig honderd duizend, 10000000. honderd honderd duizend, enz.

Roomsche getallen.

1.	I.	11.	XI.
2.	II.	12.	XII.
3.	III.	13.	XIII.
4.	IV.	14.	XIV.
5.	V.	15.	XV.
6.	VI.	16.	XVI.
7.	VII.	17.	XVII.
8.	VIII.	18.	XVIII.
9.	IX.	19.	XIX.
10.	X (2).	20.	XX.

(1) *Millioen*, enz. uitheemsch naemwoord zijnde, heb ik mijne moeder-tael met die (na het voorbeeld van den zuiveren franschen dichter *Malherbe*) niet willen bevleken; gelijk hedendags veele vlaemsche schoolmeesters, enz. doen.

(2) *P. Bincken* maekt zig belachlijk, met de *W.* onder de romeinsche getallen te stellen; de Romeinen hebben die nooit onder hunne letteren geteld, en dus veel min onder de getallen... Om tien uit te drukken (gelijk wij, Vlamingen, in onze jaerschriften doen) gebruiken zij de *X.*

21.	XXI.	71.	LXXI.
22.	XXII.	80.	LXXX.
23.	XXIII.	89.	LXXXIX.
24.	XXIV.	90.	XC.
25.	XXV.	91.	XCI.
26.	XXVI.	92.	XCII.
27.	XXVII.	99.	XCIX.
28.	XXVIII.	100.	C.
29.	XXIX.	101.	CI.
30.	XXX.	102.	CII.
39.	XXXIX.	103.	CIII.
40.	XL.	104.	CIV.
41.	XLI.	200.	CC.
42.	XLII.	300.	CCC.
49.	XLIX.	400.	CCCC.
50.	L.	500.	DC.
51.	LI.	600.	DCC.
52.	LII.	700.	DCCC.
59.	LIX.	1000.	CCD.
60.	LX.	5000.	DD.
61.	LXI.	10000.	CCDD.
70.	LXX.	100000.	CCDDDD.

Men gebruikt de volgende letters om jaerschriften te maeken : M. duizend. D. 500. C. 100. L. 50. X. 10. W. 10. V. 5. I. 1.

VEERTIENDE VERDELING.

Van het schik-getal.

Eersten, eerste, eerst; tweeden, tweede; derden, derde; vierden, vierde; vijfdn; zesden; zevenden; achtsten; negenden; tienden; elfsten; twaelfsten; dertienden; veertienden, enz.

VIJFTIENDE VERDELING.

Van het samenvoegsel.

Daer zijn *samenvoegsels*, die niets in de

werkwijzen beheerschen; gelijk : *en, als, wanneer*; enz. B. V. : het vuer *en* het water *strijden* tegen elkander; als *gij uitgaet*, zegen u met het teeken des H. kruis; *wanneer* hij doodlijk *zondigt*, dood hij zijne ziel. — De volgende en meer andere beheerschen de vervoegende (1) wijze : *dat; alhoewel; och of; op dat; voorbeelden: ik wil dat hij sterve; alhoewel gij mijnen vijand zij; och of ik gezond wierde; op dat gij weete.*

ZESTIENDE VERDELING.

Van het tusschenwerpsel.

Van de tusschenwerpsels valt niet bijzonder te zeggen, dan dat het schijne dat *wee* en *foei* den *gever* beheerschen; B. V. : *wee! u zondaeren; wee! mij zondaresse; wee! u wijsgeer* (2), die door uwe valsche stellingen de menschen leert doolen. *Foei u luiaert! Foei u Godlasteraeren.*

ZEVENTIENDE VERDELING.

Van de verbloemde spreekwijzen.

(In het latijn *Figuræ*, in het fransch *Figures.*)

Gelijk de latijnsche, fransche en andere taelen, zoo heeft ook de vlaemsche tael haere

(1) Van Boterdael noemt die : de *bijvoeglijke werkwijze*; mijnen onbekenden taelopbouwer, de *aenvoegende of wenschende wijze*; Moonen, Sewel en misschien nog andere, de *aenvoegende wijze*; B. der Kinderen, de *wenschende of aanraadende wijs*; ik, de *vervoegende of wenschende werkwijze*; om dat : vervoegen en aenvoegen, bij mij gebroeders en gezusters zijn.

(2) Men verwerpe dan vrij (zegt A. Kluit in de lijst der . . . naemwoorden, bl. III.) het woord *filosoof*. met al die nieuwe verzonnenen, en schrijve het echt en goed woord *wijsgeer*.

verbloemde of oneigenlijke spreekwijzen. De hollandsche en vlaemsche schrijvers zijn niet eens over het getal. Moonen geeft de tien volgende : de voorzetting, inzetting, naerzetting, voorafkorting, uitbijting, afkapping, omzetting, wisseling, en samentrekking (1). Sewel, deze drie-en-dertig : 1 gelijknaamigheid; 2 leenspreuk; 3 naemwisseling; 4 overneming; 5 zinspeling; 6 bijspreuk; 7 woordherhaling; 8 agternaerherhaling; 9 weeromkering; 10 klankverdobbeling; 11 zelfwoordigheid; 12 wederkeer; 13 ontogt; 14 traspreek; 15 schertsrede; 16 stoffering; 17 persoonverbeelding; 18 afwending; 19 vervanging; 20 vernoeming; 21 misbruiking; 22 bijgrijzing; 23 nabauwing; 24 vrijmoedige spreuk; 25 verzwijging; 26 herroeping; 27 toestemming; 28 toelating; 29 overlegging of twijfeling; 30 beraedslaging; 31 voorinneming; 32 vraging; 33 uitroeping (2).

Het getal van 33 verbloemde figuren behoort meer tot de fiederijkkonst als tot eene spraek-kunst; en daer Van Boterdael maer eene stelt, te weten de uitlating (ellipsis) zal ik het met Moonen houden, en beginnen met de *voorzetting*, de welke eene bijvoeging is van eene letter of lettergreep; B. V. : *edoch*, voor doch;

---

(1) In het latijn : 1 prosthesis; 2 epenthesis; 3 paragoge; 4 aphæresis; 5 syncope; 6 apocope; 7 metathesis; 8 antithesis; 9 crasis; 10 apostrophus.

(2) In 't latijn : Synonymia. Metaphora. Metonymia. Metalepsis. Paranomasia. Allegoria. Epizeuxis. Epanalepsis. Epanodos. Anadiplosis. Anaphora. Epistrophe. Symploce. Climax. Ironia. Hyperbole. Prosopopoeia. Apostrophe. Synecdoche. Antonomasia. Catachresis. Sarcasmus. Mimesis. Parrhesia. Aposiopesis. Revocatio. Epitrote. Permissio. Deliberatio, sive Dubitatio. Anacænosis. Præoccupatio. Interrogatio. Exclamatio.

nemaer, voor *maer*; *gebroeders*, voor *broe-*
ders; *gezusters*, voor *zusters*, enz. 2. De *in-*
zetting, is eene tusschenstelling van eene of
meer letteren in 't midden van een woord;
B. V.: *gegeeten*, voor *geëien*; *gesternten*,
voor *gesternten*; *schellemstukken*, voor *schel-*
stukken; *ontsagchelijk*, voor *ontsaglijk*, enz.
3. De *naerzetting*, is eene uitstrekking van eene
of meer letteren op het eind van een woord;
B. V.: *heere*, voor *heer*; *vlamme*, voor *vlam*;
getuigenisse, voor *getuigenis*; *alomme*, voor
alom, enz. 4. De *voorafkorting*, is eene weg-
neming eener lettergreep; B. V.: *doogen*, voor
gedoogen; *Michiel*, voor *Michaël*; *Sander*,
voor *Alexander*; *Manuël*, voor *Emanuël*; *lukken*,
voor *gelukken*, enz. 5. De *uitbijting*, is eene
uitwerping van eene of meer letteren uit het
midden van een woord; B. V.: *staêg*, voor
stadig; *boogaerd*, voor *boomgaard*; *wandlen*,
voor *wandelen*; *daên*, voor *daeden*, enz. 6. De
afkapping, is eene afsnijding van eene of meer
letteren van het eind eens woords; B. V.: *vaen*,
voor *vaendel*; *zes mael*, voor *zes maelen*;
trom, voor *trommel*; *min*, voor *minder*, enz.
7. De *omzetting*, is eene verzetting van eene
of meer letteren in de plaets van eene andere
letter; B. V.: *heemlen*, voor *hemelen*; *bron*,
voor *born*; *aedlaer*, voor *adelaer*; *eenre*, voor
eener; enz. doch die verbloeming is weinig in
gebruik. 8. De *wisseling* is eene verandering
van eene letter in eene andere; B. V.: *kem-*
men, voor *kammen*; *vlak*, voor *vlek*; *gewente*,
voor *gewoonte*; *leugen*, voor *logen*, enz. 9. De
samentrekking, is eene uittaling van eene of
meer letteren, die gemeinlijk van twee letter-
greepen eene maakt; B. V.: *blaân*, voor

bladen; *Aron*, voor Aäron; *Abram*, voor Abraham; *Isac*, voor Isaäc, enz. 10. De *afwending*, is eene afsnijding der voorste letters, in de woorden: *des*, *het*, *daer*, *ik*; B. V.: 's *winters* is 't *koud*; 'er zijn *dieven* in *onzen stal*; 'k zal morgen *vertrekken*.

SAMENS PRAEK

TUSSCHEN EENEN REIZER EN EENEN LEERLING,

over de hollandsche en vlaemsche taelen; enz.

Reizer. Wijsgeerigen jongeling! mij dunkt dat gij, gezeten op een heuvelken, onder eenen schaduwrijken lindeboom, om de hitte der zon te mijden, den kostbaeren tijd, die van veele speelzieke en luije jongelingen onnuttig verkwist word, in voordeelige leringen (zoo ik hoop) weet over te brengen.

Leerling. Mijn heer! ik ben u hogelijks verplicht over het goed gevoelen, dat gij u geveerdigt voor mij te hebben, ... het is waer dat ik mij door den algemeinen stroom der onwijze jongheid niet laete wegsleuren, die doorgaens zoo blind is, dat zij wel altijd den boog zou willen ontspannen hebben, en zelden of nooit peizen, om zig de konsten en wetenschappen, door herhaelde oefeningen, eigen te maeken.

Reizer. Wie heeft u dan zulke gedagten ingeboezemd?

Leerling. Mijnen teergeliefden vader, dien ik, naest God, allen eerbied toedraeg.

Reizer. Lofweërden jongeling gij zult van

den alzegenaeer over de liefde en agting voor dien, die u het leven gaf, beloond, en ongetwijfeld van zijn godlijk licht bestraeld worden, om tot eene geleerdheid te koomen, die u in de wereld eenen man van aanzien maekende, naer dit broos en kort leven, geleide tot het eindloos geluk uwer zaligheid.... Maer, minnelijken leerling! is het mij toegelaeten u te vraegen, in wat boek gij bezig waert met u te oefenen, als ik de eer had u hier voor d'eerste mael te ontmoeten?

Leerling. Mijn heer ik wil zeer geern uwe onbaezugtige nieuwsgierigheid voldoen.... Het is de alomberoemde nederduitsche spraek-kunst van den hoogleeraer P. Weiland, uitgegeven in naem en op last van het Staetsbestuur der bataafsche Republiek (1).

Reizer. Ik heb die ook, doch met haeste, te Brugge zijnde in 't jaer 1806 of 7 gelezen;

(1) *Republiek*, zoo ik mij laet voorstaen, komt voort van het latijnsch zelfstandig woord *res publica* (gemeinbest); dus een uitheemsch woord, die wij Vlamingen, zoo lang wij echte uitdrukkingen voor onze tael zullen hebben, niet mogen gebruiken, na het voorbeeld van den grooten Malherbe, van welken Boileau, in zijne dichtkunde zingt:

Enfin Malherbe vint, et le premier en France,
Fit sentir dans les vers une juste cadence:
D'un mot mis en sa place enseigna le pouvoir,
Et réduisit la muse *aux règles du devoir*.
Par ce sage Ecrivain, la langue réparée
N'offrit plus rien de rude à l'oreille épurée.
Les stances avec grace apprirent à tomber;
Et le vers sur le vers n'osa plus enjamber.
Tout reconnut ses loix, et ce guide fidèle,
Aux auteurs de ce temps, sert encor de modèle.
Marchez donc sur ses pas: aimez *sa pureté*,
Et de son tour heureux unitez la clarté.

om dat ik die aen den eigenaer Mr Priem moest wedergeeven; naer dien tijd heb ik die niet meer gezien.... Vind gij smaek in dien hoogleeraer? volgt gij hem in alle zijne grondregels?

Leerling. Ik vind in veele dingen smaek; maer ik volg zijne grondregels in alles niet op.

Reizer. Mag jk weeten, uit wat oorzaak?

Leerling. Ja, mijn' heer! maer eer ik begin, stem mij toe u te zeggen, dat ik den zoon van eenen hollandschen koopman en van eene koopmans dogter van Brugge ben. Zij trouwden aldaer in de kerk van O. L. V., den 15 van wijnmaend 1790, en ik wierd in Amsteldam den 21 der gemelde maend 1793 geboren, 's morgens ten drie ueren..... Als ik acht jaeren oud was, en reeds van mijne moeder, volgens de brugsche tael, in de spel- en schrijfkunde onderwezen, sprak mijnen geëerden vader in mijne tegenwoordigheid haer aldus aen: zorgrijke gemalin! ik zie met ongeduld, om niet te zeggen met tegenzin, dat gij u te veel moeite geeft, om onzen eenigen zoon, in de letter- en schrijfkunde te onderrigten: dus heb ik voor mij genomen hem te *Melle* bij *Gent*, of te *Thielt* bij *Brugge* in de kostschool te steeken, tot dat hij den ouderdom van twaelf jaeren bereikt zal hebben.... Hij had nauwlijks geëindigd, of mijne zorgvuldige moeder, smeltende in traenen, vaerde hem aldus in: ik verhoop, teergeliefden gemael! dat gij op mijne vertoogen van uwe voornemens zult afzien.... Weet dan, zoo gij mij van onzen eenigen zoon berooft, dat gij mij zoo aenstonds den dood steek zult geeven.... Wat! zult gij zoo vreed zijn van dat kind,

welk ik van zijn eerst begriip in de christelijke lering, daer naer in de letter- en schrijfkunst onderrigt heb, van mij te vervremden?.. Mijnen vader over eene zoo onverwagte tael uitermaeten verbaesd, neen, vrouw! neen, zegde hij, zulks zal ik tegen uwen dank nooit bestaen.... Ik deed maer zulks, om u van een zwaer pak t'ontlasten.... Maer, lieve! zeg mij doch, waerom gij onzen zoon Joseph (dien is mijnen doopnaem) van u niet slegts voor drie of vier jaeren, gescheiden wilt hebben?... Zeer geern, mijnen echtgenoot, was de antwoord van mijne moeder.... Gij weet dat onzen zoon, met de vrees des Heere, die het beginsel der opregte en bestendige wijsheid is, beziel, nooit tot hier toe met eenige kinderen gespeeld of verkeerd heeft, die van jongs af van hunne blinde ouders bedorven zijnde, en rijk in ondengden en kwade zeden geworden, hem hun vergift hebben kunnen mededeelen.... En zult gij, naer alle mijne zorge, waekzaemheid en onderwijzing hem willen bloot stellen aen het gevaer van, slegts door het voorbeeld van eenen ondeugenden scholier verleid en ook bedorven te worden?... Zeg, kont gij mij verzekeren dat onzen deugdrijken Joseph (vergeef mij, mijn heer! de lofverbreiding, die ik hier van mij zelve doe.... het was mijne moeder, die aldus vader aensprak) in onnozelheid van ons vertrekkende, onnozel en evenrijk in deugden weder zal keeren?.... Zal het integendeel niet grootelijks te vreezen zijn (de fransche omwenteling met al haer vergift en betreuenswaardige gevolgen ingezien) dat hij, hoe oploetende, hoe waekzaem, hoe zorgvuldig de

bestierders der kost-schoolen ook mogen wezen, dat hij, zeg ik, mismaeckt na de ziel, voor onze oogen verschijnen zal? gij weet immers wel, dat 'er staet in 't heilig schrift: *met den boozen (1) zult gij boos worden*.... Ja, vrouw, was mijns vaders beantwoording, en bovendien dat een schurfd schaep eene geheele kudde schaepen bederven zal, indien men het zelf onder de gezonde laet weiden, en geene zorg neemt, om het van de kudde te scheiden. Maer, zeg mij ook, dierbaere vrouw! wat wegen zullen wij inslaen, om hem in de andere konsten en wetenschappen te doen onderwijzen?.... Hij heeft van mij de hollandsche, van u de vlaemsche tael, het geschrift, de rekenkonst en volmaekt de christelijke lering ingeboezemd geweest; doch dit alles, volgens onzen staet, is niet genoeg; hij moet voorders de grieksche, latijnsche en engelsche taelen en de wiskunde leeren; en vermits gij die gemelde wetenschappen onkundig zijt, gij moet mij eenen middel schaffen, op dat hij in die onderwezen worde.... Hier zweeg mijnen vader. — Moeder, naer kort beraed, stelde hem voor, den volgenden weg in te slaen, die was van eenen zeer geleerden roomschen Priester tot dit einde te neemen.... Kent gij zulk eenem, was de vraeg van mijnen vader?.... Zeer wel antwoordde zij; het is eenen gewezen leeraer der grieksche en latijnsche taelen, te Brugge wonende; en ik laet mij vastelijk voorstaen dat hij de wiskunde ook kenne.... Schrijf dien heer eenen brief, en verzoek hem nae Am-

---

(1) Cum perverso perverteris. Psal. 17. † 29.

steldam te koomen, om onzen zoon zijne wetenschappen mede te deelen: zijnen naem is Mr *Vlaming*.... Die voorstel aenveerde mijnen vader terstond, en bezig zijnde met schrijven, vrouw! zaid hij: wat jaerlijks loongeld, buiten de tafel, zullen wij dien Priester geeven?.... Wel man, sprak zij, gemerkt God ons in onzen koophandel zoo overvloedig zegene, dat wij jaerlijks twelf duizend guldens te boven leggen, bied hem twee duizend guldens aen; ik twijfel niet, of hij zal uwen voorstel ijlings aenveerden.

Reizer. Is den heer *Vlaming*, op het schrijven van mijn heer, uwen vader, nae Amsterdam gekoomen?

Leerling. Mijn heer, tot nog toe niet; maer wij verwagten hem allen oogenblik; en het is tot dat einde, dat ik hier gezeten was; om zoo haest ik hem gewaer word, hem nae ons kasteel, dat gij hier voor u ziet staen, te geleiden.

Reizer. Hoe, jongeling! behoort dat overtreffelijk gebouw uwe dierbaere ouderen toe?

Leerling. God zij gedankt, mijn heer!.... naer dat zij twee jaeren door den echt vereenigd waren, hebben zij dat kasteel uit der hand van den Graeve van N.... gekogt.

Reizer. Gemerkt ik, vremdeling zijnde, nieuwsgierig ben, tot het zien van fraeije gebouwen, zou ik, op uwen naem, mij derwaerts mogen begeeven, om het zelf van binnen t'aenschouwen?

Leerling. Mijn heer! het zal mij een groot geluk zijn, u aen mijne moeder voor te stellen, en zij zal het haer eene groote eer achten uwen persoon in, haere woning te ont-

H

vangen.... Heb dan de goedheid mijn heer van mij te volgen.

Reizer. Zeer geern, mijn heer!.... Maer terwijl gij mij vergeleiden zult, zal mogelijk uwen nieuwen leeraer aankoomen, en aldus zou ik u berooven van eene voldoening, die u boven maeten ter herte moet gaen.

Leerling. Neen, mijn heer!... maer ik zal van dag eene dobbele voldoening genieten: de eerste van uwen persoon nae ons kasteel te geleiden; de andere, van fluks daer naer, onder dezen boom, mijnen nieuwen leeraer te blijven afwagten.

Reizer. Wat goedheid van uwen kant! ik bloos 'er over.... Wat vermag eene goede opvoeding al niet.... Laeten wij dan gaen.

Den reizer van des leerlings moeder op het heerlijkst ontvangen, keerde den zoon nae zijne standplaets weder, om Mr Vlaming, onder het voorder doorbladeren van Weilands spraek-kunst, astewagten....

Intusschen had mevrouw de heuschheid den reizer, onder en boven, het kasteel te toonen, en daer naer in den hof, met geurige haegen beplant, en door ontelbaere bladrijke boomen beschaduwd, te geleiden; alwaer zij, van de eene dreef in de andere wandelende, aldus den heer reizer aevving te ondervraegen: mag ik wel weeten, mijn heer! aen wien ik het geluk, van hem mijn buitengoed te toonen, te danken heb?

Reizer. Mevrouw ik ben beschaemd over uwe goedheid.... Dat geluk schenk ik mij zelve toe.... Om uwe persoon op het spoedigst te voldoen, weet dat ik den zoon ben van den Hertog van Urs....

Mevrouw. Wat ben ik mijnen zoon verplicht, van uwe edelheid tot mij vergeleid te hebben!

Reizer. Het was zoo zeer de nieuwsgierigheid niet om het kasteel te zien, als de begeerte van u te kunnen spreken.

Mevrouw. Om mij te kunnen spreken, Mr?

Reizer. Ja, mevrouw!... En wie der sterfelingen zou niet verlangen, om eene zoo zeldzaeme moeder, als gij zijt, te kennen?

Mevrouw. Wat zeldzaems dan, mijn heer! vind gij in uwe dienaars?

Reizer. Die zeldzaamheid heeft reeds mijn heer, uwen zoon, mij kenbaer gemaakt; en ik twijfel, schoon ik de gantsche wereld doorreisde, of ik uws gelijke zou vinden.... Ik ben ook getrouwd, mevrouw, en ik leef met mijne echtgenoot, sedert ons houwelijk, in eene uitschitterende liefde, in eenen gewenschten vrede, en in eene onverbreeklijke eensgezindheid; maer, als ik haer voorhield van onze eenige dogter, den ouderdom thans van twaelf jaeren bereikt hebbende, in een klooster te doen, om de vlaemsche en engelsche taelen te leeren, was zij aenstonds te vreden; gij, mevrouw! in tegendeel hebt u tegen gesteld, als mijn' heer, uwen gemaal, het zelf met Joseph wilde uitwerken.

Mevrouw. Mijn' heer! ik vind een groot verschil tusschen eene kost-school, waer men zoonen, en een besloten klooster, waer men dogteren opvoed.

Reizer. Mevrouw! ik zou dat groot verschil wel willen kennen.

Mevrouw. Mijn' heer! dat groot verschil is hier in bijzonderlijk gelegen, dat van tien kost-schoolen men 'er negen vind, die van

getrouwde mannen bestierd worden.... Dikwijls zijn zij overlast van vrouw en kinderen, welke zij kost en kleederen moeten bezorgen; en het getal der kostkopers niet groot genoeg zijnde, om eerlijk te bestaen, zijn zij verpligt goede en kwaede jongelingen in hunne schoulen t'aenveerden....

Reizer. Dat is eene onbetwistlijke waerheid.

Mevrouw. Nu, waer eenen of meer, om hunne onlijdlijke ongehoorzaemheid, kwaede zeden, en bedorvenheid, ten voorbeelde aen andere, de school zouden ontzegd, en schandlijk weggejaegd worden, men houd zig te vreden, met hun eene kleine boet of straf op te leggen, uit vrees, van eenige maendlijksche schellingen te verliezen!!! De andere goede kinders, uit hunne natuer, niet min als de booze, geneigd tot 't kwaed, ziende dat hunne makkers, na verdiensten, niet gekastijd worden, ontzien weinig of niet dusdanige straffen: en dus laeten zij zig ongevoeliglijk, door den stroom van bedorvenheid, wegsleuren; om dat de meesters, uit baetzugtigheid, geene schrik-verwekkende straffen werkstellig maeken.... Op zulk eene wijze handelt men niet, in de vrouwenkloosters.... De baetzugt is 'er uitgebannen.... Doorgaens overvloediglijk begoed, zijn zij slegts met iever ontsteken, om de pligten van meesteressen te kwijten.... Der goede zeden inplanting is het doelwit, daer zij op mikken.... Niet anders hebben zij voor oogen, als de kinderen, haere zorge tocbetrouwd, eene wezenlijke geleerdheid, met eene goede opvoeding gepaerd, in te drukken.... De dogters zien aldaer geene, hoegenoemde, kwaede voorbeelden, om dat 'er geene, als beslotene, de leer-

school mogen bijwoonen.... Moet 'er eene, bij geval, gestraft worden; zij word, volgens de grootheid van haer kwaed, gekastijd; want men ziet daer, uit vrees van verlies, door geene vingeren.... Gaet de eens, twee, driemaal gestrafte dogter in haere boosheid voort; wilt zij zig niet beteren; zijn de verdobbelde straffen en vermaningen niet bekwaem, om haer tot haere pligten te brengen? men scheid haer af, als eenen rotten appel, van den hoop der andere, ... men schrijft acu haere ouders of voogden, met uitdrukkelijk bevel, van hunne ongehoorzaeme, wederspannige en onverbeterlijke dogter nae huis te haelen, met bedreiging van haer, met pak en zak, schandlijk uit het klooster te stieren, indien zij, binnen den gestelden tijd, haer niet koomen haelen.

Reizer. Mevrouw! gij hebt dat verschil, na mijn gevoelen, met gezonde reden bevestigd.... Maer zoo gij eens een yerksken, op de leering en opvoeding der kinderen, uitgaft, gij zoud u hier en daer, onder de kost-schoolhouders zekerlijk, vijanden maeken.

Mevrouw. Dat vrees ik niet, mijn' heer! in tegendeel ik verhoop, zoo ik ooit daer over schrijve, dat het eenen spoorslag zal weezen, om allen meester de baetzugt agter het voordeel der zielen van de kinderen, die hun toebetrouwd zijn, te doen stellen.

Reizer. In tusschen, mevrouw! ik heb d'eer u te bedauken over de heuschheid, die gij gehad hebt van mij, in uw kasteel, zoo vriendelijk te ontvangen; als gij nae Antwerpen zult koomen, ik verzoek u ernstiglijk bij mij uwe herberg te neemen.

Mevrouw. Mijn' heer! gij zijt wel goed, ... maer mag ik niet de eerste het geluk hebben, van u mijne tafel en een bed op te draegen?

Reizer. Mevrouw ik hen u dankbaer over uwe beleefdheid, zulks kan ik dezen keer niet toestaen; om dat ik bij den roomschen herder in Amsteldam geherbergd ben; en eer ik tot hem wederkeer, moet ik mijn' heer, uwen zoon, nog sprecken, dien ik onder den lindeboom, of daer omtrent wandelende, zonder twijfel zal vinden.... Vaer wel dan mevrouw.... tot d'eer van u eens te Antwerpen te mogen in mijne woning ontfangen.

Mevrouw. Mijn' heer insgelijks, zoo menigmael als het uwe edelheid zal believen.... Vaer wel.

Den reizer uit het kasteel vertrokken, zag van verre den leerling, op het heuvelken, onder de linde gezeten, met groote aendagt zijnen boek leezen; en zijnen weg stillekens, zonder eenig gerugt te maeken, voortzettende, was hij tot bij den leerling gekomen, zonder dat hij het gewaer geworden was.... Maer, op dien stond, vond hij hem, met de oogen op d'aerde geslagen, in diepzinnige gedagten.... Joseph, op het onverwagtst verrast, stond op, groette vriendelijk den vremdeling, en, in dezet voegen, wierd de afgebrokene samenspraek hernomen van den Reizer.

Reizer. Joseph! Joseph! wat kind zijt gij! ik vind u, in zoo diepzinnige gepeizen, dat ik vrees, dat gij eene bloedspouwing of eene zwaere ziekte zult maeken, met de spraek-kunst van den hoogleeraer P. Weiland al te diep te willen peilen of doorgronden.... Zeg

mij, braeven heer! op wat grondregel hield gij uwe gedagten zoo ernstiglijk bezig?

Leerling. Op eenen, tegenstrijdig aen dien, welken mij mijne dierbaere moeder, sedert twee maenden geleerd heeft.

Reizer. Welken regel had mevrouw, uwe moeder u geleerd?

Leerling. Het was den regel, betrekkelijk tot de woordgronding, die wilt dat men, zonder cenige verandering, het meervoud van het enkelvoud maeke.

Reizer. Vind gij dan dien regel niet goed?.... Is hij ergens in iets gebreklijk?

Leerling. Neen mijn' heer!.... na mijn begriip, schijnt hij mij dies aengaende verre den besten te zijn; om dat hij op vaste gronden; na het voorbeeld der latijnsche, italiaensche, fransche en andere taelen gestigt is; maer geboren *Hollander* zijode, wilde ik, door eene ongemeine naerspeuring, eenen middel uitvinden, om den stel-regel van den gemelden hoogleeraer Weiland voor zoo goed te doen aenzien, als den geenen dien ik van mijne moeder ingezogen heb.

Reizer. Hebt gij dien middel, naer een neerstig onderzoek, ten lesten kunnen vinden?

Leerling. Tot hier toe niet, mijn' heer! maer ik geef daerom den moed niet verloren.

Reizer. Van wat taelbeschrijver heeft mevrouw, uwe moeder, zig bedient, om u in de haere te onderrigten?

Leerling. Van die van den heer Van Boterdael, die ik voor de geregeldste in zuivere taelwoorden van alle de vlaemsche spraekkonsten aenzie; hoewel mijne moeder, om wel ge-gronde reden, mij verboden heeft zijne *wird*,

wirden, stirf, enz., zonder *e* geschreven, naer te volgen.

Reizer. Hoe! schrijft Van Boterdael die bijgebragte woorden zonder *e*?.... Zegt hij de reden niet waerom die zonder *e*, geschreven moeten worden?

Leerling. Gewis mijn' heer,.... en zijne reden is: om dat de hoogduitsche, van welke hij onze tael af doet daelen, die woorden ook zoo schrijven.

Reizer. En wat zegt mevrouw, uwe moeder daer tegen?

Leerling. Dat zij met zulk eene reden lacht; 1° om dat die, zonder grond, op eigenzinnigheid steunt; 2° om dat tot hier toe de geleetterde, nieuwe vlaemsche taelopbouwers, als: *P. Bincken, Van Bellegem, Janssens, Des Roches*, enz. de *e* in *wierd, wierden, stierf*, enz. altijd behouden hebben; 3° om dat den heer *De Grave*, voor dezen raedsheer in den raede van Vlaenderen, in zijne Elizeessche velden, locheut, dat wij van de duitsche afstammen, voor zoo veel de tael aengaet; 4° om dat, indien wij, volgens hem, onze tael als eene dogter van de duitsche moeten aanzien, zij slegts den schijn, in plaets van de wezenheid eener *vlaemsche* tael behouden zal; 5° dat hij de *v* in *leven* en *sterven*, enz. ook uitgerooid en, *leben* en *sterben*, geschreven moest hebben, om dat de duitsche taelmeesters die twee werkwoorden aldus schrijven, enz. enz.

Reizer. Mevrouw, uwe moeder, haelt 'er eer af.... Haere tegenredenen moeten van alle gezonde verstanden aengenome en werkstellig gemackt worden.... Maer tegen wat woordgrondig misgaet zig den heer leeraer Wei-

land, dien gij zoo diepzinnig betragtte te verschoonen!

Leerling. Tegen de werk- en zelfstandige woorden.... Hij leert B. V.: *maken*, *bomen* zonder verdobbeling van klinkers in de eerste lettergreep schrijven, daer in tegendeel mijne moeder wilt, dat ik *maeken* en *boomen* schrijve.

Reizer. Welke van beide de spraek-konsten houdt gij, tot hier toe, best gegrond?

Leerling. Die van den heer Van Boterdael, die, zoo mij dunkt, de voetstappen van Sewel en Moonen, onze onstervelijke letterhelden in de letterkunde, naergevolgd heef.

Reizer. Gij hebt mij reeds gezegd, dat gij Boterdael in *wird*, enz. niet naervolgt, om dat mevrouw, uwe moeder, u zulks verbied.... Volgt gij, behalven dien misslag, hem in al het ander naer?

Leerling. Neen, Mijnheer,.... zij doet mij, B. V.: *leert* met eene *t* in den tegenwoordigen tijd, en *vind*, ook in den zelventijd, met eene *d* schrijven,... het eerst, om dat 'er in het wortelwoord *leeren* geene *d* te vinden is; het ander, om dat 'er eene *d* gevonden word.... Bovendien sedert dat zij gezien heeft, dat den hoogleeraer Siegenbeek in zijne spelkonst veele letters uitgelaten heeft, die nogtans van de voorige hollandsche leeraeren gebruikt zijn geweest, heeft zij, naer menigvuldige bemerkingen, een boekken geschreven, voor opschrift voerende: *bijzondere lessen van taekunde voor mijnen zoon*, enz.

Reizer. Verhael mij eenige dier lessen, Joseph.

Leerling. Zeer geern Mijn' heer!.... ik zal u ijlings voldoen; want mijne moeder begeerende, dat ik die lessen, van haer zelve ge-

schreven, over mij draege, kan ik u die aenstonds langen.... Zie daer zijn zij, mijn' heer.

Reizer. Och! wat uitermaeten schoon geschrift!... De letters schijnen als gegraveerd!.. En heeft zij, eigenhandig, alle die letterkundige regels geschreven?

Leerling. Ja, mijn' heer, daer toe heeft zij veertien dagen besteed.

Reizer. Zij maekt veele geschrift-meesters beschaemd.... Ik zou twijfelen of 'er meesters in Vlaenderen en Braband zijn, die zoo fraei en zuiver schrijven (*hij leest*). *Eersten regel.* Behoud in alle de tijden der werkwoorden de letters, die zij hebben in de onbepaalde werkwijze; B. V.: *braeken*, om dat men in den tegenwoordigen tijd der aentonnende wijze, enz. schrijven moet: ik braek, gij braekt, hij braekt, wij braeken, gij-l. braekt, zij braeken; want, met de *e* uit *braeken* te bannen, zou men *braken* hebben, den eersten persoon van 't meervoud des onvolmaekten tijds *breeken*. — *Tweeden regel.* Bant uit de tegenwoordige deelwoorden de *overtollige letters*, die, alhoewel van werkwoorden gemaekt, van natuer veranderd zijn, B. V.: *lerende, gevende, lopende, nodende, brakende, enz.*... Dat zij van natuer veranderd zijn is zonneklaer; want volgens de tien deelen der rede, worden zij deel- en geene werkwoorden genoemd. — *Derden regel.* De zelfstandige naemwoorden moeten de letters, die zij in 't enkelvoud hebben, altijd in het meervoud behouden, B. V.: *maeten*, die van *maet*, met EN gemaekt word, mag de *x* in de eerste lettergreep *mae* niet missen; om dat het aldus geschreven: *maten*, den eersten persoon van 't meervoud des onvolmaekten

tijds van meeten zou aenwijzen; en boven al, om dat het, van het meervoud tot het enkelvoud gebragt zijnde, *mat* en niet *maet* zou zijo. — *Vierden regel.* De bijvoeglijke woorden, gemaekt van zelfstandige woorden, moeten de overtollige letters verwerpen, die alleen tot de zelfstandige behooren, B. V.: *nodig*, voordkomende van *nood*; *matig* van *maet*, enz. — *Vijfden regel.* De bijvoeglijke woorden, van werkwoorden gemaekt, als: *behaegen*, *vermaeken*, *verstaen*, enz. verliezen de *ε*, indien zij eene vermeerderde lettergreep van den schrijver ontvangen, B. V.: *vermakelijk*, *behaegelijk*, *verstanelijk*.... verkort den schrijver die bijgebragte woorden van eene lettergreep, dan kunnen zij de *ε* niet ontbeeren, en moeten dan aldus geschreven worden: *vermaeklijk*, *behaeglijk*, *verstaenlijk*, enz. — *Zesden regel.* De zelfstandige woorden, van werkwoorden voordgekomen, verliezen den tweeden klinker; B. V.: *verkoping*, *verkoper*, *verdeling*, enz., voordkomende van *verkoopen* en *verdeelen*; uit oorzaak dat zij overtollig zija. — *Aenmerking.* Indien gij, teergeliefden zoon! die zes regelen, van mij u voorgeschreven, en, voor het meeste deel, op de hedendagsche hollandsche spelling gegrondvest, niet magtig waert te bevatten, stel u eene stam-moeder voor oogen, die twee kinderen, te weten: eenen zoon en eene dogter voordgebragt heeft.... Dit ondersteld zijnde, wie zal 'er ooit zoo uitzinnig zija van te houden staen, dat de twee bijgebragte *zoon* en *dogter* van het vrouwlijk geslacht moeten zija, om dat hunne stam-moeder van dat geslacht zij?.... Is den zoon of de dogter, de moeder?.... Is de moeder, den zoon of

de dogter? neen voorwaer.... De moeder dan moet hier enkelijk aenzien worden, zonder opzigt tot haer geslacht, als den stam, waer uit twee wezens bestaen, die beide in geslacht verschillen, ... het eerst, (zoon) van het manlijk, het ander (dogter) van het vrouwlijk geslacht zijnde. Aldus ook, B. V.: *matig*, om zijne benoeming van bijvoeglijkwoord, van *maet*, wortelwoord of woordgronding, verschillende, moet zonder E geschreven worden, om dat het een ander wezen, uit zijnen stam ontvangen heeft; of men zou, tegen alle recht en reden, moeten houden staen, dat het *zelfstandig*- en het *bijvoeglijkwoord* eene en de zelve zaak zij.... En wie heeft 'er, tot hier toe, ooit zulks gedroomd?

Leerling. Wat dunkt, mijn' heer van die zes regels?... bevallen u de zelve?

Reizer. Zij bevallen mij zoodanig, Joseph! dat ik voordaen, in alle mijne briefwisselingen, geene andere spelkonst zal volgen, als die van mevrouw, uwe moeder, en in de zelve mijne dogter Marie, onderwijzen, als zij uit het klooster nae huis gekomen zal zijn.... Maer, eer dat ik van u mijn afscheid neeme, mag ik u bidden, Joseph! indien mevrouw haere lessen t'uw'er onderwijzing vermeerdert, van mij de zelve mede te deelen?

Leerling. Mijn' heer! ik zal het mij tot eene groote eer rekenen uwe edelheid, in eene zoo geringe zaak, dienst te kunnen doen.... ik verlang met de vuerigste begeerten nae aenzienlijkere stonden, om u, in belangen van grooter gewigt, te mogen dienen.

Reizer. Ik blijf u hooglijks dankbaer en verpligt, over eene onverdiende beleefdheid van

uwen twege . . . . Als mevrouw , uwe moeder mij te Antwerpen staet te bezoeken , beroof mij niet van uwe tegenwoordigheid.

Leerling. Mijnheer! indien mijne moeder mij toelaet haer op de reis te verzellen , houd u verzekerd , dat ik mij ten hoogsten over dat geluk zal verblijden.

Reizer. Wel nu , Joseph! tot d'eer van u te zien.

Leerling. Vaer wel , Mijn' heer! vaer wel! dat u den heere voor alle onheilen behoede.

ANDERE SAMENSpraEK

TUSSCHEN EENEN LEERAER EN DEN OPSTELLER
DEZER NIEUWE SPRAEK-KONST.

Leeraer. Mijnen hert-vriend! zoo haest als ik verstaen had , dat gij uw ondernomen werkje , over de vlaemsche tael , bij blad liet heuen gaen , haeste ik mij , uit oude genegenheid tot uwen persoon , om de twee reeds gedrukte bladen mij te bezorgen . . . . Maer , hoe stond ik verhaesd! als ik bl. 9 , onder *de tienderleije slachten van woorden , die de rede uitmaeken* , het werkwoord niet vond . . . .

Opsteller. Neen , mijn' heer , gij vond daer onder het werkwoord niet . . . . of het de schuld van den letter-zetter of de mijne zij , dat het agtergelaten is , weet ik niet . . . . Evenwel had ik het aldus geschreven; 1° het geslachtwoord; 2° het zelfstandig naemwoord; 3° het bijvoeglijk naemwoord; 4° het voornaemwoord; 5° het werkwoord; 6° het deelwoord; 7° het bijwoord; 8° het voorzetsel; 9° het samenvoegsel; 10° het

tusschenwerpsel, ik had moeten blind zijn, om het werkwoord te missen.... Intusschen dien misslag erkend en thans herroepen zijnde, zou ik wel willen, uit uwen mond, verstaen, of gij mijue spelling, hier en daer van de vertaling der doorlugtige mannen van Roomen verschillig, en hier en daer aen de hollandsche, voor zoo veel de grondregels onzer tael toelaet, gelijkvormig, goed keurt?

Leeraer. Ingezien, dat wij het geluk hebben van door eenen Koning, voorstaender (1) zijner moederlijke tael, bestierd te worden, keur ik die voor een deel goed.

Opsteller. Waerom verwerpt gij die niet ten eenmael?.... of waerom neemt gij die niet t'eenmael aen?

Leeraer. Neen. — Want met uwe spelling t'eenmael te verwerpen, zou ik mij aen geheel de wereld belachlijk maeken; — of, ik zou moeten doen blijken, dat gij niet anders dan feilen in uwe spelling hebt.... Ik neem die ook niet t'eenmael aen; om dat ik van ziben geene hoogenoemde, noch hollandsche noch vlaemsche tael t'eenmael voor goed te keuren, ten zij, naer dat Zijne Majesteit, te *Brussel* of te *Gent*, eene *hooge School*, gelijkvormig aen

---

(1) 'Er is mij verhaeld geweest, dat Zijne Majesteit, Willem den I, Koning der Nederlanden; in de maend September 1815, te Gent zijnde bij de heeren, leden van het genootschap der fraeije konsten en wetenschappen, geweigerd heeft zijnen doorlugten naem, in hunnen boek, te stellen; om dat den opstel voor die plegtigheid in de fransche tael geschreven was.... Ik laet mij voorstaen dat den heer geheimschrijver ijlings de pen in de hand genomen heeft, om het zelf in onze moedertael op te stellen, endat Zijne Majesteit zig alsdan Lid dier Maetschappij geteekend heeft.

die van *Parijs*, zal opgeregt hebben, uit mannen, die beide die taelen in den grond kundig zijn, bestaende; na wier spelling en taelkundige regelen, elk zig behoore te gedraegen.

Opsteller. Uit mannen bestaende, zegt gij, die *beide die taelen* in den grond kundig zijn... Dat begrijp ik niet wel... want 1°, of die gemelde taelkundige mannen zullen alleen *Hollanders*, of alleen *Vlamingen* zijn; 2° Of die *Hollanders* en *Vlamingen* zullen, als lidmaeten dier hooge School, onder een gemengd worden. Indien het alleen *Hollanders* zijn, zij zullen ernstiglijk hunne tael voorstaen, en ons doen springen, gelijk zij zullen zingen. Indien het alleen *Vlamingen* zijn, dan is het goed; want ik zie van dau af aen eene heldere zon de wolken van onwetendheid doorbreeken, om ons door haere straelen van geleerdheid, tot het maeken van eene gelijkvormige spelling en taelkunde, te verlichten... Welke nu van die twee stellingen begeert gij te houden?

Leeraer. De tweede, te weten: de bijeenroeping der taelkundige *Vlamingen* en *Hollanders*; en dat om de volgende redenen. 1° Om dat *Willem den I.*, tot den koninglijken troon der *Nederlanden*, door de godlijke alvoorzienigheid, verheven, zoo wel over de *Hollanders* als over de *Vlamingen* en andere volken heerschende, in zijn uitgestrekt rijk eene gelijkvormige tael, op onbetwistlijke, onberoerlijke en aen geene verandering meer onderworpenen grondregels, gestigt, de volle magt heeft, om die aldus door de schranderste taelkenners gevormd, in alle scholen te doen leeren. 2° Om dat ik onderstel dat Zijne Majesteit, wiens voorvaderen de hoofdstad van

Oost-Vlaenderen , Gent , bewoond , en zekerlijk aldaer de vlaemsche tael , volgens haere zuivere grondregelen , geleerd en gesproken hebben , de vlaemsche taelkenners zoo gunstig zal believen te aenhooren , als de bataefsche taelbeschrijvers. 3° Om dat de Vlamingen , die waerlijk met eenen grooten iever tot hunne moedertael bezielde zijn , en de Hollanders die van hunne feilen niet zullen afzien , ten zij zij door de regte reden overwonnen worden , eenen altijdduerenden letter-oorlog tegen makanderen zullen voeren , indien zij , tot dat gewigtig oogwit , te *Brussel* of te *Gent* niet bijeen geroepen worden.

Opsteller. Thans bevat ik u ten vollen , mijn heer....maer gedoog nu ook , dat ik onderstelle dat gij , leeraer der grieksche , latijnsche , fransche , italiaensche , hoogduitsche , spaensche , engelsche en vlaemsche taelen , door onzen Koning benoemd worde , om , benevens de hoogleeraeren *Siegenbeck* , *Weiland* en andere groote taelkundige mannen van Holland , eene algemeene tael voor de koninglijke Nederlanden optebeuren , ten einde onze tael als eene wolklooze zon boven alle andere uitschittere ; ik wil zeggen zonder taelfeilen , als B. V. deze : een brave vader , in plaets van *eenen braeven vader* , daer ik *drie* geslachten voor *EEN* vind ; maer dat gij , met al uw letterkundig verstand en oordeel , onmagtig zij de letterkundige Hollanders voor de gezonde reden te doen nederbukken , wat zult gij dan omhelzen ?

Leeraer. Dat grof en hardnekkig ligchaem van hollandsche taelvoorstaaers plotsling verlaeten , en mijne , veel meer als ik , geletterde landgenooten , uit alle mijne kragten bidden ,

dat zij hunne alomberoemde naemen met oneer niet zouden bezoedelen, door het goedkeuren van eene tael, die buiten twijfel van alle vremde taelbeschrijveren, om haere doorslaende en onlijdelijke taelfeilen, beschimpt, verworpen en gedoemd zou worden, indien zij de hollandsche tael gelijk de huune in den grond verstonden. Maer ik hoop dat, indien wij het geluk hebben van Zijne Majesteit met eene hooge School der nederlandsche tael vereerd en begiftigd te worden, dat voornaemlijk de heeren, hoogleeraeren, *Siegenbeek* en *Weiland*, de goede en gezonde reden plaets gevende, met de vlaemsche taelschrijveren wel eens zullen worden, en dat'er naer vriendelijke, ja broederlijke verhandelingen over de hollandsche en vlaemsche taelen eene ten laetsten zal oprijzen, die haeren luister, haere sierlijkheid en zuiverheid tot den laetsten Nederlander zal overdraegen.

Opsteller. Heer Leeraer! dat is een woord van eenen deftigen man, van eenen onbaet-zugtigen *Brabander*, en ik geboren *Vlaming*, bij uwen persoon vergeleken, slegts eenen kruipenden leerling tot de volmaektheid onzer tael, zal mij altijd schikken na de beste gevoelens der nederlandsche Schrijvers, en niet beschaemd zijn mijne wijze van schrijven en denken te veranderen, als ik door de regte reden overtuigd blijf, dat ik hier en daer ('t geen menschelijk en te vergeeven is) de regels onzer moedertael te buiten gegaen ben..... Maer, schranderer heer! hebt gij mijnen schijnbaeren of vrijwilligen misslag niet bespeurd in de letter-rol?.... of eene tegenstrijdigheid in het getal der letteren?

Leeraer. En welken misslag of welke tegenstrijdigheid hebt gij in den Abé oogschijnlijk begaen?

Opsteller. Naer bl. 4. gezegd te hebben, dat de nederlandsche letter-rol in zig.... 26. letters besluit, zeg ik eene reek voorder; deze 5. A, E, I, O, U, worden klinkers genoemd, enz. ....; de overige 20. zijn mede-klinkers. Maer 20. en 5. kunnen nooit 26. maeken.... dus eenen tastbaeren misslag.

Leeraer. Ik kan wel begrijpen, uit wat inzicht gij dien schijnbaeren misslag begaen hebt. .... Is het niet, om den hollandschen Abé, die de grieksche Υ (upsilon in de uitspraek) als eene overtollige letter uit de tael gebannen heeft, voor zoo veel naertevolgen, als onze tael die naervolging gedooft?

Opsteller. Gij slaet wel eenigzins, mijn heer, den nagel op zijnen kop; maer de bijzonderste reden is deze: dat ik de grieksche Υ , die van alle de Westerlingen als *i*, van bijna alle de Oosterlingen als *ei* (1) uitgesproken word, onder de 26. letters stellende, en die als klinker niet aennemende, maer met den heer *Weiland* verwerpende, van eenen klinker, gelijk B. V. de K van eene *a* (ka) de P van eene *e* (pe) de Q van eene *u* (qu) de grieksche Υ van eene *a* of *e* tot haere uitspraek zou moeten voorzien hebben, aldus: *ai*, of *ei*, ... Maer wat zouden de inboorlingen der steden *Brugge*, *Kortrijk*, *Iper*, *Meenen*, *Winoks-bergen*, *Duin-*

---

(1) Alle taelbeschrijvers zeggen, dat de klinkers *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, van zig zelve eenen volkomen klank geeven, zonder behulp der andere medeklinkers; hoe kan dan de grieksche Υ voor eenen klinker doorgaen, en als *ei* uitgesproken worden?

kerke, *Veurne*, *Dixmude*, *Nieupoort*, *Oostende*, *Hasebrouk*, *Poperinge*, *Broukburg*, *Loo*, *Belle*, *Oudenburg*, emmers alle dorpelingen van West-Vlaenderen, daer men nooit de grieksche Y als eene *ei* hoort uitspreeken, maer als eenen verdobbelden klinker I, gelijk B. V. den dubbelen klinker E, in *Heer*, *Leer*, *Meer*; wat zouden, vraag ik, alle die duizende inboorlingen der gemelde steden van mij, hunnen vaderlander, oordeelen? . . . . Mogelijk dat ik, tegen het aloud gebruik onzer voorvaderen, die de grieksche Y nooit gekend hebben, eene valsche leering wil inbrengen? . . . . Hebt gij, mijn heer! over die ingeslovene letter, *P. Weilands* spraekkunst niet gelezen?

Leeraer. Ik heb die nooit gezien; maer wel eenen letterkundigen brief aen de Kersouwieren van Oudenaerden den 16 van wijnmaend 1814, door Jan Nijbor, over de prijsdeeling en rechtspleging geschreven. . . . . Zie (zegt hij bl. 4.) *Siegenbeeks* verhandeling over de *spelling*, en *Weilands nederduitsche spraekkunst*, naer *Halma*, die nimmer door kundigen voor een geletterd man (*volgens zijn zeggen zonder bewijs*) is aenzien geworden, hier voor eeren *gek*, daer voor eenen *rommetzot* uitgemaekt te hebben. . . . . Die, tot hier toe onbekenden, schrijver (1) spreekt van die twee hoogleeraeren, als van persoonen, die zig boven alle andere taelbeschrijvers tot in de wolken verheffen; de Kersouwieren van Oudenaerden bij kruipende leer-

---

(1) Den brief van dien Jan Nijbor en de beantwoording kan men te Oudenaerden bij *J. de Wolf* n° 746, en te Gent bij *L. Marlier* op Steendam n° 62 nog bekoomen.

lingen vergelijkende .... Maer ondertusschen, wat zegt dien grooten taelopbouwer daer over?

Opsteller. „Men heeft (zegt hij § 5, bl. 12 en 13 van zijne nederduitsche Spraekkonst) bij dezen nog de *ij* gevoegd, en de zelve als eenen zesden klinker onder het getal der letteren aangenomen; doch deze bijvoeging is niet op den aard der taal, maar op een ingesloopen gebruik gegrond; daar de *ij* eigenlijk niets anders, dan eene dubbele of verlengde *i* is, welke verdubbeling, of verlenging, bij al de overige klinkletteren plaats heeft, als *aa*, *ee*, *ij* (of *ii*, gelijk de ouden schreven) *oo*, *uu*. Zoo dat, wanneer de *ij*, of verlengde *i*, een nieuwe (1) klinker wierd, al de overige, verlengd zijnde, nieuwe klinkers zouden moeten worden, en men derhalven tien klinkletters in onze taal zoude krijgen.»

„§ 6. De ouden gebruikten de enkele *i* in lettergrepen, niet op eenen medeklinker stuitende, als *hi*, *zi*, *schriuen*, enz. In lettergrepen daarentegen, op eenen medeklinker

(1) Den hoogl. Weiland gebruikt § 5 bl. 12 *klinker* in 't manlijk geslacht, gelijk de Vlamingen, zeggende: *als eenen zesden klinker*; en bl. 13 *een nieuwe klinker wierd*, al de overige enz. Waer over ik aldus redekavele: 1° of den gemelden leeraer houd met ons dat *klinker* alleen manlijk is, of hij eigent aen het gemeld zelfstandig woord drie geslachten toe, te weten: 't manlijk, 't vrouwlijk en 't onzijdig .... Hond hij slegts dat het manlijk is, gelijk ik bij alle taelbeschrijvers bevind, hij zal zijnen wijdberoemden naem niet bevelken; doch hy zal alsdan moeten belijden, dat 'er drukfeilen in het ander zijn .... Of 2° hij houd staen, dat het drie geslachten heeft; en dan zeg ik, dat bij de natuer der tael van haeren oorsprong zoodanig vervremd, dat ik dan zou durven houden staen, dat een peerd een kalf is.

stuitende, en eene verlenging van den klinker verkrijgende, verdubbelden zij de *i*, en schreven, *miin*, *ziin*, enz. waar voor wij thans *mijn*, *zijn*, enz. bezigen. Doch weldra begonnen, het zij om de verwarring van *ii* met *u* voor te komen, het zij sieraadshalve, de tweede *i* met eenen langen staart (*ij*) te schrijven. En deze schrijfwijz, welke reeds zeer oud is, wordt thans met regt behouden, schoon de zelve slechts in eenige gedeelten van ons vaderland en wel aen de Maas, maar bijzonderlijk in Zeeland, Vriesland, en Overijssel, in de uitspraek gehoord wordt, terwijl zij elders, en inzonderheijd tusschen Noord-Holland en den Rijn, het geluid van den tweeklank *ei* heeft, hetwelk eene wezenlijke verbastering van de uitspraek mag genoemd worden (1).

(1) Zie verder verhandeling over de nederduitsche spelling van den Hoogleraar M. SIEGENBEEK, bl. 64 enz.

Hoort gij thans, mijn heer! dat de Westerlingen, volgens de eigene getuigenis van P. Weiland, de aloude *ij* (niet de grieksche *γ*) beter moeten uitspreken als de Oosterlingen?...

Leeraer. Die proef is wel eenigzins op het gebruik uwer oude voorvaderen gegrond; maer evenwel de Boekdruckers van West-Vlaenderen gebruiken die niet min in de woorden, die de Hollanders met *ij* schrijven; B. V. *Ydelheid*, enz.

Opsteller. 't Is net om die reden, dat ik haer uit de letter-rol niet gebannen hebbe, maer slegts gesteld, zonder benoeming of uitspraek, op dat mijne vaderlanders tot kennis mogten koomen, uit wat oorsprong zij, tegen ul. ingesloopen gebruik, met alle recht, de *γ* niet als *ei*, maer als eene verdobbelde *ii* uitspreken.

Leeraer. Mijnen goeden vriend! ik bid u, niet voorder over de uitspraek der *y* te schrijven, tot dat eene hooge School door Zijne Majesteit opgerecht, en door de schranderste, letterkundigste en doorgeleerde taelopbouwers ondersteund, de waere benoeming of uitspraek van die letter, indien zij in den *Abé* behouden word, het geding, tusschen de Oost- en Westerlingen, beslist zal hebben....
Vaer wel.

Opsteller. Mijn heer! ik zal stiptelijk uwen raed volgen.... Vaer insgelijks wel, en blijf leeven, om ons te verlichten!

B L A D W I J Z E R.

Konstwoorden, in drie taelen uitgedrukt.	Bladz. 1
Benoeming der Letteren en haer gebruik.	4
Van de tien deelen der nederlandsche tael.	9
Naembuigingen voor de drie geslachten.	11
Naembuigingen met bijvoeglijke woorden.	12
Van de voornaemwoorden en hunne buigingen.	15
Van de werkwoorden in het algemeen.	22
Van de behulpzaeme werkwoorden.	25
Van de regelmatig werkwoorden.	30
Eerste slach van regelmatig werkwoord.	32
Tweede slach van regelmatig werkwoord.	34
Derde slach van regelmatig werkwoord.	39
Vierde slach van regelmatig werkwoord.	41
De vier gezegde slachten in lydende werkwoorden veranderd.	43
Van het werkwoord, <i>zig kwetsen</i> .	47
Aenmerking over <i>zig en bem</i> .	50
Van het werkwoord, <i>malkander omhelzen</i> .	50
Van het behulpzaam werkwoord, <i>worden</i> .	52
Van het onregelmatig werkwoord <i>konnen</i> .	55
Van het <i>onpersoonlijk</i> werkwoord.	57
Van het <i>lijdend onpersoonlijk</i> werkwoord.	59
Aenteekening der <i>onregelmatige</i> werkwoorden.	61
Van het maeken der tijden.	66
- - - van het <i>lijdend</i> werkwoord.	73
Van de <i>geslachten</i> der zelfstandige naemwoorden.	76
Aenmerking over de geslachten der naemwoorden.	80
Van de <i>deelwoorden</i> .	81
Van het <i>bijwoord</i> .	87
Aenmerking over: <i>al, als, eens</i> .	90
Van de voorzetsels.	92
Van de samenvoegsels.	93
Van de tusschenwerpsels.	95
Van de woordenschikking.	96
Van de overeenkomst.	97
Van de samenvoegsels met <i>regels</i> .	114
Van de beheersching in het algemeen.	122
Van de beheersching der <i>werk- en deelwoorden</i> .	126
Van de <i>naemvallen</i> in het bijzonder.	134
Regels over de <i>twee</i> getallen.	142
Hoe de zelfstandige naemwoorden in het meervoud eindigen.	145
Van de trappen van beteekening.	148
Over de naemen van getal.	150

Van de beheersching der voorzetsels.	151
Benoeming der hoofdgetallen.	154
Roomsche getallen.	135
Van het schikgetal.	156
Beheersching der samenvoegsels.	156
Van het tusssenwerpsel.	157
Samenspraek over de hollandsche tael, enz.	160
Andere samenspraek over de tael, enz.	176

DRUKFEILEN.

Blad 10. regel 33. *den bosch*, lees *het bosch*

Blad 53. regel 28. staet in zommige afdruksels in den voorwaerdelyken of onzekerem tyd: *ik zou, gij zoud, hij zou heer geworden zijn*, enz; lees: *ik zou, gij zoud, hij zou heer worden; wij zouden, gijlieden zoud, zij zouden neerstig worden*

De andere drukfeilen, die 'er ingeslopen zouden konnen zijn, zal den menschlievenden leerling of lezer gelieven te versooneen; 't welk van hem verhopende, bid ik God, dat hij hem met zijne stralen van wijsheid en zegeningen verrijke.

Deze Spraekkonst en de doorlugtige Mannen van Roomen worden ieder 14. stuivers verkogt in de volgende steden, te Gent bij *L. Marlier* op Steendam n° 63. Brugge bij *Mr Van Loo* in d'Hoogstraete. Antwerpen by *Mr Grangé* boekdrukker. Brussel bij *Mr de Haes* op de Kiekenmerkt. Veurne bij *A. T. Henckel* weduwe *Blomme*. Oudenaerden bij *Mr d'Huygelaer*.

